

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
STŘEDISKO MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ JANA MASARYKA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2012

Bc. Aneta Lorková

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Hlavní specializace : Mezinárodní politika a diplomacie

Pozice Francie ve středomoří a v severní Africe

Vypracovala: Bc. Aneta Lorková

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Martin Nechvátal, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „**Pozice Francie ve středomoří a v severní Africe**“ vypracovala samostatně. Použitou literaturu a veškeré podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 07.05.2012

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Martinu Nechvátalovi, CSc. za cenné návrhy a připomínky při zpracovávání této diplomové práce.

Poděkování rovněž patří mé mamce a Martymu za všestrannou podporu a pochopení.

OBSAH:

ÚVOD	5
1. Země Maghrebu	8
1.1 Období kolonizace	9
1.1.1 Alžírsko	12
1.1.2 Tunisko	13
1.1.3 Maroko	14
1.1.4 Mauretánie	15
1.1.5 Libye	16
1.2 Období dekolonizace	17
1.2.1 Alžírsko	18
1.2.2 Tunisko	19
1.2.3 Maroko	20
1.2.4 Mauretánie	20
1.2.5 Libye	21
1.3 Období nezávislosti	22
1.3.1 Alžírsko	23
1.3.2 Tunisko	25
1.3.3 Maroko	26
1.3.4 Mauretánie	27
1.3.4.1 Oblast Západní Sahary	27
1.3.5 Libye	30
1.4 „Arabské jaro“	32
2. Zájmy Francie v regionu	37
2.1 Obchodní	38
2.1.1 Obchod se zbraněmi	45
2.2 Energetické	48
2.3 Demografické	58
3. Iniciativy Francie v Maghrebu	63
3.1 Zahraniční politika Francie vůči Maghrebu	64
3.2 Barcelonský proces : Unie pro Středomoří	70
3.3 Organizace Frankofonie	76
3.4 Rozvojová pomoc a spolupráce	78
ZÁVĚR	90
4. Seznam literatury	94

ÚVOD

Záměrem této diplomové práce je představit země Maghrebu a na základě historických souvislostí a současných událostí vyjasnit vazby a společné problémy mezi dvěma břehy Středozemního moře. Země Maghrebu zaujímají významné postavení v jižním Středomoří nejenom díky své strategické poloze, geografické blízkosti k Evropě, ale také svým energetickým a geopolitickým významem. Konkrétně se tak tato práce zabývá vztahy mezi Marokem, Alžírskem, Tuniskem, Mauretánií, Libyí, s jejich bývalou koloniální mocností, Francií. Libye se v mnohém od zemí Maghrebu odlišuje, zejména v oblasti politické, ekonomické, ale i historické, kdy krátkodobou francouzskou koloniální správu vystřídala fašistická autoritářská nadvláda Itálie. Přestože se v současnosti Libye v mnohých oblastech tak spíše přiklání ke své bývalé koloniální mocnosti, nelze na ni v daném regionu nazírat izolovaně, a tak se jí i tato diplomová práce, se zdůrazněním daných rozdílů, zabývá.

Mnohé vazby mezi zeměmi Maghrebu a Francií přetrvávají i půl století od jejich nezávislosti. Tyto osobní, politické, ekonomické a vojenské vztahy jsou tak významné a komplexní, že jsou souhrnně označovány pojmem „*Françafrique*“. Dopady kolonizace a dekolonizace jsou v určitých oblastech velmi znatelné a taktéž alžírská válka zůstává v živé paměti obyvatel na obou březích Středomoří. Země Maghrebu jsou obecně silně vázány na Evropu a naopak je Evropa v určitých oblastech odkázána na spolupráci se svým tzv. jižním břehem. Z tohoto důvodu je jakýkoliv větší nesoulad či problém na jednom z břehů Středozemního moře výrazně znatelný na břehu druhém, a to zejména svým okamžitým ekonomickým, politickým či demografickým dopadem. Cílem této diplomové práce je tak ve třech kapitolách objektivně a konkrétně vymezit klíčové aspekty ve vývoji vztahů Francie a zemí Maghrebu a poukázat na současnou pozici Francie v tomto regionu. Tato práce si klade za cíl definovat současnou zahraniční politiku Francie vůči jednotlivým zemím Magrebu a zároveň nastínit slabiny i silné stránky současné i budoucí spolupráce těchto zemí.

Kapitola první se nejdříve zabývá vysvětlením pojmu Maghreb a geografickým a demografickým vymezením daných zemí. Tato kapitola následně ve třech podkapitolách

nabízí historický exkurz do vývoje zemí Maghrebu, a to nejdříve v období před francouzskou koloniální správou, kdy byly země ovládány Osmanskou říší, a následně v období francouzské kolonizace, kdy je konkrétně u každé země Maghrebu nastíněn průběh a forma koloniální správy. Země Maghrebu totiž prošly odlišnými etapami kolonizace i dekolonizace a jejich průběh měl a má zásadní vliv na současnou situaci v zemi a její mezinárodní postavení. Závěr této kapitoly se soustředí na okolnosti a podmínky vyhlášení nezávislosti každé země a jejich následující vývoj a zároveň popisuje více či méně patrnou změnu ve vztazích těchto nově vyhlášených suverénních států a jejich bývalé koloniální mocnosti. Současnému období se věnuje poslední podkapitola, jež sleduje události tzv. „Arabského jara“, jež ve formě lidových protestů či občanských nepokojů koncem roku 2010 a zejména v průběhu roku 2011 zasáhly většinu arabských zemí Afriky, Blízkého a Středního východu. V mnoha případech tato revoluční vlna znamenala pád rigidních autoritářských režimů a přinesla náznaky přechodu k demokracii. Průběh a důsledky Arabského jara se v zemích Maghrebu v mnohém odlišovaly, avšak lze definovat společný motiv nepokojů, jímž byla materiální a sociální nespokojenost (zejména mladých nezaměstnaných), široká frustrace obyvatelstva všeobecnou stagnací země a despotickou vládou a nepoměr mezi životními standardy obyvatelstva a úzkou skupinou oligarchů. Nejrazantnější vyústění revolucí Arabského jara však jistě proběhlo v Libyi, kde z důvodu brutálních represí vůdce Kaddafího byla členy Rady bezpečnosti přijata rezoluce 1973, jež za konkrétně vymezených podmínek oprávnila členské státy NATO k intervenci k ochraně libyjského lidu. Intervence se pak nejrazantněji ujali francouzský prezident Nicolas Sarkozy a britský premiér David Cameron.

Kapitola druhá se soustředí na konkrétní zájmy Francie v Maghrebu, a to zejména obchodní, energetické a demokratické (ať již na francouzském území, tak i přímo v zemích Maghrebu). Maghrebské trhy představují významné odbytiště pro francouzské výrobky a s prakticky všemi zeměmi Maghrebu má Francie dlouhodobě kladný přebytek salda obchodní bilance (kromě Libye a v současnosti i Tuniska). Rovněž pro energetický mix a diversifikaci energetických zásob nejenom Francie, ale i zemí EU, jsou zejména Libye a Alžírsko velmi významné. Závěr kapitoly rozebírá demografickou či lépe řečeno imigrační problematiku francouzsko-maghrebských vztahů. Téměř třetina legálně žijících

cizinců na francouzském území totiž v roce 2008 pocházela z Maghrebu a je pravděpodobné, že počet nelegálně usídlených Maghrebinců je mnohem vyšší. Francouzská vláda se tak dlouhodobě zabývá kontrolou migrace, efektivností své imigrační politiky a také určitou stabilizací rizikových zemí k preventivnímu zamezení imigrace. Avšak současná podoba francouzské společnosti, tzv. multikulturně separované, jež se obecně vyznačuje sociálním napětím, nepokoji a xenofobií, poukazuje na komplikovanost, křehkost a dlouhodobost vyřešení této problematiky.

Závěrečná kapitola, kapitola třetí, nastiňuje současnou zahraniční politiku Francie vůči zemím Maghrebu a její možné navrhované změny současným největším rivalem v prezidentských volbách, Françoisem Hollandem. Kapitola rovněž analyzuje pozici prezidenta V. francouzské republiky v tvorbě zahraniční politiky země a zároveň pozici Francie ve strukturách NATO. Iniciativy Francie v Maghrebu jsou pak následně v daných podkapitolách popsány na vývoji Unie pro Středomoří a organizaci Frankofonie. Je zde rovněž věnován důraz na positiva a negativa, možnosti a problémy, ambice Francie i možné predikce vývoje těchto institucí. Závěr této kapitoly se soustředí na konkrétní rozvojovou pomoc Francie vůči každé zemi Maghrebu, jež se většinou skládá z finančních prostředků na hospodářský a sociální rozvoj v daných zemích v rámci oficiální francouzské rozvojové pomoci („*l'aide publique au développement, APD*“), podpory ekonomických zájmů Francie v těchto zemích a obecně z aktivit, jež vytvářejí pozitivní obraz Francie v zahraničí a napomáhají rozvoji frankofonie.

Závěr této diplomové práce poskytne shrnutí vybraných aspektů francouzsko-maghrebských vztahů, pozici Francie v Maghrebu a oblasti Středomoří a zkonkretizuje dopady revolucí Arabského jara na zahraniční politiku a iniciativy nejenom Francie ale i EU.

.

1. Země Maghrebu

Starodávňý arabský výraz Maghreb odkazuje na region, kde „slunce zapadá“, tedy v arabském pojetí „země na západě“, zatímco termín Mašrek označuje „země, kde slunce vychází“ tedy „na východě“. Někdejší geografové také používali termín Maghreb pro region na západ od řeky Nil a Mašrek pro východ.

Ve frankofonním pojetí jsou rozlišovány země tzv. „Malého Maghrebu (*le Petit Maghreb*)“, sestávající z Maroka, Alžírsko a Tuniska, a země tzv. „Velkého Maghrebu (*le Grand Maghreb*)“, jež navíc tvoří Mauretánie, Libye a potažmo region Západní Sahary. Z důvodu eliminace jakýchkoli nejasností pojímá tato diplomová práce termín Maghreb jako země „Velkého Maghrebu“ (viz obrázek č.1).

Obrázek č.1:

Zdroj: <http://www.partiantioniste.com/communications/maghreb-l-occident-craint-un-desequilibre-dans-la-region-au-prejudice-d-israel-0596.html>

Země Maghrebu zaujímají významné postavení na břehu Středozemního moře nejenom svou strategickou polohou, geografickou blízkostí k Evropě, ale také svým historickým a světovým významem. Nacházejí se totiž na hraniční zóně mezi zeměmi „Severu“ a „Jihu“, tedy mezi souborem zemí ekonomicky vyspělých a souborem zemí třetího světa. Pozice na tomto místě dotyku „Sever-Jih“ tak vytváří velmi unikátní situaci. Velmi blízké kontakty mezi evropskými zeměmi a arabským světem na straně jedné a dlouhodobé napětí na straně druhé, kdy jedinečnost této hranice je poznamenána historickým střetáváním křesťanské Evropy s arabsko-islámským světem.

Území Maghrebu pokrývá přes 6 milionů km²¹ (téměř 11krát více jak Francie²) mezi Středozemním mořem, pouští Saharou a Atlantickým oceánem. Zatímco v roce 2010 byl odhadovaný počet obyvatel Maghrebu 88 milionů³, v tom samém roce žilo na pevninské Francii necelých 63,1 milionů⁴ obyvatel.

Na tomto místě je třeba upozornit, že skladba populace tak rozsáhlé geografické jednotky je velmi rozmanitá. Státy Maghrebu jsou jak arabské (od jejich dobytí Araby v VII.století), berberské (pravěké tradiční obyvatelstvo), maurské (od jejich dobytí osmanskými Turky), tak africké, středomořské a frankofonní. Obyvatelé se reflektují ve třech úrovních, nejdříve jako Alžířané, Tunisané atd., tedy v rámci národního sebepojetí, poté jako Arabové a částečně Maurové. Maghrebská příslušnost je tedy považována v určitém měřítku za čtvrtou úroveň, jež je ve srovnání se dvěma úrovněmi sebepojetí obyvatelů Evropy (národní stát a Evropská unie) velmi výrazná.⁵

Západní Evropa, Francie obzvlášť, se však také potýká s významnými migračními vlnami. Migranti, zejména ze zemí Maghrebu, si vždy uchovávají velmi intenzivní vztahy a kontakty se svými rodinami, jež zůstaly v Africe. Závažnost této situace je více než evidentní. Jakýkoliv vnitřní nesoulad či problém v Maghrebu může mít okamžité dopady v západní Evropě. Tato skutečnost byla jistě výrazně usvědčena nedávnými revolucemi „Arabského jara“ na přelomu let 2010/2011.

1.1 Období kolonizace

Navzdory své geografické blízkosti se severní Afrika stala cílem kolonizátorů až v XIX.století, tedy o dvě století později než započala kolonizace vzdálenější Ameriky a Asie. Do roku 1875 je období kolonizace poznamenáno soupeřením dvou mocností, Anglie a Francie, poté se připojila Itálie a některé další evropské země. Vlády soupeřících mocností vedly svou expanzivní politiku – lépe řečeno koloniální imperialismus - za účelem zvýšení moci, nadvlády a prestiže své země a zároveň

¹ Databáze členů UMA, UMA; <http://www.maghrebarabe.org/fr/statistics.cfm>;

² Rozloha nejvýznamnějších států světa, Institut national de la statistique et des études économiques ; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=98&ref_id=CMPTEF01105

³ Perspective Monde, Université de Sherbrooke, Population totale statistique; <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMTendanceStatPays?langue=fr&codePays=LB&codeTheme=1&codeTheme2=1&codeStat=SP.POP.TOTL&codeStat2=x>

⁴ Populace Francie, Institut national d'études démographiques: http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/37344/telechargement_fichier_fr_publi_pdf1_popetsoc_476.pdf

⁵ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004. str. 46

probíhající ekonomická recese (v období mezi roky 1875 a 1895) nutila místní podnikatele vyhledávat nová odbytiště svých výrobků a nabývat primární suroviny mimo evropský kontinent.⁶

Od IX. do XIV.století spojovaly „zlaté stezky“ různá naleziště zlata ve velkých městech Mašreku, překračovaly střední a západní Saharu a vyúsťovaly na pobřeží Maghrebu (či Tamazgha⁷), zejména v Maroku. Tyto stezky představovaly, před objevením vzácných kovů v Americe, významnou obchodní křižovatku mezi středozemními státy na území Afriky, Evropy a Asie. V průběhu XIV.století, za vlády Mameluků v Egyptě, se však postupně odkloňovaly k údolí Nilu a Rudému moři, a tak severní Afrika, ale i jihoevropské státy, Španělsko a Portugalsko, zažily velké hospodářské problémy a ekonomický úpadek. Z potřeby nových dodávek drahých kovů tak nejdříve Portugalci, poté Španělé, zahájili sérii expedic směrem do západní a jižní Afriky. Tím se tak XV.století stalo nejenom stoletím velkých objevů, ale také počátkem imperiální expanze evropských států do Afriky. Zároveň, v roce 1492, byla téměř dokončena křesťanská „Reconquista“⁸ sjednocením většiny území dnešního Španělska a vytlačení Židů a Maurů na severoafrické pobřeží. Španělé a Portugalci se poté společně pokoušeli pokračovat v úspěšné „Reconquistě“ v jižním Středomoří dobytím opevněných měst na pobřeží (Magador {dnešní Essaouira}, Azilah, Ceuta, Melilla⁹, Oran atd.).¹⁰ Zatímco se země Maghrebu ekonomicky zasažené po odklonění „zlatých stezek“ a oslabené útoky „Reconquisty“ zformovaly k odporu a k obraně své nezávislosti, zbývající část severní Afriky již ovládala Osmanská říše, jež neměla s odvrácením útoků potíže. Z tohoto důvodu se oslabená berberská království obrátila s prosbou o pomoc na osmanského sultána, jenž po přemožení evropských výbojů v roce 1519 anektoval Alžírsko a v 1534 (finálně v 1574) Tunisko. Osmanská nadvláda islamizovala region a po tři století významně ovlivňovala původní fungování severoafrických zemí, jež byly

⁶ « *L'expansion coloniale européenne de 1850 à 1914* », 1er juillet 2003, Malet, Isaac (Ldh Toulon); http://www.ldh-toulon.net/spip.php?page=imprimer&id_article=184

⁷ V předislámském a berberském období pojem Tamazgha označoval území Berberů, tedy severo-západní Afriku. Pozn.autorky

⁸ Pojmem „la Reconquista“ se označuje období vytlačení Maurů z Pyrenejského poloostrova katolíky. Pozn.autorky

⁹ Dnešní španělské enklávy na marockém území pochází právě z této doby. Pozn. autorky

¹⁰ Vermeren, Pierre, *Maghreb, la démocratie impossible?*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2004, str.43

rozděleny do tří „regencí“ Alžír, Tunis a Tripolis pod vedením regentů přímo řízených z Istanbulu. Pouze v Egyptě byl regent („bey“) po krátké době jmenován z řad Mameluků, čímž si tak uchovali významnou politickou a mocenskou pozici v zemi.¹¹

Na rozdíl od systému nepřímé vlády, jenž v době kolonizace praktikovala například Velká Británie či Španělsko, Francie zaváděla ve svých koloniích systém přímé vlády. Tento systém centralizované administrace z pevninské Francie se zvláště v Africe vyznačoval absolutní mocí dosazeného francouzského úředníka, jenž měl za úkol celkovou administraci země, christianizaci místního obyvatelstva a jeho „pofrancouzštění“. Francouzská administrativa byla velmi často přesvědčena o nadřazenosti evropské civilizace a naopak o méněcennosti či dokonce zaostalosti místního obyvatelstva do té míry, že se tato snaha zradikalizovala na snahu o vytvoření tzv. „barevných Francouzů“.

V každé zemi severní Afriky probíhala kolonizace odlišně, v různém časovém období a stejně tak byl i odlišný způsob formy nadvlády. Avšak ekonomika ve všech koloniích byla více či méně uzpůsobována potřebám a požadavkům koloniální mocnosti (těžba surovin, drahých kovů a pěstování tropického ovoce a zeleniny). Nevyrovnaná těžba a monokulturní hospodářství silně poznamenaly ekonomiky budoucích samostatných afrických států. V době světových válek se potřeby koloniální mocnosti rozšířily také o vojáky. Odhaduje se, že stovky tisíc maghrebských vojáků byly naverbovány do francouzské armády během dvou světových válek a desítky tisíc jich bylo zabito.¹²

Na počátku XIX.století, v době nezávislosti amerických kolonií, byla zahájena kolonizace severní Afriky. Z důvodu těžké přístupnosti a odlišných klimatických a přírodních podmínek byla Afrika kompletně prozkoumána až začátkem XX.století, kdy také koloniální imperialismus odstranil z její mapy poslední „prázdná místa“. V roce 1830 s cílem odvést pozornost veřejnosti od domácích politických problémů a od vyčerpávajících válek, jež vedly ke ztrátě mnohých kolonií, a s cílem obnovit prestiž francouzské monarchie zahájil král Karel X. invazi do Alžírska. Tímto rokem se také

¹¹ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str. 27

¹² Údaje o počty naverbovaných a zabitých maghrebských vojáků se velmi liší. Z tohoto důvodu je uvedeno již tak velmi alarmující číslo. Pozn. autorky

datuje počátek budování druhé francouzské koloniální říše¹³, jež se rozkládala v zásadě v Africe, Asii (Indočína) a Oceánii (Francouzská Polynésie, Nová Kaledonie atd.). V roce 1914 bylo francouzské koloniální impérium druhé největší na světě, ihned po britské koloniální říši.¹⁴

Zákonem z roku 1894 bylo v Paříži založeno Ministerstvo pro kolonie, jež centralizovalo správu kolonií a jemuž byli jednotliví guvernéri v koloniích přímo odpovědní, a v roce 1889 Koloniální školu, která zajišťovala vyškolení koloniálních úředníků. Avšak na rozdíl od většiny francouzských kolonií, Alžírsko nepřipadalo pod správu Ministerstva pro kolonie ale přímo pod ministerstvo vnitra, což přímo poukazuje na jeho důležitost pro tehdejší francouzskou administrativu.

1.1.1 Alžírsko

Mezi všemi ostatními invazemi, dobytí Alžírsko se stalo jedním z nejkrvavějších a nejdelších. Po sedmnáctileté válce (1830-1847) zde byl nejprve nastolen protektorát a posléze bylo Alžírsko přeměněno v nedílnou součást Francie. Přestože se roku 1865 místní obyvatelé oficiálně stali francouzskými občany, mohli získat občanství pouze pod podmínkou zřeknutí se „osobního statutu“ tedy jejich náboženství. Během prvních deseti let tak učinilo pouze 500 z nich.¹⁵ Byl také zaveden tzv. „*le code de l'indigénat*“, jakýsi kodex občanských práv vztažený jen na domorodé obyvatelstvo, jenž shrnoval všechny druhy povinností, zákazů a trestů maghrebských obyvatel. Tento jakýsi trestní zákoník, platný do roku 1946, nařizoval místním obyvatelům platbu speciální daně, zakazoval jim se svobodně pohybovat, pracovat či volit, a k cestě do Francie stanovoval povinnost vlastnictví speciálního „cestovního povolení“. ¹⁶

Díky příznivým klimatickým podmínkám, jež nebránily trvalému usídlení Evropanů, se v Alžírsku dařilo plantážnímu zemědělství (zejména bavlně). Pod vedením evropských plantážníků byli místní domorodci podrobeni nucené práci v tvrdých pracovních podmínkách, jež absolutně neodpovídaly sociálním a pracovním praktikám

¹³ První francouzská koloniální říše se od XVI.století do poloviny XVIII.století rozkládala na území severní Ameriky (Québec, Port Royal, Martinique, Haiti atd.), v Indii a v Indickém oceánu (Réunion, Madagaskar, Seychelské ostrovy atd.). Většinu těchto koloniálních držav Francie ztratila v roce 1763 (a 1783) smlouvami z Paříže. Pozn. autorky

¹⁴ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str. 28

¹⁵ Vermeren, Pierre, *Maghreb, la démocratie impossible?*, Librerie Arthème Fayard, Paris, 2004, str.75

¹⁶ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str.29

v pevninské Francii. Ve stejném období, od roku 1850, se po révokazové chorobě ve Francii zde začala pěstovat vinná réva. Vinařství se na alžírských půdách velmi dařilo. V době francouzské koloniální nadvlády se z Alžírsko stal jeden z nejvýznamnějších vývozců vína na světě, s rozlohou vinic přes 380 000 hektarů a produkcí 16 milionů hektolitřů ročně.¹⁷

Alžírsko se postupně stalo významným francouzským obchodním partnerem (lépe řečeno zásobitelem a odběratelem). V roce 1938, 80% zahraničního obchodu Alžírsko bylo realizováno právě s Francií. Mezi nejčastějšími výrobky dováženými do Francie figurovalo víno, obilí, datle, olivový olej a železné rudy. V této době se také Alžírsko stalo druhým největším dodavatelem Francie po Spojených státech amerických.¹⁸

Přesto se celková správa a držba této kolonie každým rokem prodražovala a navíc velmi intenzivně rostl kolektivní odpor a revolty Alžířanů (v roce 1914 vznikli tzv. „Mladí Alžířané, *les jeunes-Algériens*“) proti koloniální nadvládě.¹⁹

1.1.2 Tunisko

K zajištění své přítomnosti v Alžírsku se francouzský císař Napoleon III. rozhodl rozšířit svou nadvládu do sousedních zemí : Tuniska, Maroka a střední Sahary. Dobyť Tuniska a Maroka však proběhlo s daleko menším odporem než tomu tak bylo v Alžírsku.

Vzhledem k decimující politice osmanského vůdce, vysokým daním a intenzivním zahraničním zásahům do ekonomiky se Tunisko značně zadlužilo a finálně v roce 1869 bylo nuceno vyhlásit státní bankrot. Ze strategických důvodů o něj velmi rychle projeví zájem jeho hlavní věřitelé, Francie, Velká Británie a Itálie. Avšak na Berlínském kongresu v roce 1878 obdržela Francie nevyslovený souhlas od pruského kancléře Bismarcka a od ostatních evropských mocností k invazi do Tuniska, jež byla pod vedením Julese Ferryho zahájena v roce 1881. Po třech týdnech bez většího odporu osmanského „bey“ Francie zabrala tuniské území a podpisem dohody z Bardo zde byl

¹⁷ Hubert Deimer, le vignoble algérien des années „coloniales“; extracte de „*Les vins d'Algérie à Kergroise*“ de Pierre Mayol, Hussain-Dey, <http://www.hussein-dey.com/TerrePromise/LesVinsDalgerie/VinEnBretagne.htm>

¹⁸ Robert Tinthoin, *Le commerce de l'Algérie avec l'Empire français*, Annales de Géographie, 1939, str.545; http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/geo_0003-4010_1939_num_48_275_11383#

¹⁹ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str.29

ustanoven protektorát. Stvrzen poté dohodami z Marsa v roce 1883, protektorátní správa přisuzovala generálnímu rezidentovi²⁰ absolutní právo zasahovat do zahraniční politiky, vnitřních záležitostí i obrany země, zatímco přislíbené pravomoci tuniské hierarchii byly spíše fiktivní a jejich přítomnost ve vládě jen dekorační.²¹

V tomto období byl na území Tuniska zaveden systém francouzského soudnictví, zemědělství, těžby (fosfátů a železa) a vzdělávání (tzv. „francizace Tunisů“). V konkurenci s alžírskou a marockou produkcí obilovin, tuniské zemědělství se zaměřilo na olivy, datle, mandle a fíky a většina vývozu směřovala do Francie anebo Velké Británie. Tuniský olivový olej představoval pět osmin z celkového dovozu do Francie a výrazně se také rozvinula těžba a vývoz fosfátů a železné rudy.²²

Avšak kolektivní odpor Tunisů k francouzskému protektorátu značně rostl a vznikem tzv. „Mladých Tunisů, (*les jeunes-Tunisiens*)“ v roce 1907 započal boj za nezávislost.

1.1.3 Maroko

Po agadirské krizi²³ v červenci 1911 získala Francie kontrolu nad Marokem. Formální suverenita marockého sultána Moulay Abd al-Hafida byla sice oficiálně uznána, avšak smlouvou z Fezu v březnu 1912 zde byl nastolen francouzský protektorát. Správa země se velmi podobala systému v Tunisku, avšak první generální rezident, maršál Lyautey (1912-1925), více respektoval místní tradice a sekulární struktury. Z mezinárodních důvodů bylo v roce 1912 ustanoveno mezinárodní demilitarizované pásmo na severu Maroka, v Tangeru, a zároveň bylo ponecháno ve španělské správě území Rif na severním pobřeží a území Ifni a Tarfaya na jihu.

Formálně byla sultánovi ponechána suverénní vláda nad zemí, avšak fakticky byla přenesena správa financí, spravedlnosti, zahraniční politiky a obrany do francouzských

²⁰ Ve francouzském jazyce „le résident général“. Pozn. autorky

²¹ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.56

²² Jacques Tissot, *La France coloniale : histoire, géographie, commerce*, Gallica, Paris, 1888;
<http://visualiseur.bnf.fr/CadresFenetre?O=NUMM-28858&I=217&M=tdm>

²³ Taktéž nazývané druhá marocká krize, jedná se o vojenské a diplomatické napětí mezi Německem a Francií, kdy se Německo snažilo zastavit rozpínání Francie vysláním dělových lodí do marockého přístavu Agadir. Smírná dohoda podepsaná téhož roku uznala nároky Francie v Maroku výměnou za část Francouzského Konga Německu. Pozn. autorky

rukou pod vedením generálního rezidenta a sultán byl zachován jen jako symbolický prvek.²⁴

V meziválečném období zažilo Maroko význačnou ekonomickou expanzi. Na svou dobu se stal velmi pokrokovým rozvoj infrastruktury (výstavba silnic, železnic, továren atd.), financí (založení skupiny OCP²⁵ v roce 1920, Burzy v Casablance²⁶ v roce 1929, skupiny ONA²⁷ v roce 1934 atd.) a dopravy (založení přístavu v Casablance, jednoho z největších přístavů v Africe a později strategického bodu během druhé světové války). Z této doby tak pochází klíčové společnosti současné marocké ekonomiky. Casablanca se stala urbanizovanou metropolí s největší evropskou komunitou v Maroku.

Nicméně také v Maroku se postupně formovalo hnutí za nezávislost, v roce 1925 vzniklo hnutí tzv. „Mladých Maročanů, (*les jeunes-Marocains*)“.²⁸

1.1.4 Mauretánie

Tato tradiční země Maurů je považována za symbolickou hranici mezi severní „bílou“ a jižní „černou“ Afrikou. Dalo by se také říci, že ze všech zemí Maghrebu je Mauretánie nejméně známá. Původně byla rozdělena na „zemi černých Afričanů“ v senegalském údolí (1855-1891), z níž byly posléze vytvořeny kolonie Senegalu a francouzského Súdánu, a „zemi bílých Maurů“ v Trab el Bidan (1902-1919).²⁹ Přestože byla tato dvě území v období kolonizace spojena do podoby současné Mauretánie, jejich historické a etnické odlišnosti po desetiletí zpochybňují spíše uměle udržovanou jednotu země.

Kolonizace země započala dobytím jižní Mauretánie Francouzi v roce 1903 a ustanovením „protektorátu země Maurů“ pod správou komisaře generální vlády

²⁴ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.57

²⁵ Skupina OCP (*Office chérifien des phosphates*) pro těžbu a zpracování fosfátů je dnes jedním z nejvýznamnějších vývozců fosfátů a odvozených produktů na světě. Pozn. autorky

²⁶ Burza byla založena maršálem Lyauteyem. Pozn. autorky

²⁷ Průmyslová a finanční skupina ONA (*Omnium Nord Africain*) byla založena Francouzem Jeanem Épinatem. Pozn. autorky

²⁸ Jean de la Guérivière, *Amère Méditerranée*, Éditions de Seuil, Paris, 2004, str.78-80

²⁹ Ibrahima Abou Sall, *Mauritanie du Sud, conquêtes et administration coloniales françaises 1890-1945*, Karthala Editions, Paris, 2007, str.19;
http://books.google.cz/books?id=R_CM0YltPX8C&pg=PA481&lpg=PA481&dq=mauritanie+AOF&source=bl&ots=SduirG4CV9&sig=ibksotJ0y5wQ0_xYZo2QJX7gnM&hl=cs&sa=X&ei=bMEFT97HN6nN4QS_KocmNCA&ved=0CEIQ6AEwBA#v=onepage&q=m

Francouzské Západní Afriky („*l'Afrique-Occidentale française*, AOF“).³⁰ Přestože byla země již v roce 1920 prohlášena francouzskou kolonií, finální porážka bojovných kmenů Maurů nastala až v roce 1939.

Federace AOF sestávala v letech 1895 až 1958 z osmi kolonií³¹, jejichž ekonomiky a fungování společnosti byly přímo řízeny francouzskou správou. Integrace Mauretánie k tomuto koloniálnímu společenství přinesla zemi určitá privilegia (vytvoření úzké spolupráce s mocnými rodinnými klany v Senegalu, centralizované řízení ekonomiky atd.) avšak také mnoho negativ (ekonomická zaostalost země, degradace tradičního způsobu života v rámci centralizované vlády, násilné verbování do francouzské armády atd.)³²

Ke konci druhé světové války zorganizoval předseda francouzské prozatímní vlády Charles De Gaulle konferenci v Brazzaville. Ve snaze uklidnit nepokojnou situaci v koloniích a získat jejich podporu přislíbil rozšíření autonomních práv a dokonce i postupnou přípravu emancipačního procesu. Z tohoto důvodu vzešla o dva roky později, v roce 1946, v platnost nová ústava ustanovující IV.republiku a tzv. „francouzskou Unii“, jež zahrnovala pevninskou Francii, zámořské departmenty (DOM), zámořská území (TOM³³) a ostatní přidružené státy. Všem zámořským teritoriím (TOM) tak udělila vyšší stupeň autonomie, vlastní samosprávu a možnost účastnit se na rozhodování prostřednictvím zvolených reprezentantů do Národního shromáždění a Rady Francouzské republiky. Přesto obsah ústavy zaostával za de Gaullovými sliby z Brazzaville.

Statutem TOM tak Mauretánie získala první mezistupeň v cestě za nezávislostí.³⁴

1.1.5 Libye

Současné území Libye bylo rovněž v XVI.století připojeno k Osmanské říši s přímou vládou sultána, avšak následující průběh kolonizace se od ostatních zemí Maghrebu v mnohém liší. Osmanská říše, oslabována nepokoji ve svém regionu, již nedokázala odolávat útokům evropských koloniálních mocností v severní Africe, zejména Francie a Velké Británie. Avšak na Berlínské konferenci v roce 1878 obdržela

³⁰ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str.133

³¹ Například Senegal, Nigérie, francouzský Súdán (současné Mali), Côte d'Ivoire atd. Pozn.autorky

³² Le probleme nationale dans la Mauritanie occidentale, <http://www.ufpweb.org/ARCHIVES/qnat/2pb.htm>

³³ DOM - départements d'Outre-mer; TOM- territoires d'Outre-mer; Pozn.autorky

³⁴ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.60

svolení od ostatních velmocí k invazi Itálie. Porážka v italsko-turecké válce z roku 1911 a následné podepsání Laussannské mírové dohody představovaly definitivní ústup osmanských Turků a počátek italské nadvlády. Přesto Itálie definitivně ovládla celé území až ve třicátých letech za vlády Mussoliniho za cenu dlouhých a krvavých bojů a výrazných ztrát na životech na obou frontách. Nově nabytá území bývalé regence Tripoli pak Italové přejmenovali na Libyi.

Od této doby se fašistický režim zasadil o násilné „poitalšťování“ místních obyvatel a intenzivní osidlování země. Italská osidlovací politika výrazně posílila ve dvacátých letech, kdy Spojené státy americké zamezily přílivu italských emigrantů. V roce 1938 žilo v Libyi až 100 tisíc italských přistěhovalců, odhadem 10 % celkové populace, kteří z 90 % žili ve městech Tripoli a Benghazi.³⁵

Autoritářské praktiky fašistického vedení zapříčinily vznik mnoha odbojových hnutí, z nichž pravděpodobně nejvýznamnější bylo politicko-náboženské uskupení Sanûsiyya pod vedením Muhammada Idris al-Saûsîho.³⁶

1.2 Období dekolonizace

Druhá světová válka oslabila postavení Francie ve značné míře. Vyčerpala jí nejenom finančně a ekonomicky, ale také systémově a demograficky. Koloniální populační boom, pád kolonialismu v Indočíně, vznik a vzestup socialistických stran a zrod mnohých osvobozeneckých hnutí byly francouzskou vládou přecházeny v iluzi, že k jejich potlačení a udržení nadvlády postačí jen nemnoho formálních a neformálních zásahů. Nicméně, konec druhé světové války také vyvolal mnoho nepředvídatelných politických zvrátů. Počátkem studené války, kdy těžiště moci přešlo do rukou Spojených států na jedné straně a Sovětského svazu na straně druhé, americká protikoloniální propaganda posilovala nacionalistická hnutí v koloniích a zintenzivňovala jejich touhu po nezávislosti. Tyto faktory společně s obnovením zmiňovaného nebílého nacionalismu vedly k prudké poválečné vlně dekolonizace.³⁷

³⁵ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.93

³⁶ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.94

³⁷ Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, str.60

Země Maghrebu prošly odlišnými etapami dekolonizace a její průběh měl a má zásadní vliv na současnou situaci v zemi a jejich mezinárodní postavení.

1.2.1 Alžírsko

Postupující národní uvědomění podnítilo v Alžírsku akceleraci osvobozeneckých hnutí. Země byla vždy obětí protichůdných nadvlád (berberských království, turecká a poté francouzská), jež znemožnily zrod silné centrální moci. Rovněž usazení a činnost evropských kolónů narušily tradiční rozvoj hospodářství a přirozený vývoj společnosti. Francie zde také uplatňovala určitý druh politické a etnické segregace mezi Arabo-Berbery a kolóny. Z těchto důvodů vyvstaly v průběhu XX.století silná nacionalistická hnutí a masivní vlny xenofobie proti francouzské nadvládě. Reakce z Paříže na „Manifest alžírského lidu“³⁸ vyhlášený v roce 1943 Ferhatem Abbasem a na vzpoury ve městech Sétif a Guelma z roku 1945 během oslav vítězství Spojenců a konce války, jež vyzdvihovaly prohlášení Franklina D. Roosevelta o právech národů na sebeurčení (tzv. Atlantická charta), byla krvavá, brutální a represivní. Následně se jako frakce z Fronty národního osvobození („*le Front de libération nationale; FLN*“) a různých nacionalistických proudů vytvořil tzv. Revoluční výbor jednoty a akce („*le Comité révolutionnaire d'unité et d'action; CRUA*“), jenž dne 1.listopadu 1954 oficiálně vyhlásil ozbrojený boj za nezávislost Alžírska.³⁹

Guerillová alžírská válka („*la guerre d'Algérie*“) o nezávislost trvala dlouhých osm let, způsobila smrt tisícům Alžířanů a přibližně milión alžírských rodin donutila k emigraci.⁴⁰ Přestože se pozice Francie jako přední koloniální velmoci stávala neudržitelnou, bylo odtržení Alžírska od pevninské Francie pro vládu a obyvatelstvo nepředstavitelné. Krvavé boje nabíraly na síle a ustavičné změny francouzské vlády (hlavně z důvodu alžírské války) znemožňovaly diplomatické řešení situace. Světové mínění bylo válkou znechuceno a OSN zařadila v červenci 1957 alžírskou válku do programu jednání, avšak rezoluce vyzývající k mírovému vyřešení situace byla přijata až v prosinci 1961. V roce 1958 byl zpět k moci povolán generál Charles de Gaulle, jenž 1.

³⁸ „Manifest alžírského lidu“ (*Le Manifeste du peuple algérien*) zdůrazňoval právo Alžířanů na svobodný život a existenci. Pozn.autorky

³⁹ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris,1990, str.84

⁴⁰ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris,1990, str.85

června téhož roku obdržel svolení od parlamentu k vypracování nové ústavy a ustanovení V.republiky. Ta byla referendem schválena (81,69 % voličů se vyslovilo ve prospěch⁴¹) a 4.října 1958 oficiálně vešla v platnost.

Konečně, v prosinci roku 1958, byl Charles de Gaulle zvolen prezidentem francouzské republiky a téhož roku veřejně připustil nemožnost alžírské asimilace. Přestože krvavé boje pokračovali, v roce 1961 bylo zorganizováno referendum, v němž se většina Alžířanů vyslovila pro vytvoření nezávislého státu. Podpisem Evianských dohod⁴² 18.března 1962 bylo vyhlášeno příměří mezi Francií a Frontou národního osvobození, avšak boje nadále pokračovaly. Jednotky Organizace tajné armády, jež sestávaly z alžírských vzbouřenců, dokonce téhož roku uspořádaly neúspěšný atentát na generála de Gaulla. Utišení situace nastalo, až když kontrolu nad zemí získala Armáda národního osvobození.⁴³ V referendu o sebeurčení se 99% zúčastněných voličů vyjádřilo kladně a nezávislost Alžírské lidové demokratické republiky byla vyhlášena 3.července 1962 v čele s Ben Bellou (FLN). V říjnu téhož roku bylo Alžírsko přijato do OSN.⁴⁴

1.2.2 Tunisko

Od padesátých let XX.století usilovala nacionalistická politická strana Néo-Destour o úplnou nezávislost země. Francouzská vláda reagovala silnými represemi její činnosti a zatýkáním jejích stoupenců. Zatčení zakladatele strany Habiba Bourguiby a poté jeho vyhoštění ze země zahájilo ozbrojený boj sympatizantů strany za nezávislost. Finálně, 20.března 1956, Francie oficiálně uznala nezávislost Tuniska a po volbách v dubnu téhož roku se Habib Bourguiba stal prvním předsedou svobodné vlády. Posléze, v červenci roku 1957, byla vyhlášena samostatná Tuniská republika v čele s prezidentem

⁴¹ France-politique, Réferendums, Constitution de la Ve République (1958); <http://www.france-politique.fr/referendum-1958.htm>

⁴² Evianské dohody zavazovaly obě strany k zastavení palby, propuštění zajatců, uskutečnění referenda o nezávislosti Alžírsku do šesti měsíců od podpisu a ustanovení prozatímní francouzsko-alžírské správy. Francii bylo potvrzeno právo na naftařské koncese na Sahaře, pronájem námořní základny Mers-el-Kébir na 15let a vojenské stanice na Sahaře na 5let. Fronta národního osvobození se podpisem zavázala chránit majetková práva Evropanů v Alžírsku a naopak Francie podpisem dohod uznala právo Alžířanů na sebeurčení a zavázala se k technické, hospodářské i politické pomoci zemi do doby konání referenda na sebeurčení. Pozn. autorky; zdroj: Les accords d'Évian; http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/afrique/algerie-accords_d'Evian.htm

⁴³ E-polis, AS CPSSU Plzeň, Alžírsko od vyhlášení nezávislosti do současnosti (1962-2007), Bc. Marie Škochová, 20.2.2008; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/231-alzirsko-od-vyhlaseni-nezavislosti-do-soucasnosti-1962-2007.html>

⁴⁴ Tamtéž

Bourguibou.⁴⁵ Přestože byla nezávislost Tuniska vyhlášena 18 dní po vyhlášení marockém, obě země byly přijaty do OSN ve stejný den, 12. listopadu 1956.⁴⁶

1.2.3 Maroko

Francouzská administrativa spolu s etnickou segregací zapříčinila vznik nacionalistických agitací mezi marockými studenty (hnutí tzv. „mladých Maročanů“ v roce 1925) a ve větších marockých městech (nacionalistická strana a osvobozenec armáda Istiqlal {„l'armée de libération l'Istiqlal“} v roce 1943). Sultán vyzývající Francii k uznání nezávislosti země se však střetával jen s přehlížením ze strany francouzské vlády a s kritikou konzervativních kolónů v Maroku. Tvrdé represe proti anti-francouzským povstáním v Rabatu, Salé a Fèsu v roce 1953 vyvolaly mimo jiné výraznou podporu sultána Mohammeda založení Ligy arabských států. Ve stejném roce si však mocná lobby marockých kolónů vynutila u francouzské vlády exil sultána a jeho rodiny (na Korsiku a poté na Madagaskar) a instalaci nového (přijatelnějšího) sultána Ben Arafa.

Zesilující nepokoje, vypuknutí partyzánské války v zemi, počátek alžírské války, četná nacionalistická povstání v Tunisku a podpora Libye, Alžírsko a Egypta na půdě OSN přinutily francouzskou vládu k ústupkům a k zpětnému dosazení sultána Mohammeda, jenž se stal symbolem nezávislosti, kontinuity státu a jednoty marockého národa.⁴⁷

Francouzská a španělská vláda uznala marockou nezávislost 2.března 1956 a v srpnu téhož roku se sultán Mohammed ben Yousef stal králem Maroka pod jménem Mohammed V.. Následně, v listopadu téhož roku bylo Maroko přijato do OSN⁴⁸ a získalo pod svou správu město Tanger, jenž do té doby bylo udržováno jako mezinárodní zóna.

1.2.4 Mauretánie

Na rozdíl od ostatních zemí Maghrebu, francouzská koloniální správa v Mauretánii měla velmi krátké trvání. Referendum ze září 1958 o budoucnosti

⁴⁵ Vermeren, Pierre, *Maghreb, la démocratie impossible?*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2004, str.75

⁴⁶ L'Organisation des Nations Unies, États membres ; <http://www.un.org/fr/members/index.shtml>

⁴⁷ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str.112

⁴⁸ L'Organisation des Nations Unies, États membres ; <http://www.un.org/fr/members/index.shtml>

Francouzského společenství (tzv. „*la Communauté française*“) a o transformaci členských teritorií na republiky umožnilo vznik autonomních republik v regionu a zánik AOF. V roce 1959 byla přijata ústava ustavující parlamentní systém v zemi a nezávislost byla oficiálně vyhlášena 28. listopadu 1960.⁴⁹ Islámská republika Mauretánie pak byla uznána a přijata Organizací spojených národů dne 27. října 1961.⁵⁰ Vyhlášením nezávislosti však územní spory Mauretánie a Maroka neutichly (viz podkapitola 1.3.4) .

1.2.5 Libye

V průběhu druhé světové války se libyjské území stalo dějištěm významných válek (např. bitva u Tobruk) a zároveň se v letech 1942 až 1943 libyjská vojska po boku spojeneckých (zejména britských a amerických) významně zasloužila o definitivní vytlačení italsko-německých jednotek ze severní Afriky. Porážka Itálie ve válce tak pro Libyi představovala rozdělení pod správu britskou (Tripolitania a Cyrenaica) a francouzskou (Fezzan) (viz obrázek č. 2), avšak s příslibem OSN o brzkých negociacích o nezávislosti země. Itálie se oficiálně vzdala nároku na svá koloniální území v Africe dohodou z Paříže v roce 1947.

Obrázek č.2:

Zdroj:

www.globalresearch.ca/articlePictures/Libya%20Regions.jpg

Budoucnost bývalých kolonií tak závisela na dohodě tzv. Velké čtyřky (Velká Británie, Francie, SSSR, USA), avšak v případě neshody bylo přiděleno poslední slovo

⁴⁹ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str.134

⁵⁰ L'Organisation des Nations Unies, États membres ; <http://www.un.org/fr/members/index.shtml>

Valnému shromáždění OSN. Mezitím se do země vrátil z egyptského exilu Muhammad Idris al-Saûsî a se stoupenci uskupení Sanûsiyya vyhlásil v roce 1949 oblast Cyrenaica samostatným emirátem. Po mnohostranném vyjednávání a přes odpor skupiny Sanûsiyya předložila Velká Británie a Itálie před politický výbor OSN tzv. Bevin-Sforzův plán, jenž byl výborem v květnu 1949 přijat, avšak krátce nato Valným shromážděním těsně odmítnut. Plán předpokládal pod patronátem OSN ponechání správy země nadále dle regionů Francii, Británii a Itálii avšak s cílem připravit zemi do deseti let na vytvoření samostatného státu. Kompromisním řešením nad nerozhodností mocností a z důvodu nepokojů v Libyi se tak Valné shromáždění OSN 21. listopadu 1949 vyjádřilo ve prospěch nezávislosti Libye. Spojením oblastí Tripolitaina, Cyrenaica a Fezzan s reprezentativním a ústavodárným shromážděním tak bylo 24. prosince 1951 vyhlášeno nezávislé federativní monarchie Libye pod vládou krále Idrise I..⁵¹ Jako první země Maghrebu tak získala nezávislost a 14. prosince 1955 byla přijata do OSN.⁵²

1.3 Období nezávislosti

Nově vzniklé státy musely čelit významným politickým, demografickým a hospodářským problémům. Docházelo také k válkám o suroviny, k občanským válkám a k etnickým nebo národnostním konfliktům. V mnohých případech tak byl kolonialismus vnější (Evropou) rychle nahrazen vnitřním (etnický boj o moc). V postkoloniálním období se země Maghrebu v mnohém vyvíjely odlišně, v mnohém se prakticky shodovaly. Avšak společným prvkem bylo nekoloniální působení Francie, jež se snažila různými způsoby (i neoficiálními) nadále nad zeměmi udržet kontrolu. Jednalo se především o udržení ekonomických vztahů, jež byly „hlavním důvodem podepsání většiny smluv o vojenské obraně s některými bývalými koloniemi. Mělo jít o vnější obranu těchto států, ale tajné klauzule hovoří i o ochraně prezidenta v případě vnitřního nebezpečí. Francie pak měla mít přednost v těžbě surovin.“⁵³

Dopady kolonizace a dekolonizace jsou v určitých oblastech velmi znatelné a taktéž alžírská válka zůstává v živé paměti obyvatel na obou březích Středomoří. Mnohé

⁵¹ Helen Chapin Metz, ed. *Libya: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1987, <http://countrystudies.us/libya/>

⁵² L'Organisation des Nations Unies, États membres ; <http://www.un.org/fr/members/index.shtml>

⁵³ František Mrázek, *Francie a Afrika: „Nové vztahy“ ve starých kolejích*, Mezinárodní politika, 10/2011, ročník XXXV., iir; str. 22

vazby mezi zeměmi Maghrebu a Francií přetrvávají i půl století od nezávislosti. Tyto osobní, politické, ekonomické a vojenské vztahy jsou tak významné a komplexní, že jsou souhrnně označovány výrazem „*Françafrique*“ a v letech 1960-1974 jejich řízením byl pověřen Jacques Foccart jako generální poradce pro africké záležitosti.

Navzdory politickým a ekonomickým rozdílnostem a spíše na základě historických a geostrategických vazeb se roku 1989 všechny země Maghrebu shodly na založení Svazu arabského Maghrebu („*l'Union du Maghreb arabe; UMA*“). Toto společenství tak rozsáhlého geopolitického celku bylo založeno se záměrem posílení ekonomické a politické spolupráce a s cílem budoucího založení ekonomické unie.⁵⁴ Tento ambiciózní projekt však bohužel ztroskotat na rozepřích mezi členskými státy, zejména ohledně oblasti Západní Sahary, a v současnosti je UMA spíše neaktivní s nepatrným vlivem na národní politiky států.

1.3.1 Alžírsko

Od vyhlášení nezávislosti si FLN v čele s Ben Bellou vytvářela podmínky k autokratickému vládnutí jedné strany s rozhodujícím vlivem armády na fungování státu. Legitimita režimu byla odvozována od vítězství v boji za nezávislost a vláda jen oficiálně propagovala demokratické zásady. Ben Bella si kladl za cíl vybudovat určitou formu socialismu přizpůsobenému alžírským podmínkám, a to zejména s podporou Komunistické strany ve Francii a později také Číny a SSSR. Bellovi sympatie k myšlence panarabismu se velmi shodovaly se smýšlením egyptského plukovníka a pozdějšího presidenta Nasera, a tak spolupracovali ve snahách o arabizaci svých zemí. V této době rozkvětu komunismu Bella, podporován Egyptem a Kubou, rovněž poskytoval územní, finanční a materiální pomoc hnutí Polisario v boji o nezávislost území Západní Sahary (viz podkapitola 1.3.4.1). V září roku 1962 byl po reformě ústavy jako jediný kandidát FLN zvolen presidentem Alžírsko. Od šedesátých let tak v zemi probíhalo znárodnování společností, důraz na export ropy a zemního plynu a země upadala do ekonomické krize. Vysoké zadlužení státu, nesoběstačné zemědělství, korupce a klientelismus vyvolaly

⁵⁴ Historie UMA, UMA; <http://www.maghrebarabe.org/fr/uma.cfm>

mnohé demonstrace a také růst popularity islamistických stran, zejména Islámské fronty spásy tzv. „*le Front islamique du salut, FIS*“.⁵⁵

Bella byl svrhnut vojenským pučem v červnu 1965 zorganizovaným jeho původními stoupenci Abdelazizem Bouteflikou a Houari Boumediem a nejdříve do roku 1979 uvězněn a poté do roku 1980 nucen setrvat v domácím vězení. Boumediene se ujal vlády země a pokračoval v autokracii jedné strany s výraznou oporou armády, avšak zavedl určité ekonomické, zemědělské, sociální a kulturní reformy k stabilizaci a obnovení prosperity země, čímž si zajistil podporu většiny obyvatel. Boumediene, zastánce rovnosti mužů a žen, se pokoušel o zákaz polygamie a propagoval vzdělávání dívek. V prosinci 1978 rovněž Alžírsko navštívil francouzský prezident Valéry Giscard d'Estaing za účelem podpisu francouzsko-alžírské dohody o emigraci, jež definovala podmínky cirkulace, zaměstnávání a pobyt alžírských obyvatel a jejich rodin na francouzském území a jež upravovala stanovisko na toto téma z Evianských dohod.

Uvolnění režimu, konkrétní demokratizační reformy a snahu o otevření dialogu mezi zeměmi Maghrebu a Francií zavedl po svém zvolení prezidentem v únoru 1979 Chadli Bendjedid, jenž byl jako první alžírský prezident později pozván na oficiální návštěvu Francie prezidentem Françoisem Mitterrandem. Avšak demokratizaci země spolu s hospodářskou krizí důmyslně využila FIS k zvýšení své popularity a v prosinci 1990 dokonce zvítězila v prvním kole parlamentních voleb. Vláda násilně za pomoci armády přerušila volební proces, v lednu 1992 donutila Bendjedida k demisi, na jeho post dosadila tzv. vysokou radu státu („*le Haut Comité d'État*“) a dosáhla oficiálního rozpuštění FIS. Následovalo tzv. černé desetiletí („*la décennie noire*“), kdy v zemi zavládla občanská válka. Mnoho stoupenců Bendjedida anebo odpůrců režimu bylo zavražděno či uvězněno a země se ocitla v chaosu. Po potlačení občanské války byl v roce 1999 Abdelaziz Bouteflika zvolen prezidentem, zavedl mír a obnovil činnost ekonomiky v zemi, avšak nadále pokračoval v autoritativní vládě.⁵⁶

Narovnání alžírsko-francouzských vztahů se však stalo téměř nemožným. Alžírská strana požaduje po francouzské vládě omluvu a uznání alžírské války. Ta to odmítá učinit. Přestože prezident Bouteflika své požadavky na uznání nakonec v roce

⁵⁵ Bruno Callies de Salies, *Le Maghreb en mutation*, Maisonneuve&Larose, Paris, 1999, str.120-122

⁵⁶ Jean-Louis Planche, Ahmed Ben Bella, un itinéraire, Les études coloniales, 2006 ;
<http://etudescoloniales.canalblog.com/archives/2012/04/16/24028670.html>

2007 stáhl, spolupráce ekonomická, energetická či vojenská s Francií je stále velmi oslabena. Prozatím se strany shodly pouze na společném boji proti mezinárodním terorismu. Po útocích z 11. září byla Al-Qaeda označena za společnou hrozbu pro země Maghrebu a země posílily svou spolupráci nejenom s USA, ale i s EU.⁵⁷

1.3.2 Tunisko

Za třicet let své vlády se Habib Bourguiba zasadil o významnou modernizaci Tuniska. Vytvořil silný a centralizovaný stát s vládou jedné strany (Néo-Destour) a již v srpnu 1956 vydal na arabské poměry revoluční občanskoprávní zákoník (tzv. „*le Code du statut personnel*“), jenž významně zlepšil postavení žen ve společnosti, zrušil polygamii, zavedl minimální věkovou hranici pro uzavření manželství atd. Navzdory autokratickému stylu vlády je dodnes Bourguiba vyzdvihován pro své progresivní reformy, podporu turismu a celkové přibližování země evropským standardům. Již v roce 1975 byl tak Národním shromážděním jmenován doživotním presidentem Tuniska.

Na počátku osmdesátých let země zažila politickou a sociální krizi, jež byla zapříčiněna rozvojem klientelismu a korupce. Se zhoršujícím se zdravotním stavem Bourguiby narůstala obava z vypuknutí nepokojů v zemi a z mocenského boje mezi znesvářenými skupinami. V listopadu 1987 se tak nekrvavým převratem k moci dostal tehdejší vládní předseda, Zine El Abidine Ben Ali. Nový president z počátku prosazoval politiku demokratickou a liberální, avšak od roku 1990 nastolil vládu represivní a zvláště proti islamistickým a později demokratickým hnutím v zemi vystupoval velmi tvrdě. Vláda Ben Aliho je spojena jak s ekonomickým a hospodářským rozvojem, sociálními reformami a dalším otvíráním tuniské ekonomiky, tak také s přísnou kontrolou a censurou médií, potlačováním opozice a soustavným porušováním lidských práv.⁵⁸

Svým aktivním přístupem k posilování vztahů s Evropou se Tunisko stalo v roce 2008 první zemí na jižním břehu Středomoří, která vstoupila do zóny volného obchodu

⁵⁷ Thierry Oberlé, *Passé colonial: Alger renonce à demander des excuses à Paris*, Le Figaro, 17.5.2007; http://www.lefigaro.fr/international/2007/05/17/01003-20070517ARTFIG90179-passe_colonial_alger_renonce_a_demander_des_excuses_a_paris.php

⁵⁸ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str.60-79

s průmyslovými výrobky s EU. Taktéž výraznou podporou Unie pro Středomoří se Ben Ali politicky sblížil s francouzským prezidentem Sarkozym.⁵⁹

1.3.3 Maroko

Polovina století francouzské protektorátní správy zapříčinila rozkvět nových, moderních a lidových sil (např. strana Istiqlal), jimž král Mohammed V. pro zachování své duchovní a dynastické legitimacy musel čelit. Svou pozici si uhájil úspěšně a umožnil tak alawitské dynastii, jež v zemi fakticky vládla před a během protektorátní správy, udržení moci do současnosti.⁶⁰

Rané období suverenity Maroka je poznamenáno rozhodnutím krále Mohammeda V. vytvořit tzv. „Velké Maroko“. Zprvu se jednalo o Mauretánii, o oblast Západní Sahary (viz podkapitola 1.3.4.1), o část Mali a o Kanárské ostrovy. Odklon od této myšlenky nastal v roce 1961, kdy byl král evropskými mocnostmi donucen uznat nezávislost Mauretánie a ostatních území. Jeho nástupce, král Hassan II., posílil centralizaci své moci a zahájil brutální represe proti opozičním a demokratickým aktivistům, jež trvaly do konce osmdesátých let. Změna nastala od počátku let devadesátých, kdy se král v letech 1990 až 1991 nejenom postavil na stranu Koalice ve válce v Perském zálivu, ale také zavedl významné demokratizační změny, uvolnil represivní režim a otevřel tak zemi mezinárodním vlivům. Přes významné ústavní reformy si stále alawitský král, v současnosti Mohamed VI., udržuje rozsáhlé pravomoci a disponuje statutem nedotknutelnosti.⁶¹

Vztahy na africkém kontinentu komplikuje marocký postoj k oblasti Západní Sahary, a to nejenom zmražením činnosti UMA, spory s Alžírskem, ale také marockým vystoupením z Organizace africké jednoty (viz podkapitola 1.3.4.1). Na druhou stranu, Maroko se pokouší vystupovat jako zprostředkovatel smířčích jednání subsaharských konfliktů a jako jedna z prvních arabských zemí zahájila neoficiální vztahy s Izraelem.

⁵⁹ Larousse, Tunisie : histoire ; <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Tunisie/185567>

⁶⁰ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str. 113

⁶¹ Portail national du Maroc, histoire; <http://www.maroc.ma/PortailInst/Fr/MenuGauche/Portrait+du+Maroc/Histoire/Histoire+contemporaine+du+Maroc.htm>

Aktivní působení na mezinárodní scéně tak zapříčinilo marocké zvolení za nestálého člena Rady bezpečnosti OSN pro období 2012-2014.⁶²

1.3.4 Mauretánie

Po vyhlášení nezávislosti se Mauretánie potýkala nejenom se systémovými, ekonomickými a sociálními problémy, ale také musela bojovat o uznání své existence na mezinárodní scéně. Maroko považovalo Mauretánii za nedílnou součást svého území a rozepře panovaly také ohledně oblasti Západní Sahary (viz níže).

Následující dekáda na domácí politické scéně je poznamenána mnohými státními převraty a vojenskými puči spolu s dlouholetou občanskou válkou mezi Maury a tzv. „černými Afričany“. Dodnes panuje v zemi napětí mezi etnickými skupinami a diskriminace v zastoupení „černých Afričanů“ vůči Maurům na politické scéně. V důsledku toho je země dnes velmi chudá a silně zadlužená, kdy 40% obyvatelstva žije na pokraji chudoby.

Mauretánie navázala úzkou spolupráci s ostatními africkými sousedy, konkrétně s Tuniskem a Alžírskem a státy Africké Unie. Taktéž k nelibosti některých zemí Africké Unie jako jedna ze tří arabských zemí uznala stát Izrael a navázala tak bližší vztahy s USA. Přestože v pouštních oblastech země operují lokální teroristické organizace, proti nimž prozatím nebyly podniknuty žádné kroky, Mauretánie participuje s USA a EU na mezinárodním boji proti terorismu.⁶³

1.3.4.1 Oblast Západní Sahary

Tuto z počátku chudou a nehostinnou oblast o velikosti téměř 264 300 km² ⁶⁴ okupovalo Španělsko nejprve ze strategických důvodů, avšak změna nastala s objevením významných nalezišť fosfátů, železných rud, ropy a hojných vod pro rybolov. Španělská vláda tak velmi rychle přehodnotila důležitost této provincie a v šedesátých letech započala extenzivní těžbu a vývoz přírodního bohatství. V této době, konkrétně v roce 1960, v tzv. Roce Afriky, kdy došlo k osamostatnění většiny afrických kolonií, se na

⁶² BusinessInfo, Maroko : Zahraničně-politická orientace ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/maroko-zahranicne-politicka-orientace/3/1000685/>

⁶³ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str. 138-156

⁶⁴ MZV ČR, státy světa, Západní Sahara; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/zapadni_sahara/index.html

území Západní Sahary přesídlovaly tisíce španělských úředníků a dělníků a začátkem let sedmdesátých se Západní Sahara zařadila mezi šest největších producentů fosfátů na světě.⁶⁵

Zároveň se však v této době pomyslné prosperity Západní Sahara stala ohniskem územních svárů. Na jedné straně od roku 1966 vyzývala OSN Španělsko k přiznání Saharawincům (tedy obyvatelům Západní Sahary) právo na sebeurčení, na straně druhé již od šedesátých let územní nároky kladly Maroko (s podporou USA) a Mauretánie (s podporou Francie) a na straně třetí od roku 1973 operovalo v oblasti proti španělské okupaci tzv. hnutí Polisario („*le Front Polisario*“⁶⁶). Naopak Alžírsko se od počátku stavělo za kompletní nezávislost území a poskytovalo hnutí Polisario nejenom územní (oficiálním sídlem hnutí je alžírské město Tindouf), ale také finanční a materiální pomoc.

Mocenského a diplomatického přetahování využil marocký král Hassan II. k rychlému obsazení území, kdy 6. listopadu 1976 v rámci tzv. „Zeleného pochodu (*The Green March*)“ vyslal na území Západní Sahary přes 350 000 Maročanů. Osm dní poté, 14. listopadu, se podepsáním dohod z Madridu Španělsko zavázalo ke stažení z území k 28. únoru 1976 a k postoupení jižní části Mauretánii a severní Maroku. V této době se zformovalo hnutí Polisario, jež ihned 27. února 1976 vyhlásilo Saharskou arabskou demokratickou republiku („*la République arabe sahraouie démocratique; RASD*“), následně zvolilo prezidentem Mohameda Abdal-Azíze, přijalo novou ústavu a oznámilo guerillovou válku proti marocké a mauretánské okupaci. Přestože podpisem mírových dohod z Alžíru ze srpna 1979 s hnutím Polisario Mauretánie definitivně odstoupila od ozbrojených konfliktů a oficiálně se vzdala jakýchkoliv nároků na jižní část území vůči RASD⁶⁷, marocký král jej obratně zabral a rozšířil tak okupaci na téměř celé území Západní Sahary. Guerillová válka tak pokračovala do září 1991, kdy pod patronací OSN vstoupil v platnost mírový plán na uzavření příměří a uspořádání referenda v lednu 1992 o nezávislosti Západní Sahary anebo jejího připojení k Maroku pod dohledem dočasné mise Organizace spojených národů MINURSO („*la Mission des Nations unies pour*

⁶⁵ E-polis, *Problém Západní Sahary*, Bc. Michaela Veselá, 8.3.2009; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>

⁶⁶ Celým názvem tzv. „Lidová fronta za osvobození oblastí Sakia al-Hamra a Rio de Oro; *Le Front Populaire pour la Libération de la Seguiet El-Hamra et du Rio de Oro*“ Pozn. autorky

⁶⁷ La France à l'ONU, dossiers géographiques, Sahara occidentale; <http://www.franceonu.org/spip.php?article3907>

l'Organisation d'un referendum au Sahara occidental“).⁶⁸ Mezitím byla v roce 1989 od severu k jihu vybudována 2000 km dlouhá obranná zeď (viz obrázek č.3), jež je ostře střežena marockými vojsky a z obou stran intenzivně zaminována. Saharawincům tak prostřednictvím hnutí Polisaria připadá zhruba pětina celkového území podél hranic s Mauretánií, zatímco surovinově bohatá západní část je násilně osidlována a anektována pod marockou správou.⁶⁹ Z důvodu zvýhodňování marockých rolníků a silných represí tak 80% Saharawinců ze Západní Sahary emigrovalo a desetitisíce jich žije v pouštních uprchlických táborech v západoalžírském městě Tindouf či ve východní části země pod vládou Polisaria, kde se vytvořil tzv. malý uprchlický stát, plně závislý na humanitární pomoci ostatních států a humanitárních organizací.⁷⁰

Obrázek č.3:

Zdroj:

<http://blog.vlastenci.cz/komentare/bezpra-vi-na-zapadni-sahare/>

K naplnění mise MINURSO, ani k zorganizování referenda bohužel přes opakovaná vyjednávání dodnes nedošlo. Stejně tak je do současnosti porušováno jak příměří z roku 1991, tak veškeré rezoluce OSN. Mandát mise MINURSO je tak každoročně prodlužován a území Západní Sahary je evidováno na tzv. seznamu „Non-Self-Governing Territories“⁷¹. Vzhledem k nevyjasněnému statutu by se tedy Západní Sahara dala považovat za poslední kolonii v Africe, přestože nezávislost RASD uznalo

⁶⁸ MINURSO, background; <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/background.shtml>

⁶⁹ E-polis, *Problém Západní Sahary*, Bc.Michaela Veselá, 8.3.2009; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>

⁷⁰ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris,1990, str.165

⁷¹ UN, The United Nations and Decolonization, Non-Self-Governing Territories; <http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml>

přes padesát států světa⁷² a je od roku 1984 členem Africké Unie⁷³ („*the Organization of African Unity*“).⁷⁴

Vyřešení situace či alespoň možnost pozitivního obratu ve vyjednávání jsou velmi komplikované. Přestože opakovaně plánované referendum je podporováno jak hnutím Polisario, tak OSN, při jeho realizaci vyvstává ústřední problém národní identity obyvatel Západní Sahary a stabilní blokace ze strany Maroka. Jak již bylo řečeno, současné území Západní Sahary obývají z valné většiny maročí rolníci a uváděný počet Saharowinců se liší o deseti či dokonce sta tisíce v marockých a RASD deklaracích.⁷⁵

Původní podpora Maroka Francií a USA byla odůvodňována snahou zabránit vzniku levicově orientované Západní Sahary a konfliktu v maghrebském regionu. Je ale zřejmé, že za touto podporou stojí také ekonomické a politické zájmy. Pro Francii je jakákoliv konfliktní situace v oblasti Maghrebu zásadní hrozbou a z obchodu s Marokem také velmi těžší. Na druhou stranu, Maroko je diskrétním partnerem Izraele a členem protiteroristické koalice, a tak pravděpodobně v tomto případě USA jen ambivalentně podporuje právo na sebeurčení v rámci charty OSN. Naopak Alžírsko je stálým zastáncem nezávislosti Západní Sahary, což je i přenášeno na půdu UMA, kde se stagnace vztahů s Marokem smrtelně projevuje (viz kapitola 1.3).⁷⁶

1.3.5 Libye

Nově vzniklá federativní monarchie, jež z více než 90 % pokrývá poušť Sahara, se musela vyrovnat s mnohými politickými, ekonomickými i demografickými překážkami. Libye jako politicky nezkušená monarchie s téměř neexistující vzdělanou vrstvou obyvatelstva a s 1 milionem obyvatel, z nichž odhadem 90 % negramotných, neměla vyvinuté hospodářství a na jejím území nebylo doposud objeveno žádné nerostné bohatství. Taktéž centralizovaná vláda krále se velmi lišila od politických představ kmenových vůdců v oblastech Tripolitaina, Cyrenaica a Fezzan.

⁷² Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str. 158

⁷³ Maroko v ten samý rok na protest proti členství Západní Sahary z Africké Unie vystoupilo. Pozn. autorky

⁷⁴ African Union, member states; <http://www.africa-union.org/root/AU/MemberStates/map.htm>

⁷⁵ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str. 181

⁷⁶ E-polis, *Problém Západní Sahary*, Bc. Michaela Veselá, 8.3.2009; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>

Situaci ekonomické zaostalosti a závislosti na zahraniční pomoci dramaticky zvrátil objev ropných nalezišť v oblasti Cyrenaica v roce 1959. Objevená ropná naleziště pokrývající cca 3,3 % světových a cca 40 % afrických zásob⁷⁷ přeměnila zemi na finančně nezávislou s potenciálem rozsáhlého rozvoje. V této době začala Libye také pozvolna usilovat o pozici regionální mocnosti, v roce 1963 se připojila k zakládajícím členům Africké Unie („the Organization of African Unity“) a také se nepatrně zapojila do arabsko-izraelského sporu.

Prozápadní orientaci si však (díky monarchovi Indrisovi I.) Libye uchovávala. Poskytovala své území pro vojenské základny Velké Británie a USA a roku 1953 byla uznána členem Ligy Arabských států. Avšak nebylo uskutečněno mnoho reforem, zemědělství upadalo a ekonomika fungovala pouze na těžbě a vývozu ropy, kde se již začaly objevovat první náznaky korupce a asymetrie přerozdělování zisků.⁷⁸

Vojenským pučem z 1969 Libye upadla na 42 let do autoritářského režimu excentrického důstojníka Muammara Kaddáfího. Federativní princip a monarchie byly zrušeny a nahrazeny socialistickou arabskou republikou Jamahiriya⁷⁹ („the People's Socialist Libyan Arab Jamahiriya“). Státní symboly byly změněny, ze země vykázány britské a americké vojenské jednotky a zahraniční ropné společnosti znárodněny.

Kaddáfího diktátorský režim úspěšně rozbil jakoukoliv opozici v zemi, zlikvidoval soukromý obchod a vlastnictví a veřejně prohlašoval podporu panarabismu. Finančně, politicky i logisticky dotoval palestinská hnutí, národně osvobozenécké skupiny (např. hnutí Polisario), teroristické organizace (např. IRA či Rudou armádu) a cíleně zasahoval do vnitřních záležitostí subsaharských států s destabilizačními úmysly (např. Čad).⁸⁰ Absolutní odmítnutí spolupráce ve vyšetřování atentátů a teroristických útoků z let 1988 a 1989 a neochota vydat obviněné Libyjce z teroristických útoků v roce 1991 tak vedlo Radu bezpečnosti OSN k vydání rezoluce o uvalení mezinárodních sankcí vůči Libyi a následně v roce 1993 k uvalení obchodního embarga. Až pádem režimu Saddáma Husajna libyjský vůdce dramaticky změnil svůj postoj vůči Západu. Oficiálně

⁷⁷ BusinessInfo.cz, Libye : Ekonomická charakteristika země; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000789/>

⁷⁸ Helen Chapin Metz, ed. Libya: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1987, <http://countrystudies.us/libya/>

⁷⁹ Výraz „Jamahiriya“ označuje „vládu přes masy“, tedy vládu prostřednictvím lokálních výborů.

Pozn.autorky

⁸⁰ Paul Balta, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, str.50

prohlásil ukončení výroby zbraní hromadného ničení, přiznal spoluúčast Libye v teroristických útocích z let 1988 a 1989 a deklaroval odstoupení od myšlenky panarabismu. Mezinárodní izolace země byla tak následně ukončena a Libyi se poté podařilo normalizovat vztahy s EU a USA. Po americké invazi do Iráku Kaddáfí deklaroval podporu tzv. války proti terorismu a navázal spolupráci s EU, zejména s Itálií, v kontrole hranic a boji proti nelegální migraci.⁸¹

1.4 „Arabské jaro“

Koncem roku 2010 a zejména v průběhu roku 2011 se arabskými státy přehnala vlna revolucí, jež v mnoha případech znamenala pád rigidních autoritářských režimů a náznaky přechodu k demokracii. Průběh a důsledky Arabského jara se v zemích Maghrebu v mnohém odlišovaly, avšak lze definovat společný motiv nepokojů a také absolutní nepřipravenost a překvapení mezinárodních institucí. Hlavními důvody lidových revolucí byly materiální a sociální nespokojenost (zejména mladých nezaměstnaných), široká frustrace obyvatelstva všeobecnou stagnací země a despoticou vládou a nepoměr mezi životními standardy obyvatelstva a úzkou skupinou oligarchů. Do protestů se zapojili zejména mladí (nezaměstnaní) lidé do dvaceti pěti let, kteří již za legitimní důvod vlády nepovažovali účast v bojích za nezávislost.⁸² Arabské jaro, jež je příležitostně nazýváno také tzv. „revolucí mladých“, tak dominovým efektem zasáhlo Tunisko, země na Blízkém východě (např. Jemen, Sýrie, Jordánsko atd.) Alžírsko nebo Maroko.

Arabské bouře rovněž poukázaly na nerozhodnost světových mocností, které se z počátku nedokázaly dohodnout, jaký postoj k nim zaujmout. Rovněž mimo jiné odhalilo evidentní nedostatky francouzské diplomacie. President Nicolas Sarkozy udržoval s většinou maghrebských vůdců nadstandardní vztahy (zejména s Ben Alim a Mummarem Kaddáfím), díky nimž byly uzavřeny mnohé výhodné kontrakty, ale od nichž si také sliboval posun v realizaci Unie pro Středomoří (viz kapitola 3) a politiky tzv. výběrové migrace. Vypuknutím bouří tak před francouzského presidenta vyvstalo

⁸¹ Helen Chapin Metz, ed. Libya: A Country Study. Washington: GPO for the Library of Congress, 1987, <http://countrystudies.us/libya/>

⁸² E-polis, *Arabské jaro v Alžírsku? Jamais!*, Selma Hamdi, 7.2.2012; <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/695-arabske-jaro-v-alzirsku-jamais.html>

dilema, jež byl nucen rychle vyřešit. Zasadil se o razantní intervenci v Libyi (viz níže) a veřejně se postavil na stranu opozičních povstalců. Avšak předcházející nadstandardní vztahy francouzských politiků s maghrebskými vůdci⁸³ nezůstaly bez povšimnutí a odkryly tak okultní pragmatickou politiku Elysejského paláce.

V Tunisku, kde Arabské jaro na konci roku 2010 tzv. Jasmínovou revolucí začalo, byla svržena 24 let trvající autoritářská vláda Ben Aliho a jeho rodiny. Sekundantem nepokojů se zde stal nový fenomén - internet (respektive Facebook), kde se revoltující organizovali a zde se také shromažďovalo tisíce svědectví, fotografií a videí.

Díky vyšší míře demokratizace, sekularizace a vzdělanosti obyvatelstva má oproti jiným arabským zemím demokratická tranzice v Tunisku poměrně vysokou šanci na úspěch. Demokraticky zorganizované volby v říjnu roku 2011 zvolily do vedení státu islamistickou politickou stranu Ennahda (tzn. renesance) v čele s Rašidem Ghannúší a byly zahájeny soudní procesy s prezidentem Alim a jeho kolaboranty. Soudní líčení s bývalým prezidentem a jeho manželkou však probíhá *in absentia*, poněvadž s rodinou utekl do exilu do Saúdské Arábie, která mu v případě jeho „politické nečinnosti“ slíbila ochranu.⁸⁴ V následujících volbách, pravděpodobně v říjnu 2012, by mělo dojít shodou přechodné vlády a nových politických stran ke zvolení parlamentu, jenž bude schopen prosadit zásadní ústavní změny či dokonce vypracovat zcela novou tuniskou ústavu.

V této době vypukly také v Alžírsku protesty proti vysokým cenám potravin, řízené ekonomice a zkorumpované vládě. Revoltující tak nemířili proti prezidentovi Bouteflikovi v čele s FLN, ale proti zmiňované korupci, klientelismu a zvyšující se chudobě a nezaměstnanosti obyvatel. Ze všech zemí Maghrebu tak Arabské jaro

⁸³ Například soukromá novoroční dovolená premiéra Fillona na přelomu roku 2010/11 v luxusním mubarakově apartmánu, plánovaná dodávka slzného plynu francouzské vlády na potlačení protestů v Tunisku či nabídka pomoci a francouzského know-how tuniské vládě k potlačení protestů tehdejší ministryní zahraničí Michèle Alliot-Marie. Pozn.autorky

⁸⁴ Le Point, L'Arabie saoudite interdit à Ben Ali « toute activité » en lien avec la Tunisie, AFP, 19.1.2011 ; http://www.lepoint.fr/monde/l-arabie-saoudite-interdit-a-ben-ali-toute-activite-en-lien-avec-la-tunisie-19-01-2011-130303_24.php

v Alžírsku vedlo „pouze“ ke zrušení téměř dvacetiletého výjimečného stavu, slibu budoucích reforem a částečné uvolnění režimu.⁸⁵

Celostátní protesty vypukly v Maroku v únoru 2011 s požadavky reformy státu a pravomocí panovníka, ústavních změn a dodržování lidských práv a svobod. Marocký král Mohamed VI. po zkušenosti s pádem tuniského vůdce přistoupil na určité požadavky protestujících a přislíbil zásadní ústavní reformy k zprůhlednění vnitřní politické situace. Taktéž asociační dohody s EU a marocký statut „přičleněného státu EU“ zabráňovaly králi jakékoliv represivní zásahy proti demonstrujícím. Avšak příslib dílčích reforem protestující neuspokojil a tlak veřejnosti donutil krále k vypracování nové ústavy, jež byla 1.července 2011 postoupena veřejnosti v referendu. S účastí 73 % oprávněných voličů se přes 98 %⁸⁶ z nich vyslovalo ve prospěch nové ústavy, jež omezovala pravomoc krále, zvýšila role premiéra a zavedla nový úřední jazyk státu, berberštinu.⁸⁷

Brutální represe Mummara Kaddáfího proti lidovým povstáním, jež vypukly v únoru 2011, světu naznačily, že oproti situaci v sousedním Egyptě či Tunisku je pro libyjského vůdce potlačení Arabského jara otázkou života či smrti. Po eskalaci konfliktů mezi vládními jednotkami a odpůrci režimu byla 17.března z popudu Francie a Velké Británie na půdě Rady bezpečnosti OSN přijata rezoluce, jež schválila vytvoření bezletové zóny a poskytla mandát k leteckým úderům za účelem ochrany libyjských civilistů. Deset z patnácti členů Rady bezpečnosti hlasovalo pro přijetí rezoluce 1973, která opravňuje členské státy a regionální organizace k vzdušným zásahům, ale vylučuje možnost jakékoliv pozemní operace. Indie, Čína, Rusko a Německo se hlasování zdrželi, ale neuplatnili své právo veta. Rezoluce OSN také zmrazila finanční aktiva libyjským firmám, Libyjské centrální bance a Libyjské národní naftařské společnosti, jež byly pod Kaddáfího kontrolou.

Na základě této rezoluce se pak 22. března členové NATO rozhodli zapojit do vojenských operací, dohlížet na dodržování zbrojního embarga a zmrazení osobního

⁸⁵ E-polis, *Arabské jaro v Alžírsku? Jamais!*, Selma Hamdi, 7.2.2012; <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/695-arabske-jaro-v-alzirsku-jamais.html>

⁸⁶ E-polis, *Maroko: nastupující demokracie, či pouhá iluze?*, Nikola Klímová, 12.12.2011; <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/679-maroko-nastupujici-demokracie-ci-pouha-iluze.html>

⁸⁷ Mouvements, *Printemps arabes, comprendre les révolutions en marche*, N.66, říjen 2011, Clamecy, France; str.99

majetku vůdce. Nejrazantněji v této době vystupovali francouzský prezident Nicolas Sarkozy a britský premiér David Cameron, zatímco USA se z počátku spíše držely stranou⁸⁸ a posléze vyslání vojenské posily podmiňovaly podporou a aktivní účastí některých členů Ligy arabských států.⁸⁹ Sarkozy následně využil rozvážnost americké a německé administrativy a spolu s Velkou Británií se ujal vedení intervence.

Byla mobilizována nejmodernější bojová technika a intervence probíhala jak ve vzduchu, na vodě, tak na zemi. Občanská válka byla ukončena svržením Kaddafiho v srpnu 2011 a Západem podporovaná opozice vytvořila Národní přechodnou radu („*le Comité National de Transition, CNT*“) a proklamovala zavedení funkčního právního systému v zemi, stabilních institucí a demokratických praktik.⁹⁰ První demokratické volby jsou naplánované na červen 2012 s podporou mise Organizace spojených národů MANUL („*la Mission d'Appui des Nations Unies en Libye*“), jež byla v zemi ustavena v září 2011 usnesením Rady bezpečnosti a jejíž hlavním cílem je podpora nově vzniklých institucí, veřejné bezpečnosti a demokratický průběh budoucích voleb.⁹¹ CNT v čele s Moustafou Abdel Jalilem byla uznána legitimní libyjskou vládou většinou členských zemí OSN a mezinárodních organizací.

Razantnost a důvody vojenského zásahu právě v Libyi úzce souvisí s národními a strategickými zájmy Západu. Nepovažují však za žádoucí v této diplomové práci rozebírat diskutované „nekalé“ důvody intervence světových mocností. Je však jisté, že za proklamovanými humanitárními důvody (ochrana civilního obyvatelstva) se nachází také energetické zájmy a konkrétně u Francie snaha zvýšení popularity Sarkozyho před prezidentskými volbami v roce 2012, snaha o vyvrácení domnění francouzské veřejnosti ze ztráty specifčnosti a světové pozornosti kvůli návratu země do aliance NATO a úsilí o vyvrácení amerických pochybností o evropských vojenských schopnostech a úspěchů

⁸⁸ Zdrženlivost Spojených států lze vysvětlit nejenom obavami ze vstupu do další „open-ended military mission“, vojenskou přítomností v Iráku a Afghánistánu, ale také snahou o udržení jednoty aliance a podpory operací ze strany muslimských zemí (zejména Kataru a Spojených arabských emirátů, kde jsou Spojené státy silně nepopulární). Pozn. autorky

⁸⁹ Kim Willsher, As France takes the reins on Libya, Sarkozy triumphs; Los Angeles Times; 20.3.2011; <http://articles.latimes.com/2011/mar/20/world/la-fg-libya-sarkozy-20110320>

⁹⁰ L'Express, Un an après, les défis de la Libye, 17.2.2012 ; http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/un-an-apres-les-defis-de-la-libye_1083663.html

⁹¹ UNSMIL; <http://unsmil.unmissions.org/>

mnohostranných vojenských operaci.⁹² Taktéž prudký obrat Sarkozyho přístupu ke Kaddáfímu a jeho uznání CNT za legitimní vládu Libye, jenž tak učinil jako první západní hlava státu, překvapilo nejenom špičky EU a ostatních zemí, ale také francouzskou diplomacii samotnou. Zde se jasně nabízí asociace k národním zájmům a tedy k přístupu k libyjským ropným zdrojům.⁹³

Nejpodstatnější však pro budoucnost zemí Maghrebu je, aby se naplnil přenesený význam slova „jaro“, aby tedy demokracie skutečně zvítězila nad despotismem, korupcí, či dokonce nad radikálním islamismem, jenž by změnou mocenských center a orientace státu znamenal pro místní obyvatelstvo i Západ velkou hrozbu.⁹⁴ Autoritářští vůdci v Libyi a Tunisku totiž více méně úspěšně potlačovali radikální islamistická hnutí v zemi. Avšak demokracii západního typu nelze v tradičně muslimské zemi prakticky zavést. Proto by se nově nastolená forma vlády spíše měla podobat vládě umírněného islamismu s demokratickými praktikami.

Následující vývoj v Maghrebu je taktéž zásadní pro rozvoj africké integrace. Nejenom na půdě Africké unie, kde země Maghrebu patří mezi nejvýznamnější přispěvovatele rozpočtu⁹⁵, ale také Unie pro Středomoří (viz kapitola 3).

⁹² The Economist, Sarkozy relaunched; 24.3.2011; <http://www.economist.com/node/18440941>

⁹³ O.Vondruška, Libyjská Odyssea a scénáře možného vývoje, blog idnes, 27.3.2011; <http://vondruska.blog.idnes.cz/c/184039/Libyjska-Odyssea-a-scenare-mozneho-vyvoje.html>

⁹⁴ František Mrázek, Arabská revolta odhaluje krizovou realitu nejen v severní Africe, Právo, 10.2.2011.

⁹⁵ Petr Kopřiva, Perspektivy dopadů „arabského jara“ na subsaharskou Afriku, Mezinárodní politika, 10/2011, ročník XXXV., iir; str. 11.

2. Zájmy Francie v regionu

Země Maghrebu jsou stále více či méně úzce svázané ekonomicky, politicky a i kulturně se svou bývalou koloniální velmocí. Ekonomická angažovanost francouzských společností je v některých zemích Maghrebu velmi viditelná. Současná zahraniční, obchodní a imigrační politika francouzské republiky k zemím Maghrebu byla nucena se přizpůsobit nové mezinárodní realitě formované globalizací a tažené ekonomickými zájmy. Koloniální minulost mezi zeměmi však konkrétně v případě Maghrebu není vždy výhodou, na jednu stranu je působení francouzských firem v zemi velmi často nahlíženo z pohledu „neo-imperialismu“, ovšem na druhou stranu bývá chápáno jako přirozená součást proměny globální politiky po rozpadu bipolárního světa.

Maghrebské trhy představují významné odbytiště pro francouzské výrobky a bilaterální obchodní vazby jsou mezi státy velmi silné. S prakticky všemi zeměmi Maghrebu má Francie dlouhodobě kladný přebytek salda obchodní bilance, tedy francouzské exporty převyšují importy z dané země (kromě Libye a v současnosti i Tuniska). Rovněž pro energetický mix a diversifikaci energetických zásob nejenom Francie ale i zemí EU jsou země Maghrebu velmi významné, a to zejména Libye a Alžírsko. V důsledku revolucí Arabského jara se pochopitelně obchodní výměny prakticky zastavily, avšak v současnosti se zdá, že dochází k razantní obnově obchodních vztahů, ale také k určité obměně obchodních partnerů.

S masivní imigrační vlnou vyvolanou Arabským jarem se rovněž mohutně rozdmýchala otázka přistěhovalců v zemi. Přímá koloniální správa spolu s podporovanou politikou pracovní migrace v sedmdesátých letech měla nepochybný dopad na současnou skladbu obyvatelstva pevninské Francie. Francouzská multikulturní společnost je kontroverzní problematikou a s blížícími se prezidentskými volbami je otázka legálních i nelegálních imigrantů v zemi aktuálním debatním tématem. Jakákoliv restriktivní politika vůči již po generace legálně usídleným maghrebským občanům je neakceptovatelná, vůči nelegálním velmi obtížná, a tak se snahy francouzské administrativy obracejí směrem k jejich asimilaci či integraci.

2.1 Obchodní

Mnohé země Maghrebu se na počátku své nezávislosti ocitly politicky rozvrácené, zemědělsky a ekonomicky zaostalé s absolutním infrastrukturním deficitem. Problematicky se tak pokoušely budovat moderní stát, „nastartovat“ ekonomiku a vydobýt si uznání na mezinárodní scéně. Přetrvávající vazba či podpora bývalého koloniálního hegemonu byla tak více méně zásadní. Proto i půl století od dekolonizace Francie zůstává mnohým zemím hlavním strategickým a obchodním partnerem, avšak koloniální režim byl nahrazen bilaterálními či multilaterálními smlouvami. Naopak maghrebské trhy jsou významným odbytištěm francouzského zboží, což dokládá dlouhodobě kladné saldo obchodní bilance Francie (viz níže).

Avšak pronikání Číny či Indie na africké trhy postupně narušuje hegemonické politické i ekonomické postavení Francie v určitých zemích. Ovšem indická zahraničně-politicko-obchodní politika v Africe za čínskou agresivní politikou stále zaostává, přestože obchodní interakce se každoročně výrazně zintenzivňuje. Expanze čínských nadnárodních i soukromých firem beze sporu mění tvář mezinárodního obchodu i politiky. Především v Africe se pak nejvýrazněji projevuje důraz na ekonomické zájmy prostřednictvím čínské rigidní zahraniční politiky a tzv. politiky nevměšování. Do konce roku 2010 se tak na africký trh etablovalo přes 2000 čínských společností. Úspěšnost čínských praktik na kontinentě pak byla dána zejména limitovanými historickými vztahy Afriky s Čínou a sebereflexe Číny jako rozvojové země, kdy v tomto důsledku bylo navazování spolupráce s rozvojovými africkými zeměmi zbaveno vyspělých demokratických obchodních zvyklostí⁹⁶. Dalšími okolnostmi úspěšné čínské obchodní politiky jsou nejenom rostoucí obavy o surovinovou bezpečnost Číny, ale také nevyužití africké trhy.

Avšak podcenění událostí Arabského jara a zejména skrytá podpora autoritářských vůdců v Maghrebu čínskou pozici v Africe výrazně podlomila. Například v Libyi Čína podporovala represivní boj Muammara Kaddáfího proti povstalcům, soustavně obhajovala právo na nevměšování se do vnitřních záležitostí státu, výrazně nepodpořila v hlasování Rady bezpečnosti OSN intervenci v Libyi a následně uznala

⁹⁶ Např. dodržování lidských práv, ochrana životního prostředí, zasazování praktik trvale udržitelného růstu, respekt k humánním pracovním podmínkám atd. Pozn. autorky

Národní přechodnou radu (CNT) jako jeden z posledních stálých členů Rady bezpečnosti. V současnosti si je tak Čína vědoma nutnosti přehodnocení své zahraniční politiky k udržení své pozice v regionu a k ochraně svých rozsáhlých zahraničních investic.⁹⁷

Arabské jaro zcela jistě narušilo běžný chod ekonomiky zemí Maghrebu. Nastolení nových vlád či režimů a jejich následné kroky proto sledují nejenom obchodní partneři, ale v zásadě celý svět. Načasování arabských bouří bylo z ekonomického hlediska taktéž nešťastné. Vypukly v době, kdy probíhala světová ekonomická krize, v euro zóně nastaly turbulence a taktéž previze zpomalení růstu ekonomik členů EU v průměru na 0% HDP zahraniční obchod obecně zasáhla. Z tohoto důvodu jsou v této práci pro větší důvěryhodnost a názornost analyzována data z roku 2010, tedy z roku před Arabským jarem, či pozdější.

Nyní, rok od vypuknutí prvních protestů, je však téměř většina dlouhodobých kontraktů a již uzavřených zakázek dodržována a některé země Maghrebu dokonce zažívají ekonomický nárůst.⁹⁸ Geografická blízkost Evropy a tradiční obchodní vazby tak rovněž s ustanovením nových vlád pravděpodobně nepřinesou významný zvrat v obchodních partnerech Maghrebu.

Alžírsko je velmi důležitým obchodním partnerem Francie v regionu, avšak z důvodu kolonizačních, ale především dekolonizačních praktik Francie (viz podkapitola 1.2.1) se snaží vyhledávat jiné strategické a obchodní partnery. Přesto zůstává největším trhem pro francouzský vývoz (viz tabulka č.2) v Maghrebu a subsaharské Africe a třetím největším mimo země OECD (po Číně a Rusku).⁹⁹ Avšak prvenství francouzského exportu na alžírském trhu je v současnosti ohrožováno Čínou a nepatrně také Itálií. Alžírskými hlavními exportními trhy v roce 2010 byly USA (22,8%), Itálie (12,9%),

⁹⁷ Henrieta Borovská, Je čas dat' Afrike zbohom ? Arabská jar a jej vplyv na posebenie Číny na africkom kontinente, Mezinárodní politika 2/2012, ročník XXXVI, iir, str 31-33;

⁹⁸ Chambre de Commerce Franco Arabe, Situation et perspectives du Monde Arabe, 23.1.2012 ; <http://www.ccfranco-arabe.org/french/act2.php?code=899&filterpays=>

⁹⁹ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et l'Algérie ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/algerie/la-france-et-l-algerie/presentation-21139/>

Španělsko (12%) a až na čtvrtém místě Francie (9,8%)¹⁰⁰ (viz tabulka č.1). Nicméně, téměř sedminu svého trhu Alžírsko zásobuje výrobky z Francie.

Tabulka č.1:

2010	Alžírsko		Tunisko		Maroko		Mauretánie		Libye	
	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import
Francie	9,8%	15,7%	28,7%	18,9%	21,5%	15,3%	N/A ¹⁰¹	21%	9%	6%

Zdroj: Vlastní zpracování z Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et l'Algérie, Tunisie, Maroc et Mauritanie <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/>; Libye z Ubi France, échanges franco-libyens 2010 ; www.ubifrance.fr/naul/001B1002094A+commerce-exterieur-libyen-2009-et-echanges-franco-libyens-2009.html?SourceSiteMap=1385

Tabulka č. 2:

2010	Francie	
	Export	Import
Alžírsko	1,4%	0,5%
Tunisko	0,9%	0,8%
Maroko	1%	0,6%
Mauretánie	N/A ³	
Libye	N/A	0,001%
Afrika	6,9%	5,2%

Zdroj: Vlastní zpracování z Insee, Exportations et importations de la France dans le monde en 2010; http://insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T12F143#tableaux; Libye z Insee, Principaux partenaires de la France à l'importation en 2010 ; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF08455

Evropa je největším obchodním partnerem Tuniska s téměř 80% celkového tuniského zahraničního obchodu a taktéž je země od roku 2008 součástí volného trhu EU s průmyslovými výrobky.¹⁰² Z členských zemí EU je právě Francie jeho nejvýznamnějším obchodním partnerem (viz tabulka č.1), jako jeho největším dovozcem (18,9% podílu na trhu) a největším exportním trhem (28,7% tuniského vývozu). Naopak, Tunisko představuje pouze 0,9% francouzského exportu a 0,8% importu (viz tabulka č.2), což jej řadí na dvacáté třetí místo žebříčku francouzských vývozních a dvacáté čtvrté dovozních obchodních partnerů Francie.¹⁰³

¹⁰⁰ Le moniteur du commerce international, Algérie: Les statistiques import-export, 21.12.2010; <http://www.lemoci.com/011-27885-Algerie-Les-statistiques-import-export-de-GTA-GTIS.html> 1

¹⁰¹ Data pro rok 2010 nejsou dostupná ; Pozn.autorky

¹⁰² Ministère du Commerce et de l'Artisanat tunisienne, Commerce Extérieur ; <http://www.commerce.gov.tn/Fr/union-europeenne> 11 224

¹⁰³ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et la Tunisie ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/tunisie/la-france-et-la-tunisie/presentation-4450/>

Marocké hospodářství je rovněž výrazně začleněno do evropské ekonomiky. Podepsáním dohody v roce 1996, jež v platnost vstoupila v roce 2000, bylo ustanoveno od roku 2012 postupné vytváření zóny volného obchodu s průmyslovými výrobky s EU.

Francie je taktéž největším exportérem s 15,3% podílem na marockém trhu, avšak i na tento trh pozvolna proniká čínský dovoz, jenž byl v roce 2010 třetím největším. Marocký vývoz primárně směřuje do Francie, konkrétně o velikosti 21,5% z celkového vývozu země. Naopak francouzský export do země o velikosti 1% uděluje Maroku devatenáctou pozici na žebříčku vývozních partnerů Francie. Finálně, Francouzi měli v roce 2009 největší podíl na turistickém ruchu v zemi se 40% příjezdů a s téměř 3 miliony návštěvníků.¹⁰⁴

S výše uvedenými zeměmi má Francie dlouhodobě kladný přebytek salda obchodní bilance, tedy francouzské exporty převyšují importy z dané země. Avšak v posledních letech se trend změnil v případě Tuniska, kde naopak tuniské importy do Francie převyšují francouzský export do země a saldo je tak z pohledu Francie záporné.¹⁰⁵ Primárně se francouzský vývoz do Tuniska skládá z textilu, strojů a pohonných hmot, do Alžírsko z potravin a spotřebního zboží a do Maroka z ropy, textilu a obilí

Oficiální data zahraničního obchodu Mauretánie jsou nedostupná, avšak největším dovozním partnerem země přetrvává Francie s 21% podílem na trhu, zejména s dovozem výrobních prostředků, obilovin a léčiv. Vývozní artikly Mauretánie s nepatrným objemem na francouzském trhu tak velmi pravděpodobně sestávají z železných rud či uranu.¹⁰⁶ V roce 2009 se však Čína stala největším dovozcem zboží z Mauretánie o objemu 600 milionů euro.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et le Maroc;

<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/maroc/la-france-et-le-maroc/presentation-21321/>

¹⁰⁵ Insee, Exportations et importations de la France dans le monde en 2010; http://insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T12F143#tableaux;

¹⁰⁶ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et la Mauritanie; http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/mauritanie/la-france-et-la-mauritanie/presentation-21325/#sommaire_2

¹⁰⁷ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et la Mauritanie; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/>

Po zrušení obchodního embarga OSN a následné snaze Mummara Kaddáfího o normalizaci vztahů se světovými mocnostmi se počátkem nového tisíciletí rozvíjela otevřenost libyjské ekonomiky a četnost bilaterálních vztahů. Přesto si Libye uchovává kladné saldo obchodní bilance s většinou zemí, a to z důvodu vývozu ropy, jež tvoří téměř 99% libyjského vývozu (viz kapitola 2.2).

Koloniální vazby jsou v zahraničním obchodu Libye taktéž velmi patrné. Itálie představuje hlavního exportního (s 38% podílem libyjských vývozů) a importního (s 22% podílem na dovozu) partnera. Druhou pozici na žebříčku importních partnerů Libye si uchovává Čína (s 11% podílem na dovozu) a vzrůst spolupráce s Tureckem, jež se v roce 2010 vyskytlo na třetí pozici s téměř 10% podílem na dovozu. Francie si v tomto žebříčku stabilně uchovává šestou pozici s 6% podílem na dovozu. Mezi hlavními dováženými produkty figuruje železná ruda, ocel, průmyslové stroje, automobily, obiloviny a potravinářské výrobky. Je důležité upozornit, že důsledkem zaměření libyjské ekonomiky na těžbu a vývoz ropy je skutečnost, že 75% spotřebního či užitkového zboží v zemi pochází z dovozu!¹⁰⁸

Tabulka č.2 zároveň nastiňuje pozoruhodný fakt. Z celkového francouzského exportu do Afriky v roce 2010 téměř polovina směřovala do zemí Maghrebu. Přestože jsou oficiální data v případě Libye a Mauretánie nedostupná, je zde obchodní provázanost Francie s Maghrebem v porovnání se zbytkem kontinentu velmi signifikantní.

Dle klasifikace ekonomického vývoje Konference OSN o obchodu a rozvoji („the United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD“) jsou země Maghrebu rozvojové ekonomiky spolu se všemi státy na jihu a východě Středozeří (s výjimkou Izraele, jenž je klasifikován jako rozvinutá ekonomika a Libye, jež je díky příjmům z prodeje ropy zařazena mezi tranzitní ekonomiky). Tabulka č.3 zobrazuje srovnání výše HDP na obyvatele v roce 2009 a 2010 zemí Maghrebu a Francie, spolu s mírou růstu HDP v těchto letech a objem přímých zahraničních investic na obyvatele v roce 2010.

¹⁰⁸ UbiFrance, commerce extérieur libyen et Échanges franco-libyen 2010 ; <http://www.ubifrance.fr/naaval/001B1002094A+commerce-exterieur-libyen-2009-et-echanges-franco-libyens2009.html?SourceSiteMap=1385>

Tabulka č.3:

	2009; v \$	2010; v \$	2009	2010	2010; v \$	Klasifikace země dle
Země	reálné HDP	reálné HDP	% ¹¹⁰	% ¹¹¹	PZI ¹¹³ na obyvatele	UNCTAD ¹¹⁴
	na obyvatele	na obyvatele				
Francie	40 837	39 608	-2.75	1.48	15 569	Rozvinutá
Země Maghrebu						
Alžírsko	3 945	4 473	2.40	3.33	550	Rozvojová
Tunisko	4 200	4 222	3.15	3.69	2993	Rozvojová
Maroko	2 888	2 865	4.95	3.30	1315	Rozvojová
Mauretánie	913	1 131	1.58	4.66	623	Rozvojová
Libye	9 383	11 321	-0.75	4.16	3 043	Tranzitní

Zdroj: UNCTAD, Handbook of Statistics 2010, [online]; PIB per habitant 2009 et 2010 (estimé) en \$;

<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

UNCTAD ; taux de croissance du PIB, annuel, 2009;

<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

UNCTAD ; stock entrant et sortant d'investissement étranger direct totale, annuel, 2010 (estimé) ;

<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

Z tabulky č.3 je zřejmé, že mezi lety 2009 a 2010 rostly ekonomiky všech zemí Maghrebu kromě Libye. Růst tuniské ekonomiky v tomto období byl zapříčiněn zejména vývozem textilu a potravinových výrobků a alžírské z důvodu zvýšení vývozu ropy. Naopak saldo obchodní bilance Maroka bylo v posledních letech výrazně negativní z důvodu téměř dvojnásobně převyšujícího dovozu nad vývozem, poklesu zahraniční poptávky (zejména evropské) a propadu cen fosfátů a jiných nerostných surovin.¹¹⁵

¹¹⁰ Míra růstu HDP daných zemí v roce 2009, dle UNCTAD, taux de croissance du PIB, annuel, 2009; unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx

¹¹¹ Míra růstu HDP daných zemí v roce 2010, dle UNCTAD, taux de croissance du PIB, annuel, 2010; unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx

¹¹³ Přímé zahraniční investice (PZI) definují celkový objem zahraničního kapitálu přecházející hranice daného státu. Pozn.autorky. UNCTAD ; stock entrant et sortant d'investissement étranger direct totale, annuel, 2010 (estimé) ; <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx>

¹¹⁴ UNCTAD rozděluje země světa do třech kategorií dle své ekonomické vyspělosti : Rozvinuté, rozvojové a tranzitivní. Rozvojové jsou poté dále rozřazeny do tří příjmových skupin dle HDP na obyvatele : Vysoký příjem (nad 4500\$), střední (od 1000 do 4500\$) a nízký (méně než 1000\$). UNCTAD, le statut du développement; http://unctadstat.unctad.org/UnctadStatMetadata/Classifications/Methodologie&Nomenclatures.html#GROUPEMENTS_COMMERCIAUX_ET_INTERREGIONAUX

¹¹⁵ BussinessInfo.cz, Maroko: Zahraniční obchod země ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/maroko-zahranicni-obchod-zeme/6/1000685/>

Tempo růstu reálného HDP Mauretánie v roce 2010 naznačuje výrazné posílení ekonomiky po oslabení zahraničního obchodu v roce 2009, kdy poklesla evropská poptávka z důvodu globální ekonomické krize a poklesly také ceny mnohého dováženého a vyváženého zboží (kromě vývozní ceny zlata).¹¹⁶

Libye je dle reálného HDP na obyvatele klasifikována OECD mezi tranzitní ekonomiky, avšak tato země se potýká s největšími strukturálními problémy ze všech arabských zemí vyvážejících ropu. Ropný sektor, jenž zemi přináší 97% exportních příjmů a jenž tvoří přes 80% státního rozpočtu, zaměstnává jen 3% pracovní síly. Přestože je tento sektor plně pod kontrolou státu, je zcela závislý na zahraničních investicích a zahraničnímu know-how. Na velikosti reálného HDP v roce 2009 se taktéž projevila světová hospodářská krize, ale rovněž implementace státního průmyslového rozvojového plánu, jenž od počátku roku 2010 finančně podporuje podnikatelské záměry Libyjců v oblasti průmyslu. Rok 2010 tedy pro Libyi znamenal ekonomické oživení také díky navyšování kvót těžby Organizací zemí vyvážejících ropu („*the Organization of the Petroleum Exporting Countries, OPEC*“).¹¹⁷

Objem a původ PZI se v zemích Maghrebu liší, avšak v Tunisku je Francie historicky jeden z největších investorů se 139 miliony v roce 2009 a 300 miliony euro v roce 2008. Nachází se tak na první pozici v žebříčku investorů mimo energetický sektor a rovněž na prvním místě v počtu společností se sídlem v Tunisku (v roce 2009 to bylo cca 1 250 společností). Francouzské investice směřovaly hlavně do strojího, elektrického, elektronického a nově také do leteckého průmyslu.¹¹⁸

V roce 2009 téměř 51% z celkového objemu PZI v Maroku pocházelo z Francie. Zároveň usídlení společnosti Renault-Nissan v marockém městě Tanger v roce 2010 tok francouzských PZI jistě navýší. Počet dceřiných francouzských společností či filiálék

¹¹⁶ BussinessInfo.cz, Mauretánie: Zahraniční obchod země ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/mauritanie-zahranicni-obchod-zeme/6/1001458/>

¹¹⁷ BussinessInfo.cz, Libye: Zahraniční obchod země ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000789/>

¹¹⁸ Ministère des Affaires Etrangères et Européennes, présentation La France et la Tunisie ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/tunisie/la-france-et-la-tunisie/presentation-4450/>

v Maroku byl v roce 2009 vyčíslen na 750, mezi nimiž figurují velké skupiny jako např. Total, Suez, EDF, Renault, Vinci, BNP Paribas, Société Générale, Credit Agricole atd.).

Kromě toho, byl Maroku díky zlepšení regulace místního obchodního prostředí udělen Světovou Bankou pro rok 2012 titul „*World Top Business Reformer in Doing Business 2012*“.¹¹⁹

Libye je největším příjemcem PZI ze zemí Maghrebu, jež jsou téměř výhradně namířeny do ropného odvětví. Největšími ropnými investory jsou Itálie (ENI/AGIP), Francie (Total/Fina/Elf), Německo (Wintershall) a Velká Británie (Shell). Budoucí reformní kroky nově ustavené vlády jsou pro libyjskou ekonomiku zcela zásadní, avšak i jen s plánovaným navyšováním těžby si země s předpokládaným růstem světových cen ropy ve střednědobém horizontu udrží trvalé tempo růstu reálného HDP.¹²⁰

Předvojem budoucí ekonomické spolupráce zemí Maghrebu a zeměmi Středomoří je tzv. dohoda z Agadir, jejíž signatáři, Egypt, Jordánsko, Maroko a Tunisko, se dne 25. února 2004 dohodli na společné podpoře obchodu se zeměmi EU, s důrazem na tzv. euro-středomořskou zónu, a na kompletní odstranění dovozních cel a kvót mezi sebou. Společné kroky signatářů by měly zároveň plně odpovídat reglementacím a cílům Unie pro Středomoří, jež si v budoucnu klade za cíl ustanovení společné zóny volného obchodu v euro-středomořském prostoru.¹²¹ (viz kapitola 3.1)

2.1.1 Obchod se zbraněmi

Světový obchod se zbraněmi se skládá z prodeje legálního, ale také nelegálního, jenž je velmi často provozován ilegálními specializovanými skupinami, kriminálními gangy či teroristickými organizacemi. Dosažitelný (či snadný) přístup k zbraním je nejenom primárním elementem k porušování mezinárodního humanitárního práva a všeobecné deklarace lidských práv, ale má také katastrofální následky pro hospodářský a sociální vývoj v dané zemi, poněvadž ozbrojený boj ať již na území státu či nikoliv,

¹¹⁹ Doing Business, the World Bank, Most improved Business Reformers in DB 2012 ; <http://www.doingbusiness.org/reforms/top-reformers-2012>

¹²⁰ MZV ČR, Investiční klima, Libye; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/libye/ekonomika/investicni_klima.html

¹²¹ AGADIR, Agadir Technical Unit; <http://www.agadiragreement.org/AgadierAgreement/Aboutus1.aspx>

postihuje přirozený ekonomický, demografický a sociální vývoj společnosti. Je také důležité si uvědomit, že vládní nákupy zbraní nad rámec oprávněných potřeb národní obrany znamenají přesměrování značné části státního rozpočtu z jiných oblastí právě na zbrojení. Tak tedy dochází ke zpomalení rozvoje státu, ke vzniku korupčních praktik a nelegálního obchodu.¹²²

Přes existenci a platnost evropských právních předpisů o striktní kontrole obchodu se zbraněmi, miliony zbraní každoročně cirkuluje nelegálně po území Evropy. Tyto odhady objemu nelegálního oběhu zbraní v Evropě dokazují limity evropské legislativy, jež tak oficiálně nemá téměř žádný vliv na potírání organizovaného zločinu. Přesto návrh zákona č.3188¹²³ Evropské komise, jenž v platnost vstoupil 22.června 2011 jako zákon č. 2011-702¹²⁴, přísněji a koordinovaněji reguluje dovoz a vývoz vojenského a válečného materiálu, prodej zbraní a příslušenství určeného pro státní vojska členů EU a celkovou kontrolu oběhu zbraní na trzích členských zemí. Tento zákon tak přímo odporuje článku 246 Římské smlouvy (článek 396 Lisabonské smlouvy), jenž obchod se zbraněmi a nákup materiálu na obranu státu ponechává v pravomocích vlád jednotlivých členských zemí.¹²⁵

Dle výroční zprávy za rok 2011 Stockholmského mezinárodního institutu pro výzkum míru („*l’Institut international de recherche sur la paix de Stockholm, SIPRI*“) bylo Maroko v roce 2009 šedesátým třetím největším světovým dovozcem zbraní a v roce 2010 již třicátým šestým s výdaji přes 138 milionů amerických dolarů. Avšak jeho sousední země, Alžírsko, se dlouhodobě nachází na osmém místě ve světovém dovozu zbraní a dokonce v roce 2010 bylo na prvním místě ze všech zemí v Africe s výdaji přes 791 milionů amerických dolarů! SIPRI rovněž předpokládá, že marocké výdaje na zbraně v následujících letech významně porostou.¹²⁶

¹²² OXFAM France, *Traité International sur le commerce des armes : D’une utopie à une réalité ?*; 3.3.2011 ; <http://www.oxfamfrance.org/Traite-international-sur-le,1034>

¹²³ Assemblée Nationale, projet de loi N° 3188, 2.3.2011 ; <http://www.assemblee-nationale.fr/13/projets/pl3188.asp>

¹²⁴ Assemblée Nationale, Schéma de la procédure législative, Défense : Importations et exportations de matériels de guerre, transferts des produits liés à la défense dans l’UE ; http://www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/importations_exportations_materiel_guerre.asp

¹²⁵ Le Nouvel Observateur, Commerce d’armes : la France cède et assouplit les contrôles, 14.4.2011 ; <http://www.rue89.com/2011/04/14/la-france-cede-aux-vendeurs-darmes-et-assouplit-les-contrôles-199695>

¹²⁶ SIPRI, yearbook 2011; <http://www.sipri.org/yearbook>

Zpráva ministerstva obrany Francie z roku 2010¹²⁷ označuje zemi v letech 2009 a 2010 za čtvrtého největšího vývozce zbraní o objemu vývozu za 5,12 miliard euro, přičemž hlavní partneři pocházeli ze Středního východu s podílem 27% na celkovém objemu (zejména Saúdská Arábie), z Latinské Ameriky s 25% podílem (zejména Brazílie), z Asie s 18% podílem a z Evropy se 17% podílem.¹²⁸ Přesto je pozice Francie na světovém trhu se zbraněmi spíše skromná s 7,2% podílem. Na trhu totiž dominuje USA se 49%, Velká Británie s 15% a Rusko s 8% podílem.¹²⁹

Avšak mnoho nevládních organizací (Amnesty International France, Oxfam France atd.) veřejně kritizovalo permanentní netransparentnost francouzské vlády v prodeji zbraní. Tisková zpráva Amnesty International France z 26.října 2011 například prohlašuje: *„Během událostí Arabského jara bylo mnoho zbraní pocházejících ze Západu používaných k potlačení národně osvobozeneckých hnutí a revolt...Francie se dosud formálně nevyjádřila o změně své politiky vývozu zbraní vůči zemím Maghrebu a Středního východu.“*¹³⁰

Podpora a vyzbrojování (ať již oficiální či neoficiální) opozičních povstaleckých hnutí (anebo vládních režimů) mocnostmi se stalo kontroverzním tématem Arabského jara. V médiích tak bylo příležitostně postřehnutelné, že povstalci bojují se západními zbraněmi a naopak jsou potlačováni vládními přívrženci se západní municí a stroji. Oficiální zdroje uvádí, že v roce 2010 byly uděleny licence na vývoz zbraní zemí EU do Alžírsko za necelých 933 milionů euro, přičemž součást dodávek tvořily britská a italská letadla, italská a francouzská vojenská elektronika, francouzské vojenské lodě a pozemní vozidla z různých zemí. EU licence pro vývoz zbraní do Egypta, Libye a Tuniska v roce

¹²⁷ Ministère de la Défense, Exportations d'armement 2010 : La France conserve la 4e place, 26.10.2011 ; [http://www.defense.gouv.fr/actualites/la-vie-du-ministere/exportations-d-armement-2010-la-france-conserve-la-4e-place/\(language\)/fre-FR#SearchText=4e exportateur mondial d'armes #xtcr=1](http://www.defense.gouv.fr/actualites/la-vie-du-ministere/exportations-d-armement-2010-la-france-conserve-la-4e-place/(language)/fre-FR#SearchText=4e%20exportateur%20mondial%20d'armes#xtcr=1)

¹²⁸ Amnesty International France, Exportations d'armes : La France doit être plus transparente !, 26.10.2011 ; <http://www.amnesty.fr/Presse/Communiques-de-presse/Exportations-d-armes-la-France-doit-etre-transparente-3814>

¹²⁹ Le Monde, La France, 4^e exportateur d'armes au monde, 29.10.2009 ; http://www.lemonde.fr/international/article/2009/10/29/la-france-quatrieme-exportateur-d-armes-au-monde_1260004_3210.html

¹³⁰ Amnesty International France, Exportations d'armes : La France doit être plus transparente !, 26.10.2011 ; <http://www.amnesty.fr/Presse/Communiques-de-presse/Exportations-d-armes-la-France-doit-etre-transparente-3814>

2010 dosáhly 531 milionu euro.¹³¹ Tato situace se stává daleko více kontroverznější v případě započtení neoficiální vojenské podpory obou táborů Západními mocnostmi.

2.2 Energetické

Ropa je beze sporu základní surovinou ekonomického rozvoje současnosti, významně ovlivňuje konkurenceschopnost zemí, jejich globální politiku a ambice, jež jsou do značné míry určovány závislostí na dovozu ropy.

Zvýšený zájem o dovoz ropy z Afriky zejména USA, Číny a hlavních zemí EU se v současnosti neopírá primárně jen o ekonomický národní zájem, ale také o zásadní přehodnocení dosavadní geopolitické strategie těchto zemí. Každý z těchto aktérů prosazuje nepatrně odlišnou energetickou politiku a taktéž přistupuje k problematice těžby ropy v Africe s jinou perspektivou. Přesto se tyto přístupy dlouhodobě podílí na vytváření vedlejších efektů, jež produkce ropy v afrických zemích přináší. Zejména v státech subsaharské Afriky, ale rovněž v určitých zemích Maghrebu, tak docházelo k podpoře autoritativní vlády lokálních vůdců, k marginalizaci etnických skupin, jimž byl upírán podíl na vládě, dodržování lidských práv, či naopak k rozvoji služeb, průmyslu a infrastruktury.¹³²

Diverzifikace energetických zdrojů a zajištění energetické bezpečnosti Evropy jsou jedním z nejdůležitějších cílů, kterých se Unie v budoucnu snaží dosáhnout. K úspěšnému naplnění tohoto cíle je spolupráce na půdě EU a navazování nových vztahů s ropnými zeměmi nezbytná. Stabilita a kontinuita dodávek je jednou z nejdůležitějších podmínek energetické bezpečnosti vzhledem k tomu, že poptávka po energiích neustále roste a také poněvadž je předpokládáno zvýšení závislosti EU 25 na dovozu energie ze 48% v roce 2002 na 71% do roku 2030¹³³. Avšak energetická politika není, na rozdíl od

¹³¹ EUobserver, EU figures show crisis-busting arms sales to Greece, Andrew Rettman, 7.3.2012; <http://euobserver.com/13/115513>

¹³² Vědecký projekt MZV ČR, Ropné zásoby na africkém kontinentu a jejich vliv na utváření světové politiky, PhDr. Jan Záhořík, Ph.D., Plzeň 2009; https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:Edl0S-Mmxs8J:www.mzv.cz/file/458551/grant_MZV_zkracena_verze_jan_zahorik.pdf+francouzsky+neokolonialismus&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEsGcbuYogJi_gNAqB2veC9RDDAzHm6KZ0ILB8XWeXxRAWa44_D

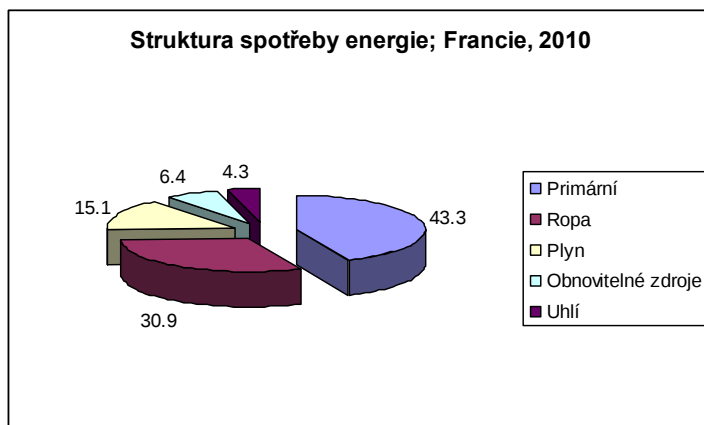
¹³³ EVROPSKÝ PARLAMENT, European Parliament resolution on security of energy supply in the EU, 16.3.2006; <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B6-2006-0198&language=CS>

zemědělské či dopravní, pevně zakotvena v základních dokumentech EU. S aktuálními problémy s dodávkami, růstem cen a klimatickými změnami se energetická otázka dostává do popředí zájmů a v EU započaly přípravy nové strategické koncepce v oblasti energetiky.

Členské státy se rovněž oprávněně obávají narůstající závislosti na dodávkách ropy a plynu z Ruska, jež svou pozici zneužívá k politické manipulaci. Neměla by být taktéž opomenuta narůstající energetická spotřeba Číny a Indie v důsledku jejich populačního i ekonomického růstu. Tím je tak v Maghrebu postupně politická a ekonomická hegemonie Západních mocností a USA narušována či obcházena působením Číny. Přestože si Francie z hlediska ropného průmyslu uchovává prostřednictvím nadnárodní těžební společnosti Elf či Total stěžejní postavení v subsaharské Africe, v zemích Maghrebu je situace odlišná.

Struktura spotřeby energií je ve Francii poměrně rozdílná od ostatních zemí (viz graf č.1). V zemi je v provozu přes 50 jaderných elektráren, jež v rámci energetického mixu spolu s ostatními primárními zdroji pokrývají téměř 43,3% celkové spotřeby.

Graf č.1¹³⁴:

Zdroj: Vlastní zpracování z INSEE, Structure de la consommation d'énergie primaire en 2010; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF11363

Třebaže se po jaderné katastrofě v japonské Fukushima 11.března 2011 například sousední Německo rozhodlo výrazně omezit produkci jaderné energie, současný prezident Nicolas Sarkozy tento záměr ve své zemi nehodlá praktikovat a naopak podpořil zvýšení prodeje energie z jádra německým sousedům. Přesto však

¹³⁴ Pod termínem primární zdroje elektřiny v grafu č.1 se rozumí jaderná, vodní, větrná a fotovoltaická. Pozn. autorky

s nadcházejícími prezidentskými volbami ve Francii výrazně propaguje omezení jádra pravděpodobně nejsilnější rival Sarkozyho, François Hollande. V případě jeho vítězství by se pak energetický mix Francie pravděpodobně změnil.¹³⁵

Významnou část francouzské spotřeby energie také pokrývá ropa s téměř 31% a zbytkovou část plyn s 15%, obnovitelné zdroje s necelými 7% a uhlí s nepatrnými 4,3% podílem. Míra energetické nezávislosti Francie, tedy poměr domácí produkce energie (uhlí, ropy, zemního plynu, energie jaderné, vodní a z obnovitelných zdrojů) a její spotřeba v daném roce, se v posledním desetiletí ustálila okolo 50%, konkrétně v roce 2010 na 51,2%¹³⁶ (viz tabulka č.4). Míra energetické nezávislosti vyšší než 100% udává přebytky v domácí výrobě vzhledem k poptávce, tedy kladné saldo vývozní bilance energie. Naopak záporná hodnota indikuje absolutní závislost země na importu energií.

Tabulka č.4:

Zdroj	2009; v %	2010, v %
Uhlí	0.6	1
Ropa	1.8	2.2
Plyn	2	1.5
Primární zdroje	102	102.3
Obnovitelné zdroje	98.8	98.4
Míra nezávislosti	50.3	51.2

Zdroj: Vlastní zpracování z INSEE, Taux d'indépendance énergétique nationale en 2010; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?ref_id=NATTEF11310

Z tabulky č. 4 je velmi dobře patrná energetická nezávislost Francie v oblasti sekundárních a obnovitelných zdrojů energie a naopak naprosto nedostatečné zdroje uhlí, ropy a plynu, jež je nucena téměř ze 100% dovážet. Míra energetické nezávislosti tak v případě Francie evidentně dokládá tzv. „poloviční závislost a poloviční nezávislost“.

Avšak je nutné si uvědomit, že ve vyspělých zemích je upřednostňována výroba z alternativních zdrojů energie, tedy z obnovitelných zdrojů jako například z energie

¹³⁵ Ihned.cz, Socialista Hollande chce po vítězství ve volbách omezit jadernou energetiku Francie, ČTK, 26.1.2012; <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-54533410-socialista-hollande-chce-po-vitezstvi-ve-volbach-omezit-jadernou-energetiku-francie>

¹³⁶ INSEE, Taux d'indépendance énergétique nationale en 2010; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?ref_id=NATTEF11310

sluneční, větrné, vodní či geotermální, mezi něž jaderná energie rozhodně patří, a naopak převládá snaha o potlačení výroby elektřiny s využitím ropných produktů a uhlí.

Zabezpečení dodávek ropných produktů je základním prvkem energetické politiky Francie. Poněvadž je domácí produkce ropy velmi nízká (pokrývá 2,2% spotřeby) je země si nucena zajišťovat dodávky ropy z jiných zemí, a to většinou na základě dlouhodobých kontraktů. V letech 2009 až 2011 se z důvodu úsilí vlády o efektivnější diversifikaci dodavatelů ropy a kvůli výpadkům dodávek během Arabského jara podařilo snížit celkový import (o téměř 11 %) a taktéž geograficky přerozdělit dodávky ropy (viz tabulka č.5).

Tabulka č.5:

Původ	2009 ¹³⁷	2010 ¹³⁸	2010/2009 v %
Afrika	23 248	20 610	-11.3
- <i>Nigérie</i>	3 246	2 791	-14
- <i>Alžírsko</i>	2 031	891	-56.1
- <i>Libye</i>	6 381	10 247	60.6
- <i>Angola</i>	7 880	3 388	-57
Blízký východ	12 172	11 141	-8.5
- <i>Saúdská Arábie</i>	5 615	5 992	6.7
- <i>Írán</i>	2 945	1 764	-40.1
- <i>Irák</i>	2 467	2 389	-3.2
- <i>Sýrie</i>	885	871	-1.6
Severní moře	12 589	10 633	-15.5
Ostatní země	292	752	157.5
Země býv. SSSR	23 387	20 984	- 10.3
Import celkem	71 688	64 120	-10.6

Zdroj : Vlastní zpracování z INSEE, Provenance du pétrole brut importé en France en 2010; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF11348

Z tabulky č.5 je dobře patrné, že z celkového dovozu ropy v roce 2010, jenž pokrývá 90,4% spotřeby Francie se ze zemí bývalého SSSR dováží třetina (32,7%), ze Severního moře šestina (16,6%), ze Středního východu téměř pětina (17,4%) a finálně z Afriky třetina francouzské spotřeby (31,2%). V důsledku výše zmíněných iniciativ

¹³⁷ Data jsou v tisících tunách. Pozn.autorky

¹³⁸ Taktéž.

vlády a dopadů Arabského jara tak Francie nejvýrazněji snížila dovoz ropy z Alžírsko (o 56,1%), Angoly (o 57%) a Íránu (o 40,1%), zatímco výrazný nárůst importů je viditelný u Libye (o 60,6%) a Saúdské Arábie (o 6,7%). Nejradiálnější nárůst je však v této statistice uveden u tzv. ostatních zemí (o 157,5%), avšak nebylo možné z oficiálních dostupných zdrojů zjistit, o které země se v tomto případě jedná.

Libye vlastní největší zásoby ropy v Africe, k 1. lednu 2011 s prokázaným objemem ložisek o objemu 46 miliard barelů. Dle CIA the World Factbook z roku 2011 se tak nachází na deváté pozici států s největšími zásobami ropy na světě, kdy na prvním místě figuruje Saúdská Arábie s 262 miliardami barelů.¹³⁹ Od objevení ropných nalezišť v šedesátých letech (viz podkapitola 1.3.5) se tak libyjská ekonomika výrazně specializuje na těžbu a vývoz ropy. Jak již bylo řečeno, 95% příjmů z vývozu sestává právě z ropného exportu, což tvoří 65% HDP a 80% celkových státních příjmů země. Podstatné příjmy z energetického sektoru spolu s nízkým počtem obyvatel (přes šest milionů v roce 2011) tak přiřazují Libyi první místo v žebříčku zemí v Africe dle HDP na obyvatele. Avšak životní úroveň obyvatelstva či ekonomická vyspělost země tento fakt nepotvrzuje. Průmysl je zaostalý, skládá se povětšinou z neefektivních a technicky zaostalých podniků a zemědělská produkce není schopna pokrýt ani čtvrtinu spotřeby (2,1% HDP). Sektor služeb je zaostalý bez kvalifikované pracovní síly a turismus je velmi málo rozvinut. Ropný sektor je tak stále rozhodujícím faktorem libyjské tzv. jednozdrojové ekonomiky a navíc je předpokládáno nalezení nových ropných zásob v libyjské poušti.¹⁴⁰

Před vypuknutím nepokojů Arabského jara, kdy se v jejím průběhu těžba ropy téměř zastavila a mnohé rafinérie byly zničeny, bylo tímto členem Organizace zemí vyvážejících ropu (OPEC) vytěženo 1,6 milionů barelů denně, což odpovídá zhruba 2% světové produkce. Navíc je libyjská ropa velmi kvalitní, a tak velmi žádaná. Dle odhadů předních analytiků bude trvat pravděpodobně více jak rok k obnovení objemu těžby na

¹³⁹ CIA, The World Factbook, oil proved reserves; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>

¹⁴⁰ BussinessInfo.cz, Libye: Zahraniční obchod země ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/libye-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000789/>

předválečnou úroveň. Rovněž ustanovení nové vlády může teoreticky obnovení těžby zpozdit, avšak analytici se shodují, že staré kontrakty budou alespoň dočasně respektovány.

Téměř veškerá těžba ropy a plynu se nachází pod kontrolou státní NOC („*National Oil Corporation*“) či pod italským těžebním koncernem Eni („*Ente Nazionale Idrocarburi*“), jenž je prozatím největším zahraničním těžářem v zemi. Eni obnovila těžbu již v průběhu nepokojů a úspěšně tak pokračuje v předem smluvených kontraktech do roku 2042 na ropu a plyn. Rovněž francouzská společnost Total či britská BP díky své podpoře povstalcům a následné uznání přechodné vlády úspěšně vyjednávají o nadcházející spolupráci nejenom v energetickém sektoru.¹⁴¹ Naopak čínské, ruské či brazilské společnosti čelí určitým politickým problémům ze strany libyjské vlády z důvodu jejich předcházející podpory Kaddáfího stoupenců. Dle slov CNT však všechny již uzavřené kontrakty budou dodrženy a vyjednávání o nových kontraktech či obchodních partnerech již ale nemusí striktně navazovat na ty předcházející.¹⁴²

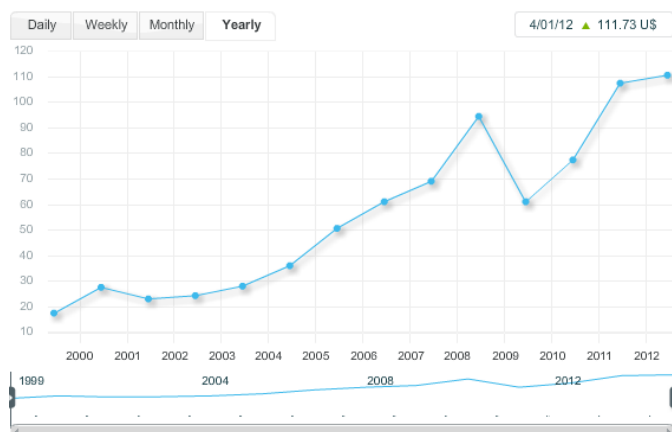
Oslabující ekonomický růst vyspělých zemí a mnoho rozvíjejících se ekonomik spolu s nestabilitou zemí vyvážejících ropu tak zapříčinil razantní fluktuaci cen ropy. Vyspělé země závislé na dodávkách ropy jsou vážně postiženy jakýmkoliv nesouladem či napětím v zemích vyvážejících ropu. Cena za barel ropy Brent, jež v roce 2011 byla nižší než 100\$, se v průběhu roku 2011 vyšplhala na cenu 125\$ za barel (viz graf č. 2) a ani s ustálením ekonomik po Arabském jaru se neočekává výrazné snížení její ceny. V kombinaci s nedůvěrou a úsporou spotřebitelů, snižováním výdajů na paliva a neflexibilním nahrazením ropy alternativními zdroji energie by tak tento trend mohl výrazně přispět ke globální recesi.¹⁴³

¹⁴¹ MZV ČR v Tripolisu, Analýza energetického sektoru Libye, 31.8.2010; http://www.mzv.cz/tripoli/cz/obchod_a_ekonomika_libye/studie_sektoru_libyjske_ekonomiky/analiza_energetického_sektoru_libye.html

¹⁴² E15, Boj o kontrakty v Libyi s postupem povstalců sílí, 24.8.2011; <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/boj-o-kontrakty-v-libyi-s-postupem-povstalcu-sili-693689>

¹⁴³ Reuters, Scary oil, Nouriel Roubini, 29.3.2012; <http://blogs.reuters.com/india-expertzone/2012/03/19/scary-oil/>

Graf č. 2:

Zdroj: OPEC BASKET ;
http://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/40.htm?selectedTab=annually

Libye rovněž vlastní čtvrté největší zásoby zemního plynu v Africe o objemu zhruba 53 bilionů metrů krychlových, což odpovídá 0,8% světových zásob, a ročně vyprodukuje přes 12 miliard metrů krychlových plynu. Avšak s pokračujícími průzkumy libyjského území, jež postupují velmi pomalu, se předpokládá objevení mnohých nových nalezišť nejenom zemního plynu, ale i ropy.

Většina libyjského plynu se vyváží podmořským plynovodem Greenstream do Itálie pod záštitou italského Eni (viz obrázek č.4). Plynovod byl vybudován v letech 2003 a 2004 tzv. joint venture¹⁴⁴ Agip Gas BV, tedy společným projektem energetických firem Eni a NOC.

Tento převážně podmořský plynovod dlouhý 520km je součástí tzv. libyjské přepravní soustavy zemního plynu („*Libyan Gas Transmission System, LGTS*“) a je veden do plynového terminálu v sicilském městě Gela, kde je následně napojen na italskou plynovou síť.¹⁴⁵ Libyjský plyn se před nepokoji Arabského jara podílel na celkové spotřebě v Itálii téměř 12% podílem a denně přepravil necelých 25 milionů krychlových metrů plynu.¹⁴⁶ Paradoxem tak zůstává, že v zemi doposud neexistují plynové rozvody a obyvatelstvo je odkázáno na klasické propan-butan lahve.

¹⁴⁴ Tzv. joint venture je forma spolupráce dvou a více podniků či organizací, jež s cílem zvýšení efektivity projektu spolu vytvoří novou obchodně-právní entitu. Z pravidla se jedná o domácí podnik s výbornou znalostí místního trhu a zahraniční podnik s dostatkem kapitálu. Pozn. autorky

¹⁴⁵ Eni, greenstream; <http://www.greenstreambv.com/en/pages/greenstream-pipeline/greenstream-pipeline.shtml>

¹⁴⁶ Svět průmyslu, Eni obnovila provoz plynovodu mezi Libyí a Itálií, Milán, 17.10.2011; <http://www.svetprumyslu.cz/eni-obnovila-provoz-plynovodu-mezi-libyi-a-italii-aag2793/>

Obrázek č.4:

Zdroj:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Gas_pipelines_across_Mediterranee_and_Sahara_map-en.svg

Libye je však díky revolucím Arabského jara na počátku liberalizace své socialistické ekonomiky a přechodu k tržní ekonomice se silným potenciálem v soukromém sektoru, zvláště v oblasti obchodu a dopravy.

Těžba, zpracování a vývoz ropy je rovněž hlavním sektorem dvou maghrebských ekonomik, alžírské a tuniské. Taktéž tyto země a jejich HDP jsou pokaždé výrazně zasaženy cenovými výkyvy černého zlata. Například v Alžírsku příjmy z exportu tvoří 40% HDP a z toho vývoz ropy a zemního plynu představuje 93% celkových alžírských vývozů. Dle CIA the World Factbook z roku 2011 se Alžírsko nachází na šestnácté pozici států s největšími zásobami ropy a na druhé pozici v rámci zemí Maghrebu, k 1. lednu 2011 s prokázaným objemem ložisek o objemu 12 miliard barelů ropy.¹⁴⁷

Z důvodu nedávného úsilí francouzské vlády o efektivnější diversifikaci dodavatelů ropy (viz tabulka č. 5) byl velmi razantně snížen dovoz ropy z Alžírsku (o 56,1%), avšak tato redukce se netýkala importu zemního plynu, jehož Francie dováží každoročně okolo 14,4% své spotřeby.¹⁴⁸ V roce 2010 tedy dovezla zemní plyn o objemu

¹⁴⁷ CIA, The World Factbook, oil proved reserves; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>

¹⁴⁸ UFIP, France: origine des importations de gaz naturel; http://www.ufip.fr/?rubrique=1&ss_rubrique=313&inner=325&ss_inner=390&id=d_28

73,9 TWh, tedy téměř totožný objem plynu jako z Ruska (77,1 TWh).¹⁴⁹ Na žebříčku zemí s největšími prokázanými zásobami zemního plynu Alžírsko zaujímá sedmou pozici v objemu přes 4 biliony metrů krychlových a po Rusku a Kanadě je třetím největším světovým exportérem.¹⁵⁰

Zásadním zjednodušením a zabezpečením transportu alžírského plynu je nově otevřený podmořský plynovod Medgaz (viz obrázek č. 4), jenž byl oficiálně uveden do provozu 1. března 2011. Hlavní výhoda tohoto plynovodu spočívá v tom, že neprochází žádnou tranzitní zemí oproti ostatním plynovodům v regionu a přímo dodává alžírský plyn do Evropy. Tento společný projekt Španělska, Alžírsko a s podporou EU byl plánován od sedmdesátých let, avšak samotná výstavba započala až v březnu 2008. Plynovod dlouhý 547 km s maximální kapacitou 8 bilionu metrů krychlových ročně je plně v souladu s Kyótským protokolem a byl schválen Evropskou komisí jako „Projekt prioritního zájmu v rámci transevropských energetických sítí“ (rozhodnutí 1229/2003/ES). Plynovod je prozatím jen částečně napojen na evropskou síť, avšak plány na budoucí výstavbu zahrnují jeho dobudování do Portugalska, Německa a Francie.¹⁵¹

Mnohem dříve byl postaven plynovod Maghreb-Europe (tzv. „*Maghreb-Europe Gas Pipeline, MEG*“) (viz obrázek č.4), taktéž zvaný plynovod Pedro Durana Farella. Byl uveden v provoz postupně v letech 1996 a 1997 a vede alžírský zemní plyn nejdříve do Maroka, do Španělska a poté do Portugalska. Avšak původní návrhy Francie plánovaly jeho prodloužení až do Štrasburku. Tento 1 620 km dlouhý plynovod s kapacitou 8,6 bilionů kubických metrů plynu ročně je v každé zemi vlastněn a spravován místní společností a představuje významnou součást evropského zásobování plynem.¹⁵²

Protilehlý plynovod Trans-Mediterranean (tzv. TransMed, rovněž nazývaný plynovod Enrica Mattei po italském řediteli společnosti Agip a posléze Eni) byl postaven částečně v letech 1978 až 1983 a dokončen v letech 1991-1994. TransMed, stejně jako všechny ostatní plynovody z Alžírsko (viz obrázek č.4), vede plyn z ložisek ve městě Hassi R'mel přes Tunisko a Sicílii do Itálie a Slovinska. Tento 2 475 km dlouhý

¹⁴⁹ INSEE, Production, consommation finale et importations de gaz naturel en 2010; http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=NATTEF11343

¹⁵⁰ BussinessInfo.cz, Alžírsko: Zahraniční obchod země ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/alzirsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000412/>

¹⁵¹ MEDGAZ, Technical summary; http://www.medgaz.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm

¹⁵² Energie Algerie, Le Maghreb-Europe Gas pipeline; <http://www.energie-algerie.com/energie-algerie/gazoduc/le-maghreb-europe-gas-pipeline>

plynovod o objemu 30,2 bilionů kubických metrů ročně je spravován v každé zemi lokální společností (Sonatrach, Sotugat, TMPC, Eni) a objem přepraveného plynu se každoročně zvyšuje. Alžírsko je tak třetí největší mimo-evropský dodavatel plynu do Evropy a představuje zásadní možnost snížení evropské závislosti na dodávkách plynu z Ruska.¹⁵³

Pro vyšší a efektivnější diversifikaci dodávek plynu do Evropy je naplánovaná výstavba dvou dalších plynovodů (viz obrázek č. 4), a to GALSI („*Gasdotto Algeria Sardegna Italia*“), jenž by měl vést plyn z Alžírsko přes Sardinii na sever Itálie¹⁵⁴, a Trans-Saharský plynovod (taktéž známý jako plynovod NIGAL či Trans-africký), jenž by měl vést zemní plyn z Nigérie do Alžírsko a poté se napojit na již existující plynovody Trans-Mediterranean, Maghreb-Europe, Medgaz a plánovaný GALSI a dovést plyn až do Evropy.¹⁵⁵

Tunisko oproti svým sousedům nevlastní význačná naleziště přírodních zdrojů či surovin (s výjimkou nalezišť fosfátů). Dle CIA The World factbook z roku 2011 se Tunisko s odhadovanými zásobami ropy 270 milionů barelů nachází na padesáté třetí pozici v žebříčku¹⁵⁶ a ročně vytěží cca 4,5 milionů barelů, čímž pokryje z větší části domácí spotřebu. Americké ropné těžební společnosti vlastní téměř 40% trhu v oblasti průzkumu a zpracování ropy a určitý podíl vlastní také evropské, kanadské a arabské ropné společnosti. Těžba zemního plynu pokryje téměř 80% domácí spotřeby a zbývající část je pokryta plynem z Alžírsko.¹⁵⁷

Marocký těžební průmysl je dominován fosfáty, kdy země spolu s Čínou a USA patří mezi hlavní světové producenty této nerostné suroviny. Naopak naleziště ropy a zemního plynu jsou velmi omezená a Maroko je velmi energeticky závislé na dovozu,

¹⁵³ Reuters Africa, Algeria says Transmed gas line capacity to increase, 1.6.2009, GMT ; <http://af.reuters.com/article/investingNews/idAFJOE55002K20090601>

¹⁵⁴ Projet GALSI/Gazoduc Algérie-Italie via la Sardaigne ; <http://www.mem-algeria.org/actu/comn/galsi.htm>

¹⁵⁵ NIGAL projet presentation; http://www.mem-algeria.org/actu/comn/projet_nigal.htm

¹⁵⁶ CIA, The World Factbook, oil proved reserves; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>

¹⁵⁷ MZV ČR, ekonomická charakteristika zemí: Tunisko; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/tunisko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

kdy téměř 95% energetických zdrojů je dováženo a to hlavně ze Saúdské Arábie, Iráku a Ruska.¹⁵⁸

Přetrvávající technické a strukturální problémy těžby ropy v Mauretánii v posledním desetiletí způsobují pokles produkce a účasti ropného průmyslu na HDP země. Avšak v roce 2005 byla potvrzena ropná naleziště o objemu 1 miliardy barelů a nárůst těžby je tak velmi pravděpodobný. Naopak zásoby zemního plynu jsou dle průzkumu masivní¹⁵⁹ a v současnosti operuje v zemi francouzská společnost Total, jež vlastní celých 90% fungujících vrtů a zbývající část připadá mauretánské vládě.¹⁶⁰

2.3 Demografické

Termíny „imigrace“ a „bezpečnost“ jsou součástí francouzské každodennosti. Každá politická strana zahrnuje tato slova do svého volebního programu, každý prezidentský kandidát věnuje těmto termínům velký důraz a veškeré noviny mnoho titulků na titulních stranách. Ve francouzské společnosti se tyto dva termíny staly komplementy. Každý francouzský občan si je vědom multikulturnosti své země, jež je na evropské poměry unikátní. Z tohoto důvodu by se pravděpodobně tato kapitola měla spíše než „Demografické zájmy Francie“ jmenovat „Demografická problematika Francie“.

Dle teorií moderních historiků a politologů je tato asimilace „pevninských Francouzů“ a „Francouzů z kolonií“ vinou (či zásluhou) přímé koloniální správy (viz kapitola 1.1). Jeden z hlavních efektů kolonizace spočíval v zintenzivněném pohybu osob a v otevření hranic pro toky zboží a osob z a do kolonií. Přímá koloniální správa a nucené převychovávání obyvatel kolonií na tzv. „barevné Francouze“ tak ulehčili usazení a přizpůsobení přistěhovalců v pevninské Francii. Kromě toho je Středozemní moře obtížně kontrolovatelná zóna a přemístění lidí či zboží poměrně lehko proveditelné. V době kolonizace měl tento fakt v zásadě pozitivní efekt, avšak v současnosti je, zvláště ve Francii, podroben mnohým restriktivním opatřením a kontrole. Kontroverze této

¹⁵⁸ BusinessInfo.cz, Ekonomická charakteristika: Maroko; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/maroko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000685/>

¹⁵⁹ BusinessInfo.cz, Ekonomická charakteristika : Mauretánie ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/mauritanie-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001458/>

¹⁶⁰ Total.com, Total renforce son exploration en Mauritanie avec la prise de deux premis, 6.1.2012; <http://www.total.com/fr/groupe/actualites/actualites-820005.html&idActu=2719>

skutečnosti ve Francii spočívá v těsných vazbách legálních francouzských občanů (z bývalých kolonií) k jejich rodné zemi, a tak by přílišná restriktivní politika v oblasti imigrace mohla vést k masivním protestům a k znovuoživení tématu francouzského „neokolonialismu“.

Migrační tendence maghrebských obyvatel, jež povětšinou hledají lepší životní podmínky, jsou zcela pochopitelné. Již v období alžírské války a následné chudoby v zemi emigrovaly do Francie, jež v té době stále považovala Alžírsko za svou integrální součást, desítky tisíc lidí. Naopak tomu bylo v počátcích nezávislosti Maroka a Tuniska, kde se vytvořila silná dělnická a aristokratická třída, jež hrály velmi významnou roli v ekonomické emancipaci zemí. Emigrace maghrebské pracovní síly (převážně mužské) započala po druhé světové válce a byla francouzskou vládou intenzivně podporována (tzv. politika pracovní migrace). Francouzská vláda tuto emigraci považovala za dočasnou a v rámci rekonstrukce válkou zbídačené ekonomiky a hospodářství tuto levnou a francouzsky mluvící pracovní sílu povzbuzovala. Počátkem sedmdesátých let se však ukázalo, že neustále proudící migrační toky, jež se natrvalo usidlují na území Francie, je třeba začít regulovat.

Od osmdesátých let migrační toky sestávaly zejména z žen (57%), jež následovaly své muže již ve Francii usídlené. Přestože v této době se již francouzská vláda zasazovala o intenzivnější kontrolu migrace a striktnější postihy pro nelegální migranty bylo dekretem z 29. dubna 1976 uzákoněno tzv. „sjednocení rodin“ (*„le regroupement familial“*), jež povoloval rodinným příslušníkům legálně pracujícího maghrebského občana přicestovat a usadit se ve Francii. Tohoto zákona je užíváno (a zneužíváno) dodnes, kdy i v roce 2008 51% z celkového počtu imigrantů tvořily ženy deklarující příjezd do Francie z důvodu „sjednocení rodin“.¹⁶¹

V devadesátých letech ministr vnitra Charles Pasqua zintenzivnil represivní migrační politiku a kromě jiného prosadil plán tzv. nulové migrace s cílem kompletně omezit ilegální migraci do Francie. Jeho úsilím se tak výrazně snížil počet přistěhovalců, ale zároveň se zhoršila situace imigrantů ve Francii žijících a pracujících. Situace se pro imigranty vylepšila v roce 1997 nástupem socialistů k moci v čele s premiérem Lionelem Jospinem, který se zasadil o umírněnější migrační politiku a její jen částečnou regulaci.

¹⁶¹ Insee Références, Édition 2011 ; http://insee.fr/fr/ffc/docs_ffc/ref/FPORSOC11p_F2_PPop.pdf

Zejména podporoval imigraci kvalifikovaných pracovníků a znovuoživil politiku „sjednocení rodin“. Obrat nastal s nástupem Nicolase Sarkozyho v roce 2002 do vlády, jenž spolu s novým ministrem sociálních věcí François Fillonem vypracoval a předložil před Jacquese Chiraca novou koncepci francouzské přistěhovalecké politiky s nepopíratelným vlivem událostí z 11. září.. V listopadu 2003 byl tento zákon schválen parlamentem, a tak mimo jiné došlo k výraznému zpřísnění možnosti získání francouzského občanství (nutnost hovořit francouzským jazykem a respektovat francouzský systém a hodnoty). Sarkozy rovněž inicioval založení Ministerstva pro imigraci, integraci, azylovou a rozvojovou solidaritu („*Ministère de l'immigration, de l'intégration, de l'asile et du développement solidaire*“).

Je prakticky nemožné zjistit přesný počet všech přistěhovalců z Maghrebu žijících ve Francii, avšak je téměř jisté, že se počet legálně žijících výrazně liší od přistěhovalců nelegálních. Tzv. „*sans-papiers*“, tedy imigranti bez povolení k pobytu, jsou ve francouzské společnosti relativně frekventovaní. Dle oficiálních statistik z roku 2008¹⁶² na francouzském území žilo legálně více než milion a půl osob původem z Maghrebu, což představovalo 29% z cizinců na území a 2,4% z celkového počtu obyvatel.¹⁶³ Téměř většina takto usídlených maghrebinců nadále udržuje intenzivní kontakt s rodinami a přáteli, jež v rodné zemi zůstali. Nejvíce v roce 2008 na francouzském území legálně žilo Alžířanů (12,7% z celkových cizinců na území), následně Maročanů (11,9% z celkových cizinců na území) a nejméně Tunisánů (3,9% z celkových cizinců na území).¹⁶⁴ Bohužel oficiální statistické údaje o počtu Libyjců či Maretánců nejsou dohledatelné.

V důsledku historických vazeb mezi Francií a Alžírskem (viz kapitola 1.1 a 1.2) je početná alžírská menšina žijící na francouzském území zcela tradiční.

V průběhu revolucí Arabského jara, na přelomu roku 2010 a 2011, Francie patřila mezi tři nejvyhledávanější destinace maghrebských uprchlíků. Již během národního povstání v Tunisku evidovalo Německo oficiálně 594 000 uprchlíků, Velká Británie 238

¹⁶² Bohužel aktuálnější statistiky nejsou dohledatelné. Pozn. autorky

¹⁶³ Insee, Répartition des étrangers par nationalité, 2008 ;
http://insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=etrangersnat

¹⁶⁴ Tamtéž

000 uprchlíků a Francie 201 000 uprchlíků.¹⁶⁵ Celková bilance utečenců během Arabského jara prozatím není známa, ale je zcela jisté, že mnohonásobně přesáhne výše zmíněné údaje.

Masový příliv uprchlíků hledajících na území Evropy nejenom bezpečí, ale také mezinárodní ochranu směřoval zásadně do jižních států EU, Itálie, Francie a Španělska. Italská vláda již v únoru 2011 vyhlásila výjimečný stav a požádala EU o pomoc v kontrole stovek lodí s utečenci proudícími každý den k italským břehům. Poněvadž se dle mínění italské vlády na palubách těchto lodí nacházeli i lidé z organizovaného zločinu či členové tajných služeb, kontroly probíhaly na širém moři dříve, než lodě mohly přistát.

Rovněž Francie vyžadovala po EU pomoc při regulaci tzv. „nekontrolovatelných migračních přílivů“ z Maghrebu. Ty však byly díky vzdušným a námořním silám agentury Frontex, nasazeným již na konci prosince 2010, prakticky vyloučené.¹⁶⁶ Ovšem reakce Itálie na zesilující migrační vlny byla pro Francii jistě obtížně akceptovatelná. Itálie udělovala přistěhovalcům dočasná povolení k pobytu, čímž tak zároveň obdrželi možnost volného pohybu po celém Schengenském prostoru, a díky tomu se rovněž masivní část uprchlíků volně přesunula do Francie. Elysejský palác se však postavil razantně proti takovému jednání a naopak imigranty nechal zatknout a poslat zpět do Itálie, za což byl sice EU kritizován, avšak konkrétní kroky EU neučinila.

Revolucemi Arabského jara členové EU zažili unikátní situaci, kdy po velmi dlouhé době vypukl konflikt přímo na jedné z jejich hranic a ohrozil tak bezpečnost uvnitř EU. Arabské jaro rovněž podnítilo EU k zintenzivnění jednání o soudržné a komplexní migrační politice, o užší spolupráci i s nečlenskými zeměmi a o propojení oblasti migrace a mobility s unijní zahraniční politikou.

Zatímco v arabských zemích žijí různé křesťanské komunity a menšiny pospolu a více méně bezkonfliktně s muslimskými sunnity a šíity, obyvatelstvo Maghrebu je téměř výhradně sunnitské a malékitské („*le rite malékite*“, vyznání Malékitské školy¹⁶⁷). Tato

¹⁶⁵ Organisation internationale pour les migrations, Europe ; <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/europe-facts-and-figures/lang/fr>

¹⁶⁶ Crise du monde arabe: La leçon française; Bouzina Med, 28.2.2011; Afrique actu <http://afriqueactu.net/24675/analyse/crise-du-monde-arabe-la-lecon-francaise>

¹⁶⁷ Malékitská škola reprezentuje jednu ze čtyř hlavních škol sunnitského islámského práva. Je založena na učení medinského teologa Imama Malika ibn Anase (711-795) a je převážně zastoupena v Maghrebu a

náboženská jednota v regionu je o to více překvapující, že hranice mezi státy byly ustanoveny ve XII. století a od té doby nezměněny.¹⁶⁸

Na druhou stranu, maghrebské (převážně muslimské) obyvatelstvo usídlené ve Francii si zpravidla udržuje své tradice, životní styl a sociální hierarchii. Toto soužití nacionalistických křesťanů a velmi často sociálně vyloučených muslimů zapříčinilo vznik současné tzv. multikulturně separované společnosti ve Francii vyznačující se sociálním napětím, nepokoji a xenofobií. V roce 2010 se ve Francii oficiálně přihlásilo k muslimské víře přes 2,1 milionů lidí, z nichž polovina byla mladší 24 let!¹⁶⁹ Muslimská populace ve Francii je nejenom sociální a kulturní problematikou, ale také politickou. Rostoucí poptávka muslimské komunity postupně mění nabídku služeb a zboží v určitých francouzských distriktech, ale rovněž volební programy politických stran i prezidentských kandidátů. Například současný prezident Sarkozy navrhuje, v případě svého znovuzvolení, vyjednávání s EU o striktnější unijní kontrole migrace, v opačném případě navrhl odchod Francie ze Schengenského prostoru.

Obecně se debaty francouzské společnosti rozdělují na dva názorové tábory. Radikální odpůrci imigrace a imigrantů zastávají názor, že přistěhovalci ubírají Francouzům pracovní možnosti či jsou naopak nezaměstnaní a pobírají sociální dávky z rozpočtu státu a s průměrnou porodností žen mnohonásobně převyšující evropský standard tak přeneseně řečeno „vytláčí“ francouzské obyvatelstvo. Zastánci této xenofobie či tzv. islamofobie tak zejména po útocích 11.zář. stále hlasitěji sympatizují s co nejrestriktivnější imigrační politikou. Naopak se ve francouzské společnosti nacházejí tací, co imigraci přijímají jako nedílnou součást globalizovaného světa a se stárnoucí populací Evropy ji tak v podstatě vítají. Příliv legálních imigrantů vnímají jako možnost kulturního a vědomostního obohacení Francie a vytvoření nové identity francouzského národa. Zajisté připouští určité nepříjemnosti s integrací (popřípadě se separací) přistěhovalců, ale obecně je považuje za stálé a rovnoprávné členy společnosti.

západní Africe. Největším rozdílem oproti zbývajícím třem školám (Hanafitská, Shafeitská a Hambalitská) je, že jako ostatní k odvození práva užívá Korán, Sunnu a Ijmu, ale navíc užívá praktiky a právo původních muslimských obyvatel Mediny. Pozn. autorky, zdroj : Histoire, le rite malékite, Le petit journal ; <http://www.lepetitjournal.com/societe-tunis/histoire-tunis/97861-histoire-le-rite-malekite.html>

¹⁶⁸ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str. 59

¹⁶⁹ Insee.fr, La population immigrée, http://www.insee.fr/FR/FFC/DOCS_FFC/ip458.pdf

3. Iniciativy Francie v Maghrebu

Vlna proreformních a prodemokratických bouří Arabského jara jistě významně poznamená rychlost, formu a rozsah regionální integrace, stejně jako vyjednávání o lokálních územních sporech. EU i země Maghrebu by měly plně využít této příležitosti a nastolit nové vztahy založené na transparentnosti, bezpečnosti a důvěře. Maghreb s Francií sdílí společné dějiny ve znamení tíživých momentů koloniálního období a následných bojů za nezávislost. Nadto jsou země propojeny mnohými společnými zájmy, a tak se země na obou březích snaží vyvarovat jakékoliv nestability či nejistoty, a to zejména z důvodu zásadního negativního vlivu na obchod, investice či integrační úsilí. Důsledky jakékoliv nestability jsou zcela evidentní, obecně spočívají v růstu terorismu, radikalismu a velmi obtížně regulovatelných migračních tocích. Z těchto důvodů se iniciativy francouzské administrativy upírají různými směry a užívají mnohé praktiky s cílem hospodářské a politické stabilizace zemí Středomoří, zlepšení životních podmínek v oblasti, zvýšení informovanosti obyvatelstva či zintenzivnění bilaterální a multilaterální spolupráce.

Přestože EU jako celek udržuje s jednotlivými zeměmi Maghrebu bilaterální vztahy, vůdčí postavení si tradičně nárokuje Francie spolu se Španělskem a částečně Itálií. Francie se zřetelně staví do pozice prostředníka dialogu EU a zemí Středomoří a Afriky (viz kapitola 3.2). Vedle pragmatických cílů francouzské zahraniční politiky, jakými jsou posílení pozice země v mezinárodním prostředí a důraz na evropskou integraci, patří mezi hlavní cíle rovněž uchování přátelských vztahů s bývalými koloniemi, aktivita v oblasti humanitární, zajištění energetické nezávislosti (viz kapitola 2.2) a šíření francouzského kulturního dědictví ve světě (viz kapitola 3.3). Francouzská kulturní diplomacie patří mezi nejvíce rozvinuté na světě a je tvořena velmi rozsáhlou sítí institucí, velvyslanectví, škol, rozvojových agentur a výzkumných center. Francie je rovněž považována za jednu ze čtyř zemí s největším potenciálem šíření kultury, jazyka a vědy na světě. Iniciativy francouzské administrativy se tak soustředí zejména na kolektivní spolupráci k posílení rozvojové pomoci Africe, aktivnějšímu dialogu s rozvojovými zeměmi a trvale udržitelnému růstu. Zejména k potlačení propasti

nedorozumění zneužívané současným mezinárodním terorismem je v první řadě využíváno globální vysílání televizních kanálů France 24, TV5, rádiovým vysíláním Radio France International či prostřednictvím činnosti Mezinárodní organizace Frankofonie (viz kapitola 3.3). Zahraniční kulturní diplomacie Francie je řízena ministerstvem zahraničí a zaměřuje se především na cíle v delším časovém horizontu.¹⁷⁰

Oficiální zahraniční rozvojová pomoc Francie řízená francouzskou agenturou rozvoje je základní složkou francouzské zahraniční politiky v oblasti rozvojové pomoci a její největší podíl (téměř 72%) je směřován do frankofonní Afriky (téměř výhradně do subsaharské), což představuje více jak čtvrtinu celkové celosvětové rozvojové pomoci plynoucí do této oblasti. Spolu s Jihoafrickou republikou jsou země Maghrebu nejvyspělejšími na africkém kontinentě (kromě Mauretánie), a tak je forma rozvojové pomoci a spolupráce v mnohém odlišná (viz kapitola 3.4).

3.1 Zahraniční politika Francie vůči Maghrebu

Od sedmdesátých let výrazně vzrůstala role prezidenta v procesu tvorby zahraniční a bezpečnostní politiky V. republiky a naopak v její tvorbě klesala úloha ministra zahraničních věcí, jenž byl tak následně pověřen samotnou realizací zahraniční politiky neboli přeměnou rozhodnutí prezidenta v konkrétní zahraničně politické iniciativy. Ústava V. republiky rovněž celkově posílila pravomoci premiéra v zahraniční a bezpečnostní politice, avšak fakticky je tvorba této politiky dominována prezidentem a na premiéra připadá koordinace vlády v zahraničně politických otázkách dle presidentova rozhodnutí. Kontrolou a dohledem nad procesem realizace zahraniční politiky je pak (spíše symbolicky) pověřen Parlament.¹⁷¹

Cíle zahraniční politiky Francouzské republiky pragmaticky vycházejí z analýzy postavení země v globálním světě a v Evropě, ale rovněž ze subjektivních představ o historické tradici koloniální mocnosti. Přestože se tak pozice Francie od rozpadu koloniální říše výrazně ve světovém pořádku oslabovala, aspirace na velmocenské postavení přetrvávaly a jsou velmi znatelné dodnes. Konkrétní cíle zahraniční politiky

¹⁷⁰ Berthon Jean-Marc, Francouzská veřejná diplomacie, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 8, str. 9 a 10; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf>

¹⁷¹ France Diplomatie, Three centuries of history ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/ministry/archives-and-heritage/history-and-organisation-of-the/three-centuries-of-history/article/historic-presentation>

Francie byly stanoveny již počátkem V.republiky a zahrnují zachování velikosti a nezávislosti země, „posedlost“ významnou pozici ve světě a vliv na vývoj ve světě. V době studené války k realizaci těchto cílů se Francie „spoléhala na čtyři hlavní nástroje: statut stálého člena Rady bezpečnosti OSN, nezávislý potenciál jaderného odstrašování, aktivní úlohu v procesu uvolňování napětí mezi Východem a Západem a evropskou integraci“.¹⁷² Koncem studené války výrazně oslabil význam a vliv druhého a třetího nástroje a francouzský zájem se obrátil na posílení své pozice v mezinárodním prostředí (tzv. „*la présence globale*“) a na evropskou integraci. V současnosti je tak šestou největší průmyslovou mocností světa, druhým nejsilnějším členem eurozóny a pilířem zemí G8. Zároveň se, spolu s Velkou Británií, považují za jediné evropské země schopné vojensky intervenovat kdekoli na světě (viz kapitola 1.4).¹⁷³ Zdeněk Ludvík tak současnou Francii definuje jako „*velmoc s omezenou hegemoniální aspirací.. jež zdárně sekunduje Spojeným státům. Francie prokázala, že je kapacitně schopna unilaterálního vojenského postupu a současně dokáže participovat na několika místech naráz. Sarkozy posunul záběr francouzské zahraniční politiky o patro výš, nastavil jí globální dimenzi.*“

174

Hlavním pilířem francouzské zahraniční politiky je Evropská unie, prostřednictvím jejíž struktur se pokouší o prosazení svých zájmů ve světě, zajištění a udržení významné ekonomické a politické pozice ve světě a vlivu na globální systém. Tyto cíle považuje za prioritní rovněž prezident Nicolas Sarkozy a obecně k nim také přidává udržení přátelských vztahů s bývalými koloniemi, aktivitu v oblasti humanitární, zajištění energetické nezávislosti (viz kapitola 2.2) a šíření francouzského kulturního dědictví ve světě (viz kapitola 3.3). V rámci afrického kontinentu, jenž má pro zemi neustále strategický význam, se tak Francie zasazuje o udržení kulturní, vojenské, ekonomické přítomnosti a humanitární činnosti nejenom prostřednictvím misí OSN. Prostředkem zahraniční politiky především v oblasti bývalých koloniálních držav jsou také státní firmy (např. Air France, Total, Elf či Renault), jež zabezpečují ekonomickou

¹⁷² Eichler Jan, Sarkozy a evropské integrace, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 17; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>

¹⁷³ Müller Zdeněk, Prezidentské volby ve Francii: sázka na reformu, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 4; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>

¹⁷⁴ Ludvík Zdeněk : Nicolas Sarkozy a globální dimenze francouzské zahraniční politiky, Mezinárodní politika, iir, 2012, ročník 36, číslo 4, str 39;

kontinuitu spolupráce. Pilířem nové francouzské zahraniční politiky Sarkozyho od roku 2007 se také stala Lisabonská smlouva, návrat do vojenských struktur NATO¹⁷⁵ a tzv. Unie pro Středomoří (viz kapitola 3.2).

Zahraniční politika Francie vůči zemím Maghrebu je rovněž ovlivněna početnou komunitou maghrebských přistěhovalců na území Francie. Vztahy s bývalými koloniemi jsou pro Francii také důležité z důvodu jejich podpory na půdě OSN, avšak s koloniemi, jež si svou nezávislost musely tvrdě vybojovat (např. Alžírsko či Vietnam), jsou současné vztahy velmi komplikované či dokonce negativní. Tento fakt je velmi jasně prokazatelný na zahraniční kulturní politice Francie vůči jednotlivé zemi Maghrebu. Tradičně zahraniční kulturní politika Francie sestává z kulturní diplomacie (jako veřejné diplomacie) a na bilaterální či multilaterální úrovni. Cílem kulturní diplomacie je představit zahraničnímu publiku francouzskou kulturu formou organizování kulturních akcí, přednášek osobností, universitní spolupráci a výměnou studentů, výukou jazyka atd. Naopak bilaterální kulturní diplomacie se soustředí na mezistátní dohody o spolupráci v oblasti kultury, a to zejména na půdě mezinárodních organizací, jako například UNESCO a GATT.¹⁷⁶

Koncept francouzské tzv. soft power¹⁷⁷, tedy kulturní diplomacie, v zemích Maghrebu by mohl být rozpoznatelný na počtu a různorodosti francouzských zastupitelských úřadů, institutů¹⁷⁸, frankofonních středních a vysokých škol a jiných specializovaných center či aliancí v daném přijímacím státě. Tato tzv. kulturní a zastupitelská síť je pochopitelně nejméně početná v Libyi, kde byla činnost velvyslanectví v Tripolisu obnovena ihned v srpnu 2011 po svržení vůdce Kaddafího¹⁷⁹ a kde je prozatím přítomen jeden institut, základní škola a tři archeologické mise

¹⁷⁵ Francie se oficiálně během summitu NATO ve Štrasburku 3.-4.4.2009 po 43 letech vrátila do velitelských struktur NATO. Pozn. autorky

¹⁷⁶ Tomalová Eliška : Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 8, str. 4 a 5. <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf>

¹⁷⁷ Pojem tzv. Soft power (měkké síly) byl definován Josephem Nyem v roce 2004 jako opak tvrdé síly – vojenské a politické – tzv. hard power. Hlavním nástrojem soft power je kulturní diplomacie prostřednictvím veřejné diplomacie, tedy představení kultury daného státu zahraniční veřejnosti s cílem vylepšení vnímání dané země v daném zahraničním státu. Pozn. autorky

¹⁷⁸ Francouzské instituty jsou instituce s finanční samostatností, jež spolupracují s daným francouzským velvyslanectvím k šíření francouzské kultury, literatury, tradic a identity v dané přijímací zemi. Pozn. autorky

¹⁷⁹ Ministère des affaires étrangères et européennes, Libye : réouverture de l'ambassade de France à Tripoli ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/libye/la-france-et-la-libye/evenements-4528/article/libye-reouverture-de-l-ambassade>

s francouzskou účastí, a velmi střídma rovněž v Alžírsku, kde působí čtyři francouzské instituty, jedna frankofonní základní škola, jedno velvyslanectví a konzulát a jedna archeologická mise. Poměrně hojně je Francie zastoupena dokonce i v Mauretánii, kde se nacházejí dva frankofonní instituty, jedno velvyslanectví a konzulát, čtyři francouzsko-mauretánské aliance a jedna agentura pro vzájemnou spolupráci. V Tunisku existuje osm základních a středních frankofonních škol, dva instituty, jedno velvyslanectví, konzulát a generální konzulát, pět archeologických misí a jedna tunisko-francouzská aliance. Z pohledu kulturního zastoupení v Maghrebu je pro Francii nejdůležitější Maroko¹⁸⁰, kde působí deset frankofonních institutů, čtyři aliance, šestnáct základních a středních frankofonních škol, šest velvyslanectví či konzulátů a jedna archeologická mise.¹⁸¹

Klíčovými oblastmi francouzské veřejné diplomacie, jež je plně v rukou ministerstva zahraničí, vůči rozvojovým zemím (zejména v Africe) jsou již od počátku presidentského mandátu Nicolase Sarkozyho rozvojová pomoc, lidská práva, demokratické vládnutí a kontrola migrace prostřednictvím spolupráce se zahraničními komunitami žijícími ve Francii.¹⁸² Francie je nejaktivnějším členem EU v oblasti Středomoří a prezident se rovněž výrazně zasazuje o pozastavení rozšiřovacího procesu EU a posílení vztahů unie se státy na jihu Středomoří, tedy Maghrebu. Francouzská vláda dokonce prosadila povinnost vyhlášení národního referenda o případném rozšíření EU o danou kandidátskou zemi.¹⁸³

Intensita oficiálních návštěv francouzského prezidenta v zemích Maghrebu rovněž nastiňuje význam tohoto regionu pro francouzskou diplomacii. V říjnu 2007 v Maroku a v dubnu 2008 v Tunisku byla během oficiální návštěvy prezidenta Sarkozyho podepsána dohoda o partnerství a následně byla tato dohoda doplněna doložkou o spolupráci v oblasti využití jaderné energie. Oficiální delegace se skládala také ze zástupců společnosti Airbus, kteří se podpisem kupní smlouvy zavázali k nákupu devatenácti

¹⁸⁰ Saison culturel français au Maroc, le réseau culturel français au Maroc ;

<http://www.saisonfrancemaroc.org/reseau-culturel-francais.html>

¹⁸¹ Ministère des affaires étrangères et européennes, latitude France ;

<http://www.latitudefrance.org/AnnuaireCarto.html>

¹⁸² Berthon Jean-Marc, Francouzská veřejná diplomacie, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 8, str. 9 a 10; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf>

¹⁸³ Tomalová Eliška, Francie a jižní dimenze evropské politiky sousedství, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 4, str. 9; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP042007cel%E9.pdf>

letadel národní letecké společností Tunis Air a k vybudování nové letecké továrny na tuniském území.¹⁸⁴

Krátce po uklidnění situace po Arabském jaru, v září 2011, podnikl president Sarkozy spolu se zástupci rozličných ministerstev oficiální návštěvu Maroka a spolu s králem Mohamedem VI. symbolicky zahájil výstavbu rychlostní železniční trasy Tanger-Casablanca-Rabat¹⁸⁵, jejíž realizace a francouzská spoluúčast byly dohodnuty během předcházející návštěvy v roce 2007. Přestože se mnozí analytici staví k tomuto projektu negativně a označují ho za „vyhozené peníze“, důležitost a význam kontinuity spolupráce pro obě země je prostřednictvím tohoto projektu velmi znatelná. O několik dní dříve se francouzský president spolu s předsedou britské vlády Davidem Cameronem setkali s nejvyššími reprezentanty CNT v Libyi, kde si navzájem štědře vyjadřovali vzájemnou sympatii, podporu a náklonnost k budoucí spolupráci.¹⁸⁶ Hlavy dvou významných evropských států a zároveň iniciátoři intervence NATO k svržení libyjského autoritářského režimu (viz kapitola 1.4) podnikli tuto návštěvu jako vůbec první nejvyšší představitelé zemí světa. V pozadí politického aspektu návštěvy je zcela zřejmý rovněž aspekt ekonomický. Libyjská vláda odhadla náklady na rekonstrukci bouřemi zdevastované země na 200 miliard amerických dolarů, což je zcela jistě velmi lukrativní příležitost nejenom pro francouzské a britské firmy.¹⁸⁷

Z globálního, makroekonomického, hlediska mají regionální mocnosti (či na tento statut aspirující) tendenci zakládat určité formy regionální spolupráce. Tento fenomén tzv. nového regionalismu je zintenzivňován probíhající globalizací, která vyvolává integrační tendence v rámci určitého geografického celku, jež jsou schopny snížit negativní dopady globalizace na zúčastněné státy a naopak vytěžit z pozitiv, co s sebou

¹⁸⁴ Pour Sarkozy, l'Europe a „l'intelligence“, les Tunisiens ont „la main d'oeuvre“, Le nouvel Observateur, 30.4.2008; <http://tempsreel.nouvelobs.com/monde/20080430.OBS2034/pour-sarkozy-l-europe-a-l-intelligence-les-tunisiens-ont-la-main-d-oeuvre.html>

¹⁸⁵ Déplacement de M. le Président de la République au Royaume du Maroc, l'Elysée, le 29 septembre 2011; <http://www.elysee.fr/president/medias/photos/2011/septembre/deplacement-de-m-le-president-de-la-republique-au-12115.html>

¹⁸⁶ Crise en Libye: l'action forte, concertée et déterminée du Président Nicolas Sarkozy, l'Elysée, le 16 septembre 2011; <http://www.elysee.fr/president/international/dossiers/libye-mars-2011/crise-en-libye-l-action-forte-concertee-et-10935.html>

¹⁸⁷ Afrik.com, Libye: visite éclair de Sarkozy et Cameron, 15.9.2011, Fouad Harit; <http://www.afrik.com/article23684.html>

globalizace přináší. Trend nového regionalismu je tak dobře patrný na zóně volného obchodu mezi USA, Kanadou a Mexikem v rámci tzv. Severoamerické dohody o volném obchodu („*North American Free Trade Agreement, NAFTA*“) či v rámci platformy ASEAN + 3, kde Japonsko získalo statut pozorovatele a navyšuje obchodní dohody se členy sdružení národů jihovýchodní Asie („*Association of Southeast Asia Nations, ASEAN*“), Čínou a Jižní Koreou. Neexistence určité formy nového regionalismu Evropy, kde má historicky nejsilnější tradici, vůči svým jižním sousedům je tedy velmi překvapivá s tím, že tzv. dialog 5+5 či Barcelonský proces lze považovat jen za fragmentované iniciativy bez markantního úspěchu.

Dialog 5+5, navržený francouzským prezidentem Françoisem Mitterrandem v roce 1983, představoval fórum sdružující pět zemí jižní Evropy (Francie, Portugalsko, Španělsko, Itálie a Malta) a pět zemí Maghrebu. S cílem nastolení užší spolupráce mezi zeměmi prostřednictvím ekonomické kooperace, snížení disproporce v regionálním demografickém růstu a zvýšení regionální energetické nezávislosti efektivním využitím dostupných zdrojů na obou březích Středomoří. Roku 1990 fórum oficiálně započalo svou činnost a pro specifické tématické oblasti (např. infrastruktura, životní úroveň obyvatelstva) byly vytvořeny specializované pracovní skupiny, jež byly pověřeny kompletní analýzou dané problematiky. Z důvodu uvalení sankcí a obchodního embarga na Libyi v roce 1993 (viz kapitola 1.3.5) byla činnost Dialogu zastavena a obnovena až roku 2001. Od této doby probíhají pravidelná setkání na různých úrovních a z důvodu rozličných diskusních témat (např. doprava, životní prostředí, trvale udržitelný růst, námořní bezpečnost, vojenská spolupráce atd.). Rovněž za podpory libyjských a italských představitelů se vedou diskuze o rozšíření fóra na Dialog 6+6, tedy přijmutí Řecka a Egypta, jelikož většina z debatované problematiky se těchto zemí rovněž týká a jejich spolupráce by napomohla k efektivnější a komplexnější realizaci daných projektů. Účastníci Dialogu 5+5 deklarují, že se jedná o výhradně neformální fórum, jenž tématicky nepřekrývá rámec Barcelonského procesu, ale spíše přispívá k jeho posílení.¹⁸⁸

¹⁸⁸ Ministère des Affaires Étrangères et Européennes, Dialogue 5+5; http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/relations-exterieures_853/partenariat-euro-mediterraneen_2208/dialogue-5-5_5031/presentation

3.2 Barcelonský proces : Unie pro Středomoří

Rozpad bipolárního rozložení světa a následný obrat pozornosti EU na demokratizaci zemí střední a východní Evropy znamenaly pro nový regionalismus v oblasti Středomoří výrazné utlumení. Avšak Francie, Španělsko a Itálie setrvaly v pozici obhájců jižní dimenze zahraniční politiky EU a přes probíhající iniciativy EU v procesu Evropské politiky sousedství (EPS), do něhož jsou Maroko, Tunisko a Alžírsko rovněž zapojeny¹⁸⁹, nadále prosazovaly důležitost středomořského regionu.

Zahájením Barcelonského procesu v roce 1995 byla EPS doplněna o multilaterální složku a zároveň se stala uspokojením iniciativ jižních států vůči upevnění vztahů EU se státy Středomoří. Barcelonský proces se prostřednictvím dialogu mezi zeměmi EU a dvanácti středomořskými státy zaměřil na politickou, hospodářskou, finanční a kulturní tematiku, k nimž byla v roce 2005 připojena problematika spojená s migrací.¹⁹⁰ Společným úsilím si tak země stanovily za cíl vytvořit v Středomoří oblast bezpečnosti, míru a prosperity a rozvíjet vzájemné vztahy mezi sebou. EU (s vůdcovským postem Francie) se tak stala prvním mezinárodním aktérem, jenž institucionalizoval určitou regionální spolupráci s tímto regionem, avšak v současnosti se v Maghrebu prosazují i Spojené státy americké s regionálními programy „*Forum for the Future*“ a „*Fund for the future*“.¹⁹¹

Tento rok rovněž představuje důležitý milník ve francouzské zahraniční politice vůči Africe a potažmo i Maghrebu. Po dvou sedmiletých mandátech Françoise Mitterranda se novým francouzským prezidentem stal Jacques Chirac, který následoval politiku orientovanou na Středomoří svého předchůdce, avšak zasadil se o změnu v jejím pojetí, a to přeměnou z „arabské politiky“ („*la politique arabe de la France*“) na

¹⁸⁹ Evropská komise, Evropská politika sousedství, 2006;

https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:jXa8oGsdhYwJ:ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp_brochure_cs.pdf+evropska+politika+sousedstvi&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEsIpIX9mItzFlCi0qCqmach7KZrjo5W6umoPfrIEpSxnf

¹⁹⁰ EurActiv, Evropská politika sousedství, 24.11.2008 ; <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/link-dossier/evropska-politika-sousedstvi-000048>

¹⁹¹ Tomalová Eliška, Francie a jižní dimenze evropské politiky sousedství, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 4, str. 10; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP042007cel%E9.pdf>

„politiku zaměřenou na Středozeří“ („*la politique méditerranéenne de la France*“).¹⁹² Jacques Chirac se od počátku aktivně zapojoval do evropských iniciativ vůči Středomoří, což velmi jasně naznačuje přetrvávající touhu francouzské administrativy zůstat klíčovým partnerem v oblasti. Rovněž aktivní pozice v euro-středomořské politice byla vnímána jako podpůrný element zvýšení významu a prestiže země v regionu a v rámci evropských struktur.

Na základě deklarace Barcelonského procesu se spolupráce zemí měla zaměřovat na tři hlavní dimenze: Politickou a bezpečnostní, ekonomickou a finanční a sociální, kulturní a mezilidskou. Přestože v této době zažívaly země Středomoří období stability a ekonomické prosperity, dimenze spolupráce byly stanoveny poměrně ambiciózně a jejich dosažení bylo nahlíženo spíše z dlouhodobé perspektivy. Velmi výrazně v deklaraci vyčnívá prohlášení o vytvoření zóny volného obchodu mezi signatáři do roku 2010 zvláště v případě, uvědomíme-li si skladbu hospodářství zemí a ekonomickou a politickou situaci na obou březích Středomoří. K naplnění tohoto cíle spolu s většinou ostatních nedošlo a činnost Barcelonského procesu postupně ochabla, a to zejména kvůli sporům o Západní Saharu, válce proti terorismu (od roku 2001), izraelsko-palestinskému konfliktu a východnímu rozšíření EU (v roce 2004).¹⁹³

Téma středomořského prostoru zahrnuli do svých prezidentských kampaní v roce 2007 všichni kandidáti, avšak nejvíce byl propracován Nicolasem Sarkozym, který tak plánoval navázat na uhasínající Barcelonský proces. Již v únoru roku 2007 představil projekt Středomořské unie, jenž měl zahrnovat pouze státy na březích Středozemního moře a jenž měl být alternativou tureckého členství v EU, vůči němuž se Sarkozy z počátku výrazně vyhrazoval. Tento projekt byl na jednu stranu velmi idealistický, Sarkozy se zasazoval o podobné podmínky ve Středomoří, jaké měla Evropa před

¹⁹² Directeur de l'Observatoire d'études géopolitiques (Paris) Charles Saint-Prot: „La politique arabe de la France est une nécessité“, 21.4.2007; <http://www.rdl.com.lb/2007/q2/4101/nemanquezpas5.html>

¹⁹³ Politorbis, N.38, Processus de Barcelone, 2/2005, str.21-24; https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:2YEF7eiO3kwJ:kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/11488/ipublicationdocument_singledocument/e800eae8-ac9f-4dfd-8727-72c747dd466e/mxd/Politorbis%2B38_FrDeEn_9.pdf+processus+de+barcelone&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESHhwbfGMSZ6fcUOawKJhJQSwN9_13Nh8YDG2PGcExUIwFp9SzzZ9wKHuQKBCmYl3I-EBsNGKgLtmy3en78rjZXg2I2qaTSWk9sCNnam3Vx-N4k3D5cZWc3a99m-tl-hilGqm0f&sig=AHIEtbRIxwd3ud_RfzaO3NrE6wm96qIQQ

šedesáti lety, a zároveň usiloval o vůdčí pozici Francie v této unii, na druhou stranu velmi pragmatický, kdy Sarkozy zamýšlel spolupráci zaměřit výhradně na kontrolu migrace, podpory odbytu francouzských jaderných technologií a zajištění dodávek surovin pro Evropu. Ovšem tento návrh brzy narazil na reálné meze zahraniční politiky EU, na obavu čistých plátců o finanční stabilitu unie, turecké odmítnutí a obavy ostatních členů EU z přesměrování finančních zdrojů z východní politiky.

Na tlak unie tak do projektu byli přizváni všichni členové EU a Turecku bylo garantováno, že projekt není považován za alternativu jeho členství v EU. Během předsednictví Francie Radě EU na inauguračním summitu v Paříži, 13.července 2008, byl tak formálně vyhlášen vznik Unie pro Středomoří („*l'Union pour la Méditerranée*, UPM“) oficiálně s názvem : Barcelonský proces: Unie pro Středomoří. Tato „severo-jihní“, mezivládní a regionální organizace sdružuje 43 států na obou březích Středozemního moře (viz obrázek č.5), mezi něž patří všechny členské státy EU, země Maghrebu a Mašreku, země Ligy arabských států, Turecko, Sýrie, Izrael a palestinská samospráva. K jednáním jsou rovněž přizváni representanti EU. Libyjský vůdce Kaddáfí zprvu odmítal účast v UPM s prohlášením, že představuje hrozbu pro Ligu arabských států, poté se však již jednání zúčastnil.

V tak rozličném uskupení, kde jsou zastoupeny jak demokracie, tak diktatury, jak křesťané, tak muslimové, jak vyspělé, tak rozvojové země a rovněž země dlouhodobě znesvářené, shoda na všech původně Sarkozyho navrhovaných cílech pochopitelně nebyla možná. Avšak členové se jednomyslně shodli na šesti (bezkonfliktních) oblastech spolupráce, mezi něž patří obnova a vyčištění Středozemního moře do roku 2020, vytvoření efektivní námořní sítě pro dopravu zboží a osob, vybudování středomořské solární energetické sítě DESERTEC, otevření Euro-středomořské university, zavedení obdoby programu Erasmus v oblasti Středomoří atd. Naopak oblasti, kde by dosažení konsensu mezi členy nebylo možné, jako například nedemokratické praktiky členů či společný boj za ochranu lidských práv, byly z programu UPM vyřazeny a jsou nadále řešeny spíše bilaterálně. Určité projekty jsou více úspěšné než jiné, avšak je důležité upozornit, že Unie sdružuje tak heterogenní celek států, jež zásadně ještě nikdy nespolupracovaly ba dokonce určité státy, jež jsou po dekády v nepřátelském vztahu, jako například Izrael a Palestinská samospráva, Bosna a Hercegovina, Sýrie a Turecko.

Obrázek č. 5:

Zdroj: Diploweb.com, La revue géopolitique, UPM par Roberto Gimeno; <http://www.diploweb.com/L-Union-pour-la-Mediterranee-UPM.html>

Euro-středomořská universita EMUNI ve Slovinsku spolupracující se sítí 179 universit ze členských států UPM úspěšně zahájila druhý ročník studia¹⁹⁴ a pokrok je rovněž zaznamenáván v rámci projektu DESERTEC, jenž je primárně zacílen na výrobu elektrické energie z obnovitelných zdrojů. Tento koncept plánuje dosti ambiciózně, do roku 2020, vybudovat dle dostupnosti a efektivity zdrojů síť solárních panelů v poušti Sahara a na jižním Středomoří, větrné elektrárny na severo-západním pobřeží Maghrebu a rovněž využít energii vodní, geotermální či energii z biomasy¹⁹⁵ (viz obrázek č. 6).

¹⁹⁴ EMUNI University; <http://www.emuni.si/en/strani/29/EMUNI-University.html>

¹⁹⁵ UPM, <http://www.ufmsecretariat.org/>

Obrázek č. 6:

Zdroj: <http://www.desertec.org/fileadmin/downloads/press/DESERTEC-Map.zip>

Tímto projektem se tak UPM řadí mezi regionální environmentální režimy a přesto, že byla činnost Unie průběhem Arabského jara silně zasažena, technická realizace prý nadále pokračuje. Paní Michele Alliot-Marie, ministryně zahraničních a evropských vztahů, v debatě ve francouzském Senátu 16. února 2011 zdůraznila, že málokdo očekával tak masivní vzplanutí v oblasti, avšak upozornila, že „...krátce po Arabském jaru má UPM hlubší význam v rámci podpory mírových a demokratizačních procesů v regionu“¹⁹⁶ a nutnost „... sjednocení na společných budoucích cílech (bezpečnost, boj proti terorismu a organizovaném zločinu, prevence přírodních a technologických katastrof, oproštění od energetické a potravinové závislosti, hrozba globalizace a světové obchodní konkurence), jež mohou být zdrojem budoucích konfliktů.“¹⁹⁷

¹⁹⁶ „Rozvaha a budoucnost UPM“, debata v Senátu, Paříž, 16.2.2011, Michèle Alliot-Marie; [http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/relations-exterieures_853/union-pour-mediterranee_17975/bilan-avenir-union-pour-mediterranee-debat-au-senat-16.02.11_89993.html](http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/rerelations-exterieures_853/union-pour-mediterranee_17975/bilan-avenir-union-pour-mediterranee-debat-au-senat-16.02.11_89993.html)

¹⁹⁷ tamtéž

Vývoj po Arabském jaru může také nejenom přispět ke plynulému pokračování v činnosti UPM a jejích projektů, k upevnění bezpečnosti v oblasti, k finálnímu vyřešení zdrojů financování Unie, ale také k dořešení systému předsednictví, kdy prozatím na neurčité období formálně Unii předsedá Francie a Egypt, avšak v budoucnu by rotace měla probíhat jednou za dva roky s tím, že k jednomu předsedajícímu evropskému státu by se měl připojit jeden mimo-evropský. Prozatím však pro mnohé členy UPM bylo zcela nemožné, aby Unii s jedním evropským státem předsedal například Izrael či naopak palestinská samospráva.¹⁹⁸

Budoucnost UPM je tak velmi nejistá (šíří se dokonce obavy o jejím kolapsu) a její následná činnost nezávisí pouze na ustálení režimů po Arabském jaru a přesto, že agenda UPM není extrémně obsáhlá, výše zmiňovaná různorodost členů jakoukoliv formu spolupráce prozatím velmi komplikuje. Téma spolupráce se Středomořím je však spojováno s izraelsko-palestinským konfliktem, jež je vnímán jako hlavní hrozba stability euro-středomořského prostoru. President Sarkozy také bývá nařčen z opuštění od „politiky zaměřené na Středozeří“ a zamíření své pozornosti jinam. Jeho motivy vůči této oblasti však jsou a byly velmi pragmatické. Jedná se zejména o stabilizaci zemí Středomoří (*a jejich trhů*), zlepšení životních podmínek v oblasti (*a následkem toho snížení migrace*), ale také umožnění zemím Maghrebu spolupracovat a vytvořit tak určitou formu regionálního uskupení výhodného pro všechny členy (*a zajistit v něm Francii dominantní postavení*). Vzhledem ke geografické blízkosti, vyšší informovanosti obyvatelstva díky vlivům globalizace a úzkým vazbám na Evropu určitá část populace zemí Maghrebu porovnává svou životní úroveň se standardy evropskými, což většinou může vést ke frustraci či v lepším případě k aspiraci zlepšení v budoucnosti.¹⁹⁹ Z tohoto důvodu jsou iniciativy presidenta Sarkozyho, který je znám svým nekompromisním postojem k imigrantům a svým ustavičným úsilím o vytvoření společné imigrační politiky EU, jež by se zasadila o omezení přílivu nelegálních imigrantů do Evropy a o harmonizaci azylových režimů, pochopitelné. UPM představuje významný element

¹⁹⁸ EurActiv, UPM řeší problémy, 4.11.2008; <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/unie-pro-stredomori-resi-problemy-04112008>

¹⁹⁹ Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, str. 51

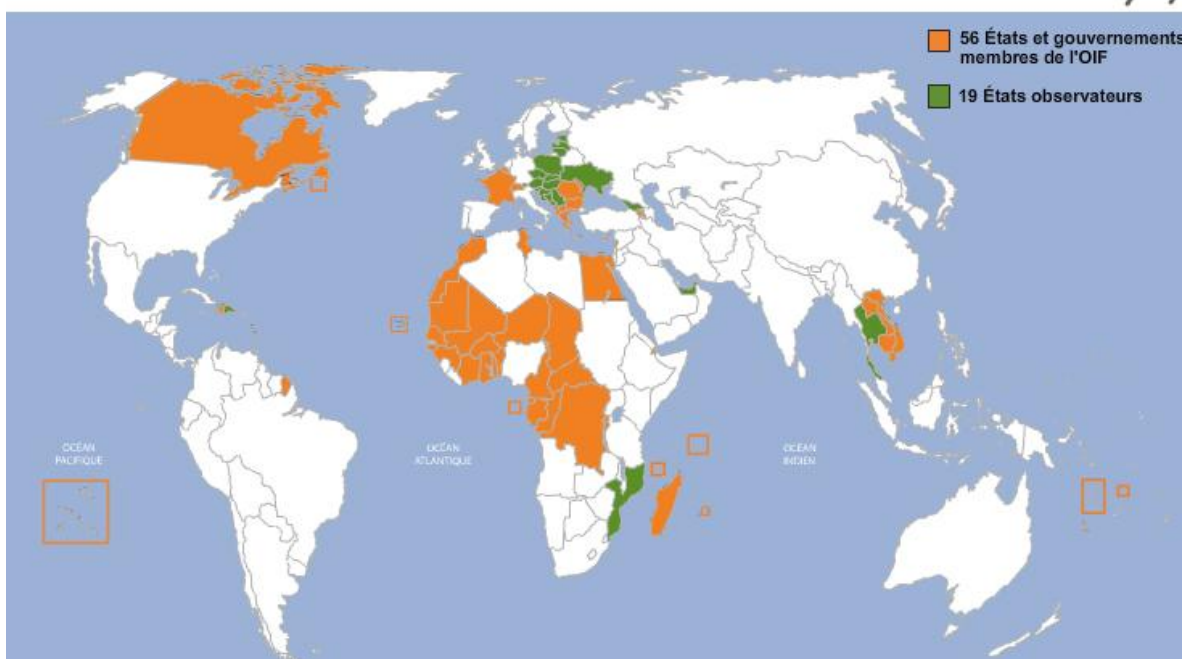
k zajištění bezpečnosti celé Evropy a rovněž příležitost pro rovnocenný dialog mezi arabským světem, Maghrebem, Evropou a Izraelem.

Prozatímní vývoj Unie pro Středomoří prezident Sarkozy velmi často přirovnává k počátkům evropských společenství. Zásadně rovněž odpovídá kritikům určité neaktivity Unie srovnáním prvopočáteční vývoj EU se současnými pěti lety činnosti UPM. Srovnání s EU si taktéž neodpustí v případě predikcí budoucího vývoje UPM, kdy deklaruje, že tak, jak EU započala svou spolupráci v obchodě s uhlím, ocelí a atomovou energií, UPM si neklade nikterak ambicióznější cíl ve spolupráci v udržitelném rozvoji, energetice, dopravě a vzdělání.

3.3 Organizace Frankofonie

Mezinárodní Organizace Frankofonie („*l'Organisation Internationale de la francophonie, OIF*“) vznikla v roce 1970 na základě smlouvy z Niamey (Niger) a v roce 2011 sdružovala 75 zemí a vlád (56 členských a 19 pozorovatelských zemí, viz obrázek č.7), jež společně sdílejí francouzský jazyk a zavázali se k mnohostranné spolupráci s cílem zajištění určitých hodnot (ochrana míru, demokratické vlády a životního prostředí).

Obrázek č. 7:

Zdroj: <http://www.francophonie.org/-Etats-et-gouvernements-.html>

Statistiky Organizace dokládají, že sdružuje celkem 220 milionu francouzsky hovořících lidí.²⁰⁰ Spolu s jazykem anglickým a španělským tak patří mezi důležité světové jazyky mezinárodních organizací, jedním z úředních jazyků NATO, OSN a EU, přestože v žebříčku oficiálních světových jazyků zaujímá devátou pozici (například i za arabštinou a ruštinou). OIF je rovněž zastoupena při OSN, EU, Mezinárodním měnovém fondu a Světové Bance a spolupráce probíhá rovněž s organizacemi UNICEF a UNESCO. Tímto bývalým jazykem světové diplomacie hovoří ve stárnoucí Evropě čím dál méně lidí, avšak v Africe (zejména v severní) a na Blízkém východě počet jejích řečníků neustále stoupá.²⁰¹

OIF je tak považována za jeden z nástrojů francouzské diplomacie, který sdružuje státy odlišných kultur, náboženství a tradic a zprostředkovává mezi nimi dialog. Mezi nejvýznamnější aktivity OIF ve světě patří podpora výuky francouzského jazyka, vzdělávání pracovníků, zakládání vědeckých center či francouzských institutů, organizace různých frankofonních festivalů a podpora francouzské kinematografie. Frankofonní vysílání je rovněž podpořeno televizními kanály TV5, France 24 a rádiovým vysíláním Radio France International, jež čítají miliony diváků či posluchačů po celém světě. 20. březen je rovněž mezinárodním dnem Frankofonie, kdy k oslavám francouzského jazyka je po celém světě zorganizován bohatý program pro všechny věkové kategorie obyvatel. Letošní téma dne je „francouzský jazyk je šancí“.²⁰²

Historické a lingvistické vazby zemí Maghrebu a Francie jsou v tomto případě evidentní, stejně jako současná role francouzského jazyka v této oblasti (v Tunisku je oficiálním, v Maroku úředním a v Mauretánii de facto rovněž oficiálním jazykem²⁰³). K pochopení současného negativního postoje Alžírsko vůči strukturám OIF a naopak v kontrastu s aktivní účastí Maroka, Tuniska či Mauretánie je nutná znalost forem francouzské koloniální správy v těchto zemích a okolnosti dosažení nezávislosti (viz kapitola 1.1 a 1.2). Přístup Alžírsko k Organizaci je obecně náznakem povahy

²⁰⁰ OIF; <http://www.francophonie.org/Qui-sommes-nous.html>

²⁰¹ Jaroslav Jirů, Frankofonie, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 20; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>

²⁰² OIF, 20.mars, Journée internationale de la Francophonie; <http://www.francophonie.org/article39499,39499.html>

²⁰³ V Alžírsku je francouzský jazyk považován za cizí jazyk. Pozn. autorky

francouzsko-alžírských vztahů od roku 1962, tedy od ukončení alžírské války za nezávislost. Je zcela pochopitelné, že se Alžírsko zdráhá členství v jakékoliv struktuře s vůdčí (či částečnou vůdčí) pozicí Francie. Tato situace je o to více paradoxní, že v počtu francouzsky hovořících osob (více než 11 milionů lidí) je Alžírsko na druhé pozici, za Francií a před Kanadou²⁰⁴, a s narůstajícím počtem obyvatelstva může dosáhnout i příčky první. Naopak v Libyi je z důvodu koloniální minulosti mnohem více jako cizí jazyk užívána italština, francouzský jazyk však ve společnosti přetrvává jako jazyk kultury.

Navzdory jasným pozitivním přínosům Organizace v oblastech podpory výuky francouzského jazyka, zajištění aktivní solidarity vůči kulturní rozmanitosti členů, spolupráce členských států ve frankofonní oblasti a v oblasti vyššího vzdělávání, je OIF podrobena mnohé kritice. Institucionalizace Organizace je velmi jasně odkázána na působení jediné členské země, Francie, a je často kritizována za výrazné zaměření proti uniformizaci světového jazykového spektra, tedy proti převládání anglického jazyka co by globálnímu prostředku komunikace.²⁰⁵

3.4 Rozvojová pomoc a spolupráce

Z důvodu oslabující pozice v globalizovaném mezinárodním prostředí se francouzská diplomacie obrací k prostředkům, jimiž je schopná spíše nepřímě působit na celosvětové dění. Jeden z nich sestává v multilaterální spolupráci a kolektivních opatřeních pod záštitou mezinárodních organizací. President Sarkozy se od počátku svého mandátu zasazuje o zintenzivnění akcí OSN ve světě, zejména v oblasti řešení konfliktů, porušování lidských práv a nastolení demokratických hodnot.

Avšak v poslední době bývá stálé členství zemí (tedy i Francie) v Radě bezpečnosti s unikátním a nedotknutelným právem veta podrobena významným proreformním debatám s argumenty, že počet a charakter stálých členů Rady reflektovaly stav rozložení moci po druhé světové válce, avšak absolutně neodráží současnou

²⁰⁴ Érudit.org, Amine Ait-Chaalal et Vincent Legrand, La Francophonie au Sud de la Méditerranée, 1997, <http://id.erudit.org/iderudit/040050ar>

²⁰⁵ Jaroslav Jírů, Frankofonie, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 20; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>

ekonomickou a politickou situaci na světě. Mnozí kritici taktéž dodávají, že tento „elitářský klub“ reprezentuje pouze „Sever“ planety. V době založení organizace se určité státy nacházely tzv. „na druhé straně“, a tak v dnešní době není jejich mocenská síla v Radě prezentována (např. Německo, Indie, Japonsko) a naopak tehdejší velmoci (např. Francie, Velká Británie) již v současné době ztrácí na síle a jejich místo v Radě je tak zpochybňováno. Z důvodu parity organizace a vyvážení moci v Radě je rovněž zásadní, aby zde byly všechny kontinenty zastoupeny. Absence státu z Afriky či Latinské Ameriky je tak velmi často kritiky vyzdvihována. Nejvýznamnější předpoklady pro post nového člena Rady bezpečnosti či její jiné formy mají Brazílie, Indie, Japonsko a Německo, a zároveň mezi nejvýraznější odpůrce jakékoliv reformy patří (zcela logicky) Argentina, Itálie, Jižní Korea, Mexiko a Pákistán. Rovněž prezident Sarkozy se vyjádřil pro reformy struktury OSN, avšak jen v omezené míře. Shoda mezi evropskými odpůrci rozšíření však panuje na základě výměny německého křesla v Radě za křeslo pro Evropskou unii.²⁰⁶

V případě rozšíření či jakékoliv reformy Rady považují za téměř nemožné, aby všichni členové Rady jednohlasně odsouhlasili omezení svých pravomocí či zvýšení počtu členů a tím tak fakticky rozmělnili své rozhodovací pravomoci. Dovolím si také tvrdit, že změna určitých privilegií v rozporu s vůlí některé z mocností automaticky směřuje ke konfliktu, jenž by pak mohl mít daleko závažnější dopad na světové bezpečnostní podmínky. V rozporu s reformou (či rozšířením) Rady stojí rovněž fakt, že Rada byla zakládána s cílem ustanovení flexibilního rozhodovacího orgánu, jenž je schopen rychle reagovat na podněty a hypoteticky tak předejít či alespoň zmírnit nastávající bezpečnostní hrozbu. V případě jejího rozšíření tak vyvstává otázka, zda-li by se zvýšeným počtem členů prodloužila reakční doba Rady a zpomalilo její rozhodování. K tomuto problému již nyní výrazně přispívá rozšiřující se agenda Rady a zvyšující se náročnost tvorby stále komplexnějších rozhodnutí.²⁰⁷

²⁰⁶ Zbořil František, K reformě OSN, Palackého Universita v Olomouci, 2002;

http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Iuridica2/Iuridica2_30.pdf

²⁰⁷ Velvyslanectví Spolkové republiky Německo, AMO, OSN budoucnosti. Jaké reformy potřebuje OSN 60let po válce?; http://www.deutsche-botschaft.cz/EN/POLITIK_PRESSE/vn_rundertisch_cz.pdf

Avšak OSN přetrvává nadále jako unikátní mírotvorná půda dvacátého prvního století a přestože určité interní reformy a restrukturalizace v reakci na současné hrozby jsou zcela zásadní, OSN a tedy i Rada bezpečnosti jsou v současném chaosu globalizovaného světa nenahraditelnou diskusní platformou mezi členy o mezinárodních vztazích, o válce a míru, o ochraně lidských práv a o kolektivní odpovědnosti za životní prostředí. Z tohoto důvodu je tak prozatím pozice Francie v Radě bezpečnosti poměrně stabilní.

Od počátku mírových či mírotvorných misí OSN se Francie zúčastnila mnohých po celém světě, například v bývalé Jugoslávii (v letech 1992-1995), v Sierra Leone (mise UNIMSIL v letech 1998-1999), v Kambodži (mise UNAMIC a správa UNTAC v letech 1991-1993) či na Haiti (mise UNSMIH v letech 1996-1997). K 31.lednu 2012 Francie zaujímalá osmnácté místo v žebříčku přispěvovatelů vojenskými kontingenty jako největší z EU a druhý největší přispěvovatel z členů Rady bezpečnosti (po Číně) s celkem 1 400 vojáky na sedmi aktuálních misích. Ovšem ke stejnému datu působilo prostřednictvím mírových misí OSN celkem více než 82 700 vojáků, tzv. vojenských příslušníků modrých přileb, „*les casques bleus*“, okolo 14 300 policistů a téměř 2 000 vojenských pozorovatelů.²⁰⁸ Francie je rovněž pátým největším přispěvovatelem do rozpočtu OSN s podílem 6,1% v roce 2010, a to po USA, Japonsku, Německu a Velké Británii a jako stálý člen Rady bezpečnosti se podílí na financování mírových operací s 7,55% podílem.²⁰⁹

Z aktuálních misí OSN je Francie od roku 1991 přítomna v Západní Sahaře na misi MINURSO (viz podkapitola 1.3.4.1), což je jediná mise OSN v Maghrebu. Země Maghrebu představují v otázce mírových a mírotvorných misí „stabilnější“ část afrického kontinentu a proto se rozvojová pomoc z EU a potažmo i Francie zaměřuje na podporu soukromého podnikání, sociální vyváženosti, reformy a modernizaci soudnictví, zdravotnictví, pracovního trhu, vzdělávání atd. V rámci politik EU se především jedná o podporu realizace asociačních dohod, jež byly s většinou zemí Maghrebu podepsány. Taktéž se v současnosti rozmáhá systém tzv. mikro-úvěrů, kdy je prostřednictvím

²⁰⁸ La France à l'ONU, Opérations de maintien de la paix; <http://www.franceonu.org/spip.php?article3996>

²⁰⁹ La France à l'ONU, le rôle de la France à l'ONU ; <http://www.franceonu.org/spip.php?article3962>

výhodných půjček ve spíše nižší finanční částce s velmi výhodným (či nulovým) úrokem realizován konkrétní projekt a kdy není požadována záruka ručitele.

Mimo iniciativy v OSN však francouzská vláda podniká samostatné operace ve Francouzském společenství, spolupracuje s nevládními organizacemi a lokálními iniciativami. K ukotvení hospodářské a rozvojové činnosti byla zřízena Francouzská Agentura rozvoje (*„l'Agence Française de Développement, AFD“*), jež je částečně veřejnou průmyslovou a obchodní společností a částečně finanční institucí a jejíž základní kapitál je zcela ve vlastnictví francouzské vlády. Agenda AFD spadá pod rozličná ministerstva (zahraničí, vnitra, obchodu, průmyslu a zaměstnanosti atd.) a Agentura v první řadě poskytuje finanční prostředky na hospodářský a sociální rozvoj v daných rozvojových zemích v rámci oficiální francouzské rozvojové pomoci (*„l'aide publique au développement, APD“*), podporuje ekonomické zájmy Francie v těchto zemích a obecně využívá také těch aktivit, jež vytvářejí pozitivní obraz Francie v zahraničí a napomáhají rozvoji frankofonie. Zvýhodněné nevládní úvěry poskytované AFD představují určitý přínos pro financování veřejné sféry a rozvojových projektů bez navyšování státního dluhu.²¹⁰ Sídla AFD se nacházejí v deseti zemích, s výjimkou zemí Maghrebu (Alžírsko, Tunisko, Maroko) je přítomna také v Libanonu, Sýrii, Egyptě, Turecku, Jemenu, Jordánsku a na palestinském území.²¹¹

APD je základní složkou francouzské zahraniční politiky v oblasti rozvojové pomoci a francouzská vláda se zavázala v souvislosti s naplněním tzv. Rozvojových cílů tisíciletí²¹² navýšit do roku 2015 svou rozvojovou pomoc na 0,7% hrubého národního důchodu (HND), s průběžným cílem vyčlenění 0,51% HND v roce 2010.²¹³ Dle statistik OECD, však činila APD Francie v roce 2011 pouhých 0,46%. Přestože se jedná o markantní částku (9,3 miliard euro – bez odpočtů prominutých dluhů), země zůstává na

²¹⁰ AFD, Organisation; <http://www.afd.fr/home/AFD/presentation-afd/Organisation>

²¹¹ AFD, Notre réseau d'agence; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo>

²¹² Tzv. Rozvojové cíle tisíciletí (*„Millennium Development Goals, MDG“*) jsou programem k odstranění nejvýznamnějších problémů rozvojových zemí do roku 2015. Podpisem v roce 2000 signatáři, jež jsou všichni tehdejší členové OSN, definovali osm oblastí-cílů, jako např. odstranění extrémní chudoby a hladu (do roku 2015 snížit počet lidí, jež mají méně než 1 dolar na den), dosažení základního vzdělání všem lidem na světě, prosazovat rovnost pohlaví atd. Pozn.autorky

²¹³ La France à l'ONU, le rôle de la France à l'ONU ; <http://www.franceonu.org/spip.php?article3962>

čtvrté pozici největších přispěvovatelů na světě a vláda prohlašuje, že k naplnění svého závazku do roku 2015 učiní všechny možné kroky.²¹⁴

Největší podíl francouzské APD (téměř 72%) je směřován do frankofonní Afriky (téměř výhradně do subsaharské), což představuje více jak čtvrtinu celkové celosvětové rozvojové pomoci plynoucí do této oblasti.²¹⁵ AFD vypracovala tzv. Plán strategické orientace pro období 2007-2011 („*le Projet d'orientation stratégique 2007-2011*“), v němž definuje sedm prioritních oblastí své rozvojové pomoci : vzdělávání (zejména bilaterálně), přístup k pitné vodě, boj proti AIDS a zlepšení zdravotní péče (zejména multilaterálně), rozvoj infrastruktury, doprava, ochrana životního prostředí a podpora podnikání.²¹⁶ Francie je druhým největším přispěvovatelem v boji proti AIDS, tuberkulóze a malárii. Dle AFD soulad francouzské rozvojové pomoci sestává zejména v čistě bilaterální APD v Subsaharské Africe, jež se téměř výhradně skládá z darů, odpuštění dluhů a zcela výjimečně z půjček. Ve Středozeří finanční „dary“ dle zdrojů AFD představují více než ¾ z celkové bilaterální APD a pouze 20% tvořily půjčky.²¹⁷

AFD se v Maroku soustředí na čtyři hlavní cíle, jež jsou ve shodě s národními prioritami a byly vyhlášeny v královském projevu 19. května 2005 na konferenci Národní Iniciativy pro lidský rozvoj („*L'Initiative National pour le Développement Humain, INDH*“). Mezi ně patří boj proti sociálnímu deficitu prostřednictvím lepšího přístupu k základním sociálním službám (zejména k zdravotnickým zařízením, vzdělání a gramotnosti, vodě a elektřině), k propagační činnosti a stabilním zaměstnáváním znevýhodněných skupin.²¹⁸ Od roku 1992 AFD do této oblasti vložila celkem 651 milionů euro, a to konkrétně 240 milionů euro formou úvěrů do programu elektrifikace

²¹⁴ Ministère des affaires étrangères et européennes, Le point sur l'aide publique au développement Française, extrait du point de presse du 5 avril 2012; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux/aide-au-developpement-et/dispositifs-et-enjeux-de-l-aide-au/l-aide-publique-au-developpement/actualites-21407/article/aide-publique-au-developpement-q-r>

²¹⁵ BusinessInfo.cz, Francie : přijímaná a poskytovaná rozvojová pomoc ; <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/francie-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000421/#sec8>

²¹⁶ AFD, Nos orientations stratégiques, le Projet d'orientation stratégique 2007-2011; <http://www.afd.fr/home/AFD/presentation-afd/orientations-strategiques-afd>

²¹⁷ France Diplomatie, L'Aide Publique au Développement; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux/aide-au-developpement-et/dispositifs-et-enjeux-de-l-aide-au/l-aide-publique-au-developpement/>

²¹⁸ AFD, Maroc, Stratégie et perspectives d'intervention du Groupe AFD au Maroc ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/afd-maroc/axes-perspectives-intervention-maroc>

venkova („*le Programme d'Electrification Rural Global, PERG*“), jenž zavedl elektrickou energii do domácností 1,8 milionů Maročanů. Prostřednictvím programu k odstranění zdravotně závadného bydlení („*le Programme de Résorption de l'Habitat Insalubre*“) AFD investovala 113 milionů euro na zajištění důstojného bydlení 285 tisíc obyvatel v devatenácti marockých městech. Do projektů na zlepšení dostupnosti a kvality základních sociálních služeb bylo AFD ve spolupráci s marockou vládou prostřednictvím programu na podporu regionalizace a dekoncentrace sítě základní zdravotní péče („*le Programme d'appui au processus de Régionalisation et de Déconcentration et au Renforcement du Réseau de Soins de Santé de base, REDRESS*“) investováno 50 milionů euro na podporu systému vzdělávání a 63 milionů na systém zdravotnických služeb.²¹⁹

Druhá oblast iniciativ se zasazuje o zlepšení životních podmínek prostřednictvím posílení městské správy, modernizace infrastruktury, rozvoje dopravy a kanalizace, a to nejenom ve městech, ale i na venkově. Následující oblast se zaměřuje na posilování konkurenceschopnosti marocké ekonomiky, s ohledem na narůstající obchodní výměny s Evropou a následné vytvoření volného trhu. AFD iniciuje rozvoj finančních systémů v zemi, zejména v oblasti mikrofinancí.²²⁰ Od roku 1992 tak AFD vynaložila celých 456 milionů euro, a to 397 milionů euro na projekt zaměřený na zvýšení konkurenceschopnosti marockých firem především prostřednictvím odborného vzdělávání zaměstnanců, snížení výrobních nákladů užíváním alternativních zdrojů energie a od roku 2005 rovněž v oblasti zvýšení přístupu k úvěrům malým a středním podnikatelům.²²¹ Ke koordinaci těchto ekonomických projektů byla v roce 1977 francouzskou agenturou rozvoje založena finanční instituce – Společnost pro podporu a podíl na ekonomické spolupráci („*La Société de promotion et de participation pour la coopération économique, PROPARCO*“) - kde 40% základního kapitálu této společnosti je v rukou soukromých finančních institucí.²²²

²¹⁹ AFD, Maroc, secteurs d'intervention ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/afd-maroc/secteurs-intervention-maroc>

²²⁰ AFD, Maroc, Stratégie et perspectives d'intervention du Groupe AFD au Maroc ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/afd-maroc/axes-perspectives-intervention-maroc>

²²¹ AFD, Maroc, secteurs d'intervention ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/afd-maroc/secteurs-intervention-maroc>

²²² AFD, Maroc, Proparco ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/proparco-maroc>

Finálně, oblast iniciativ AFD se soustředí na racionální hospodaření s vodou a ochranu životního prostředí, a to zejména na zpřístupnění pitné vody všem obyvatelům Maroka, na snížení znečištění vodních zdrojů, na podporu užívání obnovitelných zdrojů energie a na boj proti průmyslovému znečištění a klimatickým změnám. Od roku 1992 bylo AFD do této oblasti vloženo celkem 423 milionů euro, a to 279 milionů euro do projektu na zlepšení zásobování pitnou vodou a modernizaci kanalizací v Maroku. V oblasti čištění odpadních vod se projekt AFD zaměřil na města Agadir, Meknès a Fès. Úspěchem tohoto konkrétního projektu je celých pět milionů lidí, jež nově získali přístup k pitné vodě a tři miliony lidí k sanitárním službám. AFD rovněž vložila 135 milionů euro do projektů na vybudování zavlažovacích systémů a na rozvoj zemědělství.²²³ Enviromentální iniciativy Francie jsou od roku 1994 zastřešeny tzv. francouzským fondem pro globální životní prostředí („*Fonds Français pour l'Environnement Mondial, FFEM*“), jehož cílem je bilaterálně přispívat k ochraně životního prostředí v rozvojových zemích prostřednictvím konkrétních projektů. FFEM je hlavním nástrojem francouzské enviromentální politiky rozvoje a spolupráce a působí zejména v zemích Afriky.²²⁴

Oficiální francouzská rozvojová pomoc je v Alžírsku rovněž pod záštitou AFD a její program a oblasti činnosti pro období 2007-2011 byly ukotveny v prosinci 2007 francouzskou a alžírskou vládou v rámci podpisu rámcového dokumentu o partnerství („*le Document Cadre du Partenariat, DCP*“). Sídlo AFD v Alžírsku bylo založeno v roce 1992, avšak z důvodu komplikovaných vztahů s Francií, z důvodu alžírské války o nezávislost (viz kapitola 1.2.1), nevyvíjela téměř žádné aktivity. Až s rokem 2001 se alžírsko-francouzská spolupráce začala rozvíjet.

Iniciativy AFD jsou zde rovněž podpořeny činnostmi FFEM, který přispívá granty na financování rozvojových projektů s významným dopadem na ochranu životního prostředí v zemi (jedná se zejména o projekty zaměřené na ochranu biodiverzity, mezinárodních vod či proti globálnímu oteplování). FFEM v Alžírsku zahájila tzv. program malých iniciativ („*le Programme de Petites Initiatives*“), který si klade za cíl

²²³ AFD, Maroc, secteurs d'intervention ; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/maroc/afd-maroc/secteurs-intervention-maroc>

²²⁴ FFEM, Maroc, activités; <http://www.ffem.fr/site/ffem/>

informovat a mobilizovat občanskou společnost k ochraně biologické rozmanitosti a k boji proti klimatickým změnám a znečištění životního prostředí. Zároveň se FFEM v Alžírsku angažuje v různých dlouhodobých projektech, z nichž nejvýznamnější je pravděpodobně v současnosti probíhající projekt na podporu národního pobřežního komisariátu („*le Commissariat National du Littoral*“), jenž se zasazuje o vyčištění pobřeží Středozemního moře na dvou místech : v okolí ostrovů Habibas a pobřeží u města Tipasa.²²⁵

Čisté závazky AFD v Alžírsku od roku 2000 jsou ve výši 217 milionů euro, z nichž 188,2 milionů euro náleží AFD a 28,9 milionů euro iniciativám PROPARCO.²²⁶ AFD si ve veřejném sektoru klade za cíl cíleně přispět k modernizaci a racionalizaci odvětvových politik Alžírska, zlepšit monitorování veřejných investic a obecně zvýšit kapacity k řízení projektů veřejných subjektů. Zároveň se AFD zasazuje o přizpůsobení finančního sektoru a modernizaci veřejné infrastruktury, a to zejména v oblasti vodních zdrojů a dopravy. Společně s FFEM se AFD dlouhodobě zasazuje o projekty na zlepšení životních podmínek obyvatel, ochranu životního prostředí a udržitelnosti přírodních zdrojů. Ve prospěch odborného vzdělávání obyvatel bylo AFD založeno Centrum pro ekonomický, finanční a bankovní výzkum („*Le Centre d'Etudes Economiques, Financières et Bancaire, CEFEB*“), jenž do roku 2006 pořádalo jednoletou výuku v Marseille pro studenty Institutu podnikového řízení University v Paříži (Panthéon-Sorbonne). V návaznosti na povolení Ministerstva školství v roce 2007 zahájil CEFEB ve spolupráci s Centrem pro studium a výzkum mezinárodního rozvoje („*le Centre d'Etudes et de Recherche sur le Développement International, CERDI*“) magisterské studium v oboru : veřejný a soukromý sektor pro vybrané studenty a zaměstnance z obou zemí.²²⁷

Skupina AFD působí v Tunisku rovněž od roku 1992 a specializuje se výhradně na projekty na podporu ekonomického růstu a zaměstnanosti a sociální a enviromentální politiky. AFD pro podporu rozvoje země přiděluje zvýhodněné dlouhodobé úvěry tuniské vládě anebo subjektům, za něž se vláda zaručí, a nepatrně méně zvýhodněné úvěry

²²⁵ AFD, Algérie, Le Fonds Français pour l'Environnement Mondial, <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/algerie/algerie-strategie/ffem-algerie>

²²⁶ AFD, Algérie, Strategie et perspectives d'intervention du groupe de l'AFD; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/algerie/algerie-strategie>

²²⁷ Cefeb, présentation ; <http://www.cefeb.org/home/presentation>

soukromému sektoru bez státní záruky. Kombinované finanční závazky dosáhly od roku 1992 výše 1,5 miliard euro, čímž se Tunisko stalo největším příjemcem finančních prostředků z AFD. Hlavním příčinou této intenzivní spolupráce je existence většiny rozvojových problémů v zemi, od ekonomických, přes sociální až po problémy spojené s životním prostředím. V zemi také působí společnost PROPARGO, jež poskytuje dlouhodobé prostředky pro finanční sektor (banky a investiční fondy) k refinancování podnikatelských úvěrů či přímo konkrétních projektů AFD. Tunišští zaměstnanci či studenti se rovněž účastní vzdělávání v rámci centra CEFEB.²²⁸

Konkrétní rozvojové projekty a iniciativy v zemi jsou zaštitěny specializovanými francouzskými institucemi, jakými jsou například FFEM či Program pro posílení obchodních kapacit („*le Programme de Renforcement des Capacités Commerciales, PRCC*“) zřízený francouzskou vládou s účelem pomoci rozvojovým zemím adaptovat se na následky globalizace. Projekty a programy pokrývají veškeré sféry veřejné politiky a rozvojové činnosti. Avšak strategie AFD se v Tunisku obecně zaměřuje na dvě oblasti : na posílení euro-středomořské vazby, tedy spolupráce Tuniska s Evropou ve všech doménách, a na ochranu životního prostředí. Projekty se tak například zabývají posilováním ekonomické a energetické spolupráce země s EU, přeměnou energetického mixu země ve prospěch alternativních zdrojů energie, podporou malých a středních podnikatelů, ochranou životního prostředí, bojem proti znečištění Středozemního moře či ochraně lokální biodiverzity. Tzv. Memorandum o strategickém dialogu („*le Mémorandum pour un dialogue stratégique*“) umožňuje oběma partnerům, Francii a Tunisku, pravidelně debatovat a zpětně hodnotit výsledky spolupráce.²²⁹

Zcela odlišná forma v oblasti rozvoje a pomoci panuje mezi Libyí a Francií. Jak již bylo mnohokrát v této práci zdůrazněno, Libye se mnohým výrazně odlišuje od ostatních zemí Maghrebu a stejně jako přetrvávají koloniální vazby těchto zemí s Francií, Libye si uchovává částečný vztah s Itálií. V případě rozvojové pomoci a spolupráci tomu není jinak. Po americké invazi do Iráku nastal obrat v politice Muammara Kaddáfího

²²⁸ AFD, Tunisie, Outils; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/tunisie/afd-tunisie/outils-tunisie>

²²⁹ AFD, Tunisie, La strategie d'intervention de l'AFD; <http://www.afd.fr/home/pays/mediterranee-et-moyen-orient/geo/tunisie/axes-strategiques-tunisie>

k částečnému uvolnění režimu a k navázání spolupráce s Itálií a EU zejména v oblasti kontroly hranic a boji proti nelegální migraci do Evropy. V roce 2008 Silvio Berlusconi podepsal s libyjským vůdcem Kaddáfí smlouvu o přátelství a spolupráci. Tato tzv. smlouva z Benghazy zahrnovala podstatnou hospodářskou pomoc z Itálie především do rozvoje dopravní infrastruktury v Libyi a na oplátku tak Kaddáfí přislíbil spolupráci s Itálií (a potažmo EU) k omezení migračních toků do Evropy a ke kooperaci v řízeném návratu emigrantů zpět do země původu. Aplikace tohoto ustanovení v oblasti migrace přinesla téměř okamžitý pozitivní efekt v počtu nelegálních migrantů vstupujících na evropské území přes Libyi, Maltu a italský ostrov Lampedusa. Avšak libyjská administrativa bývá často kritizována za porušování lidských práv v přístupu k migrantům. Jedná se zejména o svévolné zadržení, špatné zacházení, zamítnutí žádosti bez právního podkladu atd. Z počátku revolucí Arabského jara však využíval plukovník Kaddáfí tematiku nelegální migrace k nátlaku na země EU a především Itálii, které veřejně podporovaly libyjskou opozici. Téma nelegální migrace se tak i po ustanovení Národní přechodné rady Libye CNT stává klíčovým pojítkem spolupráce s Evropou.

Bouře Arabského jara v zemi (viz kapitola 1.4) měly razantní humanitární dopad na životy Libyjců a kompletně paralyzovaly běh státu. Avšak výrazně ovlivněny byly i sousední státy, jež se kvůli bouřím staly destinací tisíců běženců a zároveň byly ochuzeni o ekonomické příjmy z Libye. Na pomoci a současné rekonstrukci země se tak podílí takřka celý svět.

Před vypuknutím bouří Arabského jara se vůdce Kaddáfí zavázal naplnit do roku 2015 Rozvojové cíle tisíciletí. Poněvadž je v zemi zavedena bezplatná zdravotnická péče a základní i vyšší školství, životní úroveň obyvatelstva byla ve srovnání se sousedními státy relativně vyšší a splnění Rozvojových cílů tak dostupnější. Současná rekonstrukce země a globální rozvojová pomoc se tak soustřeďuje na sociální uklidnění situace v zemi, propagaci a iniciativy v ochraně životního prostředí, prosazování práv žen a celkovou modernizaci ekonomiky.²³⁰

²³⁰ France Diplomatie, la France et La Libye ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/libye/la-france-et-la-libye/>

Naprosto odlišná forma a objem rozvojové pomoci a spolupráce je směřována do Mauretánie, jež je jednou z afrických zemí s největším objemem pomoci na obyvatele. Oficiální rozvojová pomoc od mezinárodního společenství dárců tvoří přes čtvrtinu HDP země. Francie je v posledních pěti letech největším přispěvovatelem Mauretánie, s výší rozvojové pomoci 25 milionů amerických dolarů ročně. Po státním převratu v roce 2008 byly však tato pomoc a veškeré projekty zastaveny, a to do července roku 2009, kdy demokratické presidentské volby a návrat k ústavnímu pořádku umožnily obnovení bilaterální a mezinárodní rozvojové spolupráce. V roce 2010 byla zemi ze světových rozvojových fondů přidělena finanční podpora ve výši 3 milionů euro a bilaterálně prostřednictvím AFD přidělen úvěr ve výši 20 milionů euro na konkrétní reformu v oblasti elektrické energie. AFD se v roce 2011 rovněž podílela na restrukturalizaci a ozdravení veřejného sektoru a na modernizaci lokálního distributora energie, společnosti SOMELEC. Navíc, v roce 2010 byla obyvatelům postižených potravinovou krizí přidělena humanitární a potravinová pomoc ve výši 1,15 milionů euro.²³¹

K zvýšení transparentnosti a účinnosti francouzské rozvojové pomoci v Mauretánii byl 30. října 2007 podepsán rámcový dokument dohody o Partnerství, jenž pro období 2007-2011 přislubuje Mauretánii pomoc ve výši 96,8 milionů euro zaměřených do tří oblastí, jež jsou plně v souladu s Rozvojovými cíli tisíciletí. Jedná se o oblasti základního a odborného vzdělávání, oblast ochrany vodních zdrojů a přístupu obyvatelstva k sanitárním službám a ochrana životního prostředí a biodiverzity. Iniciativy jsou rovněž směřovány do oblasti podpory kulturní rozmanitosti, výuky francouzského jazyka, podpory právního státu, decentralizace veřejné správy a vědeckého výzkumu. Francouzské iniciativy v zemi prostřednictvím Agentury AFD či decentralizované spolupráce se doposud týkaly sto čtyřiceti obcí z celkových dvě stě šestnácti v zemi a k 26. květnu 2003 Francie anulovala dluh Mauretánie ve výši 37 milionů euro. První smlouva o oddlužení a rozvoji („*le Contrat de Désendettement et de Développement, C2D*“) byla podepsána pro období 2002-2005 v červenci 2003 na částku 14,7 milionů euro, druhá C2D pro období 2006-2008 v červnu 2006 na částku 11,85 milionů euro a třetí C2D pro pětileté období byla podepsána v březnu 2010 na částku 17,4 milionů euro.

²³¹ France Diplomatie, La France et la Mauritanie, Coopération civile;
<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/mauritanie/la-france-et-la-mauritanie/>

Z evropských zemí se na spolupráci a rozvojové pomoci podílí jen Francie, Španělsko a Německo, z ostatních zemí světa je pak v Mauretánii velmi ekonomicky činná Čína.

Prostřednictvím 10. Evropského rozvojového fondu²³² pro období 2008-2013 je také Mauretánii přislíbena pomoc ve výši 156 milionů euro především do oblasti veřejné správy a modernizaci infrastruktury komunikací a dopravy.²³³

²³² Evropský rozvojový fond („*European Development Fund, EDF*“) se zaměřen na financování rozvojových projektů a pomoci EU vůči zemím Afriky, Karibiku a Tichomoří. EDF byl založen v roce 1959 jako mezivládní fond stojící mimo rozpočet EU a fungující pouze z příspěvků jednotlivých členských států EU. Pro období 2008-2013 je v platnosti 10. fond, do něž poprvé přispívají i nové členské státy EU. Celková částka 10.EDF pro dané období je 22,7 miliard euro.

<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/e/evropsky-rozvojovy-fond/1000697/6310/>

²³³ France Diplomatie, La France et la Mauritanie, Coopération civile;

<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/mauritanie/la-france-et-la-mauritanie/>

ZÁVĚR

Nemnoho rozvojových zemí si uchovalo tak četné a významné vazby ke své bývalé koloniální mocnosti jako země Maghrebu k Francii. Z tohoto důvodu se problémy ekonomického a sociálního rozvoje na obou březích Středozemního moře vyvíjejí v unikátních podmínkách. Zejména ve Francii jsou pak tyto problémy v Maghrebu považovány téměř za záležitost vnitřní politiky země, poněvadž každý významnější problém v Maghrebu může mít přímý dopad na Francii a potažmo Evropu jako celek. Maghrebké ekonomiky jsou značně závislé na evropském trhu, jakýkoliv pokles evropské poptávky (například v důsledku globální ekonomické krize) představuje téměř totální propad obchodní bilance určitých zemí Maghrebu do záporných čísel. Zahraniční politika Francie vůči zemím Maghrebu se tak opírá o obchodní vztahy, kdy jejím hlavním prostředkem jsou státní firmy etablované v oblasti Maghrebu (např. Air France, Total, Elf či Renault), jež zabezpečují ekonomickou kontinuitu spolupráce, a o kulturní spolupráci, jež je na základě koloniálních ale i soudobých vazeb Francie k zemím Maghrebu velmi významná. Země Maghrebu tak představují významného francouzského obchodního partnera, avšak z důvodu kolonizačních, ale především dekolonizačních praktik Francie se Alžírsko, ač největší odbytiště francouzských výrobků v regionu, snaží vyhledávat jiné strategické a obchodní partnery.

Diverzifikace energetických zdrojů a zajištění energetické bezpečnosti Evropy jsou jedním z nejdůležitějších cílů, kterých se unie v budoucnu snaží dosáhnout. Stabilita a kontinuita dodávek jsou jedněmi z nejdůležitějších podmínek energetické bezpečnosti a vzhledem k tomu, že poptávka po energiích neustále roste, je Evropa nucena vyhledávat stabilní a důvěryhodné energetické partnery. Z tohoto důvodu jsou Alžírsko a Libye velmi důležitými dodavateli energetických surovin do Evropy, poněvadž Alžírsko je třetí největší exportér zemního plynu na světě a Libye vlastní největší zásoby ropy v Africe.

Přestože je Francie energeticky nezávislá v oblasti sekundárních a obnovitelných zdrojů energie, je naopak naprosto závislá na dovozu uhlí, ropy a plynu. Z důvodu nedávného úsilí francouzské vlády o efektivnější diversifikaci dodavatelů ropy byl velmi

razantně snížen dovoz ropy z Alžírsko, avšak tato redukce se netýkala importu zemního plynu, jehož Francie dováží každoročně okolo sedminy své spotřeby.

Rovněž v demografické otázce jsou země Maghrebu s Francií výrazně propojeny. Přestože jsou země Maghrebu nejvyspělejšími z afrického kontinentu (kromě Mauretánie), z historického hlediska a koloniální minulostí zemí se zcela evidentně stala Francie nejvyhledávanější destinací maghrebských imigrantů a spolu se stárnutím francouzského obyvatelstva se tak Maghrebinci stali nejenom součástí multikulturní francouzské společnosti, ale také původci demografického růstu. Přes narůstající xenofobii určité části francouzské společnosti se tak maghrebští občané stali hybateli určitých změn v nabídce zboží a služeb ve francouzských městech, kampaních politických stran a prezidentských kandidátů, ale i kulturní nabídky médií. Zcela specifický přístup si však francouzská administrativa byla nucena vybudovat k Alžírsku, jenž svou koloniální minulost a zejména boj za nezávislost vnímá velmi sensitivně. Paradoxem této situace je, že je odhadováno, že se Alžírsko v budoucnu stane nejpočetnějším francouzsky hovořícím státem na světě.

Revoluce Arabského jara zapříčinily odstranění diktatur, autoritářských režimů či vynutily určité ústavní reformy k uvolnění režimu. V současnosti, tedy v podstatě rok od vypuknutí bouří v Maghrebu, probíhá ustanovení nových vlád či implementace smířčích demokratických reforem. Přestože se predikce určitých Západních politologů o naplnění termínu „jaro“, tedy vítězství demokracie nad despotismem, korupcí a radikálním islamismem, v regionu nepotvrdily a nově ustanovené vlády se budou spíše podobat umírněnému islamismu s demokratickými praktikami, Evropa v průběhu Arabských bouří velmi výrazně pocítila životní důležitost této oblasti pro své fungování. Migrační vlny, jež do té doby byly ve spolupráci hlavně s libyjským vůdcem Kaddafim více méně úspěšně limitovány, v plné síle zasáhly severní břeh Středozemního moře a jižanské státy Evropy nebyly schopny efektivně zareagovat. Taktéž odstavení dodávek ropy z Libye během Arabských bouří donutily určité země Evropy zásobovat své ekonomiky z rezervních zdrojů. Z těchto důvodů se rovněž téma energetické diverzifikace a nezávislosti Francie stalo ústředním tématem současné prezidentské kampaně Nicolase

Sarkozyho spolu s razantním přístupem ke soudržné komplexní migrační politice EU s výhrůžkou vystoupení Francie ze Schengenského prostoru a nastolení vlastní imigrační politiky a kontroly hranic.

Avšak i oblast Mašreku je v současné době předmětem zájmů Francie, kdy ministr zahraničí Alain Juppé opakovaně vyzývá ke zvážení vojenského zásahu v Sýrii. Mezinárodní mírové iniciativy o zastavení krvavých bojů mezi civilisty a stoupenci režimu Bašára Asada, jež byly vyvolány vlnou Arabského jara, totiž prozatím nebyly úspěšné a situace v zemi nyní přerůstá v občanskou válku. Francie s podporou USA tak hodlají prosadit mezinárodní intervenci i bez ohledu na pravděpodobné veto Číny a Ruska v hlasování Rady bezpečnosti OSN a pro své rozhodnutí stanovily finální termín 5.květen 2012, kdy by měl zvláštní zmocněnec OSN Kofi Annan zveřejnit výsledky svého mírového jednání v zemi. Výrazně odlišný přístup k tomuto stanovisku pravděpodobně nebude mít nově zvolený president, ať již Nicolas Sarkozy či François Hollande, jehož Francouzi určí 6.května v druhém kole prezidentských voleb.

Hlavním pilířem francouzské zahraniční politiky je Evropská unie, prostřednictvím jejíž struktur se pokouší o prosazení svých zájmů ve světě, zajištění a udržení významné ekonomické a politické pozice ve světě a vlivu na globální systém. K těmto cílům rovněž president Nicolas Sarkozy také přidává udržení přátelských vztahů s bývalými koloniemi, aktivitu v oblasti rozvojové pomoci, zajištění energetické nezávislosti a šíření francouzského kulturního dědictví ve světě. V rámci afrického kontinentu, jenž má pro zemi neustále strategický význam, se tak Francie zasazuje o udržení kulturní, vojenské, ekonomické přítomnosti a humanitární činnosti v oblasti. Francie se tak obrací k zemím Maghrebu nejenom jako k obchodním partnerům, spolupracovníkům v strukturách NATO a multilaterálních či regionálních organizacích, ale rovněž se zasazuje o politickou a ekonomickou stabilizaci zemí k zvýšení lokální životní úrovně. Tyto iniciativy mají však zcela pragmatické důvody. A to zajištění si dominantní pozice v regionu ve všech sférách, šířením soft power podporovat rozvoj frankofonie a zvýšením životní úrovně přispět k omezení migrace směrem do Evropy.

Prostředkem těchto iniciativ se tak stala tzv. Unie pro Středomoří, jež od svého založení v roce 2008 zprostředkovává diskusní platformu pro všechny země na pobřeží Středozemního moře a jež se zaměřuje na konkrétní enviromentální problémy a projekty, a od roku 1970 organizace Frankofonie, jež sdružuje 75 zemí a vlád společně sdílejících francouzský jazyk a závazek se k mnohostranné spolupráci s cílem zajištění ochrany míru, demokratické vlády a životního prostředí.

Zatímco v organizaci Frankofonie je třeba Francii přiznat určité dominantní postavení, za což bývá velmi často kritizována, ve strukturách Unie pro Středomoří je kontrola nad činností přeneseně řečeno v rukách zemí Blízkého východu. Ty svým odmítavým postojem ke společné diskuzi z důvodu historického nepřátelství blokují téměř veškerý posun v činnosti. Přestože se členové Unie shodli na velmi prospěšných a lukrativních projektech, události Arabského jara zmrazily veškerou její činnost a její pokračování by mělo nastat až s nastolením nových vlád.

4. Seznam literatury

Knižní publikace:

- Balta Paul, *Le Grand Maghreb, Dés indépendances à l'an 2000*, La Découverte/essais, Paris, 1990, EAN/ISBN 2-7071-1927-X.
- Callies de Salies, Bruno, *Le Maghreb en mutation*, Maisonneuve&Larose, Paris, 1999, EAN/ISBN 2-7068-1419-5.
- Elikia M'Bokolo, *L'Afrique au XXe siècle*, Éditions du seuil, Paris, 1985, EAN/ISBN 2-02-008615-8.
- Ibrahima Abou Sall, *Mauritanie du Sud, conquêtes et administration coloniales françaises 1890-1945*, Karthala Editions, Paris, 2007, ISBN 978-2-84586-865-6.
- Lacoste, Camille et Yves, *Maghreb, peuples et civilisations*, La Découverte, Paris, 2004, EAN/ISBN 2-7071-4432-0.
- Maïla Joseph, Beckpivhe, Meddeb Abdelwahab, *L'Europe et la Méditerranée = Europe and the Mediterranean*, Ministère des affaires étrangères, Centre d'analyse et de prévention, Paris, 2008, EAN/ISBN 978-2-35476-042-7.
- Mouvements, Printemps arabes, comprendre les révolutions en marche, N.66, říjen 2011, Clamecy, France, ISBN 978-2-7071-6892-4.
- Tinthoin, Robert, *Le commerce de l'Algérie avec l'Empire français*, de: *Annales de Géographie*, 1939, t. 48, n°275-276.
http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/geo_0003-4010_1939_num_48_275_11383#
- Tissot, Jacques, *La France coloniale : histoire, géographie, commerce*, Gallica, Paris, 1888; <http://visualiseur.bnf.fr/CadresFenetre?O=NUMM-28858&I=217&M=tdm>
- Vermeren, Pierre, *Maghreb, la démocratie impossible?*, Librairie Arthème Fayard, Paris, 2004, EAN/ISBN 2-213-61887-9.

Periodika:

- Berthon Jean-Marc, *Francouzská veřejná diplomacie*, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 8, str. 9 a 10;
<http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf>
- Borovská, Henrieta, *Je čas dať Afrike zbohom ? Arabská jar a jej vplyv na posebenie Číny na africkom kontinente*, Mezinárodní politika 2/2012, ročník XXXVI, iir;
- E15, Boj o kontrakty v Libyi s postupem povstalců sílí, 24.8.2011;
<http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/boj-o-kontrakty-v-libyi-s-postupem-povstalcu-sili-693689>
- Eichler Jan, Sarkozy a evropské integrace, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 17; <http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>
- Kopřiva, Petr, *Perspektivy dopadů „arabského jara“ na subsaharskou Afriku*, Mezinárodní politika, 10/2011, ročník XXXV., iir;

- Ludvík Zdeněk : *Nicolas Sarkozy a globální dimenze francouzské zahraniční politiky*, Mezinárodní politika, iir, 2012, ročník 36, číslo 4, str 39;
- Müller Zdeněk, *Prezidentské volby ve Francii: sázka na reformu*, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 6, str. 4;
<http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP062007.cel%E9.pdf>
- Le Point, L'Arabie saoudite interdit à Ben Ali « toute activité » en lien avec la Tunisie, AFP, 19.1.2011 ; http://www.lepoint.fr/monde/l-arabie-saoudite-interdit-a-ben-ali-toute-activite-en-lien-avec-la-tunisie-19-01-2011-130303_24.php
- Mrázek, František, *Francie a Afrika: „Nové vztahy“ ve starých kolejích*, Mezinárodní politika, 10/2011, ročník XXXV, iir;
- Mrázek, František, *Arabská revolta odhaluje krizovou realitu nejen v severní Africe*, Právo, 10.2.2011.
- Oberlé, Thierry, *Passé colonial: Alger renonce à demander des excuses à Paris*, Le Figaro, 17.5.2007;
<http://www.lefigaro.fr/international/2007/05/17/01003-20070517ARTFIG90179-passe-colonial-alger-renonce-a-demander-des-excuses-a-paris.php>
- Tomalová Eliška : *Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy*, Mezinárodní politika, iir, 2007, ročník 31, číslo 8, str. 4 a 5.
<http://www.iir.cz/upload/MP/MPArchive/2007/MP082007.cel%E9.pdf>
- Zbořil František, *K reformě OSN*, Palackého Universita v Olomouci, 2002;
http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Iuridica2/Iuridica2_30.pdf

Internetové zdroje:

- AFD; <http://www.afd.fr/home>
- African Union, member states; <http://www.africa-union.org/root/AU/MemberStates/map.htm>
- Afrique actu, Crise du monde arabe: La leçon française; Bouzina Med, 28.2.2011;
<http://afriqueactu.net/24675/analyse/crise-du-monde-arabe-la-lecon-francaise>
- AGADIR, Agadir Technical Unit;
<http://www.agadiragreement.org/AgadierAgrement/Aboutus1.aspx>
- Amnesty International France, Exportations d'armes : La France doit être plus transparente !, 26.10.2011 ; <http://www.amnesty.fr/Presse/Communiqués-de-presse/Exportations-d-armes-la-France-doit-etre-transparente-3814>
- Assemblée Nationale, projet de loi N° 3188, 2.3.2011 ; <http://www.assemblee-nationale.fr/13/projets/pl3188.asp>
- Assemblée Nationale, Schéma de la procédure législative, Défense : Importations et exportations de matériels de guerre, transferts des produits liés à la défense dans l'UE ;
http://www.assemblee-nationale.fr/13/dossiers/importations_exportations_materiel_guerre.asp
- Blog idnes, O.Vondruška, *Libyjská Odyssea a scénáře možného vývoje*, 27.3.2011;
<http://vondruska.blog.idnes.cz/c/184039/Libyjska-Odyssea-a-scenare-mozneho-vyvoje.html>
- BussinessInfo.cz; <http://www.businessinfo.cz/>

- Cefeb, présentation ; <http://www.cefeb.org/home/presentation>
- CIA, The World Factbook, oil proved reserves; <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2178rank.html>
- Databáze členů UMA, UMA; <http://www.maghrebarabe.org/fr/statistics.cfm>
- Deimer, Hubert, *le vignoble algérien des années „coloniales“*; extracte de „Les vins d'Algérie à Kergroise“ de Pierre Mayol, Hussain-Dey, <http://www.hussein-dey.com/TerrePromise/LesVinsDalgerie/VinEnBretagne.htm>
- Directeur de l'Observatoire d'études géopolitiques (Paris) Charles Saint-Prot: „La politique arabe de la France est une nécessité“, 21.4.2007; <http://www.rdl.com.lb/2007/q2/4101/nemanquezas5.html>
- Doing Business, the World Bank, Most improved Business Reformers in DB 2012 ; <http://www.doingbusiness.org/reforms/top-reformers-2012>
- EMUNI University; <http://www.emuni.si/en/strani/29/EMUNI-University.html>
- Energie Algerie, Le Maghreb-Europe Gas pipeline; <http://www.energie-algerie.com/energie-algerie/gazoduc/le-maghreb-europe-gas-pipeline>
- Eni, greenstream; <http://www.greenstreambv.com/en/pages/greenstream-pipeline/greenstream-pipeline.shtml>
- E-polis, AS CPSSU Plzeň, *Alžírsko od vyhlášení nezávislosti do současnosti (1962-2007)*, Bc. Marie Škochová, 20.2.2008; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/231-alzirsko-od-vyhlaseeni-nezavislosti-do-soucasnosti-1962-2007.html>
- E-polis, *Arabské jaro v Alžírsku? Jamais!*, Selma Hamdi, 7.2.2012; <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/695-arabske-jaro-v-alzirsku-jamais.html>
- E-polis, *Maroko: nastupující demokracie, či pouhá iluze?*, Nikola Klímová, 12.12.2011; <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/679-maroko-nastupujici-demokracie-ci-pouha-iluze.html>
- E-polis, *Problém Západní Sahary*, Bc. Michaela Veselá, 8.3.2009; <http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/359-problem-zapadni-sahary.html>
- Érudit.org, Amine Ait-Chaalal et Vincent Legrand, *La Francophonie au Sud de la Méditerranée*, 1997, <http://id.erudit.org/iderudit/040050ar>
- EU observer, EU figures show crisis-busting arms sales to Greece, Andrew Rettman, 7.3.2012; <http://euobserver.com/13/115513>
- EurActiv, UPM řeší problémy, 4.11.2008; <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/unie-pro-stredomori-resi-problemy-04112008>
- Evropská komise, Evropská politika sousedství, 2006; https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:jXa8oGsdhYwJ:ec.europa.eu/world/enp/pdf/information/enp_brochure_cs.pdf+evropska+politika+sousedstvi&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEsIpIX9mItzFlCi0qCqmach7KZrjo5W6umoPfrIEpSxnf
- EVROPSKÝ PARLAMENT, European Parliament resolution on security of energy supply in the EU, 16.3.2006; <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B6-2006-0198&language=CS>
- FFEM, Maroc, activités; <http://www.ffem.fr/site/ffem/>
- France Diplomatie, Three centuries of history ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/ministry/archives-and-heritage/history-and-organisation-of-the/three-centuries-of-history/article/historic-presentation>

- France Diplomatie, L'Aide Publique au Développement;
<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/enjeux-internationaux/aide-au-developpement-et/dispositifs-et-enjeux-de-l-aide-au-l-aide-publique-au-developpement/>
- France Diplomatie, la France et La Libye ; <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/libye/la-france-et-la-libye/>
- France Diplomatie, La France et la Mauritanie, Coopération civile;
<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/pays-zones-geo/mauritanie/la-france-et-la-mauritanie/>
- France-politique, Réferendums, Constitution de la Ve République (1958);
<http://www.france-politique.fr/referendum-1958.htm>
- Histoire, le rite malékite, Le petit journal ; <http://www.lepetitjournal.com/societe-tunis/histoire-tunis/97861-histoire-le-rite-malekite.html>
- Chambre de Commerce Franco Arabe, Situation et perspectives du Monde Arabe, 23.1.2012 ; <http://www.ccfranco-arabe.org/french/act2.php?code=899&filterpays=>
- Ihned.cz, Socialista Hollande chce po vítězství ve volbách omezit jadernou energetiku Francie, ČTK, 26.1.2012; <http://zpravy.ihned.cz/svet-evropa/c1-54533410-socialista-hollande-chce-po-vitezstvi-ve-volbach-omezit-jadernou-energetiku-francie>
- Institut national d'études démographiques: http://www.ined.fr/fichier/t_telechargement/37344/telechargement_fichier_fr_public_pdf1_popetsoc_476.pdf
- Insee, Exportations et importations de la France dans le monde en 2010;
http://insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T12F143#tableaux
- Insee, Répartition des étrangers par nationalité, 2008 ;
http://insee.fr/fr/themes/tableau.asp?reg_id=0&ref_id=etrangersnat
- INSEE, Taux d'indépendance énergétique nationale en 2010;
http://www.insee.fr/fr/themes/tableau.asp?ref_id=NATTEF11310
- La France à l'ONU, le rôle de la France à l'ONU ;
<http://www.franceonu.org/spip.php?article3962>
- La France à l'ONU, dossiers géographiques, Sahara occidental;
<http://www.franceonu.org/spip.php?article3907>
- Larousse, Tunisie : histoire ; <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/Tunisie/185567>
- L'Élysée, Crise en Libye: l'action forte, concertée et déterminée du Président Nicolas Sarkozy, le 16 septembre 2011;
<http://www.elysee.fr/president/international/dossiers/libye-mars-2011/crise-en-libye-l-action-forte-concertee-et.10935.html>
- Le Monde, La France, 4e exportateur d'armes au monde, 29.10.2009 ;
http://www.lemonde.fr/international/article/2009/10/29/la-france-quatrieme-exportateur-d-armes-au-monde_1260004_3210.html
- Le moniteur du commerce international, Algérie: Les statistiques import-export, 21.12.2010; http://www.lemoci.com/011-27885-Algerie-Les-statistiques-import-export-de-GTA-GTIS.html_1
- Le Nouvel Observateur, Commerce d'armes : la France cède et assouplit les contrôles, 14.4.2011 ; <http://www.rue89.com/2011/04/14/la-france-cede-aux-vendeurs-darmes-et-assouplit-les-contrôles-199695>
- Le probleme nationale dans la Mauritanie occidentale,
<http://www.ufpweb.org/ARCHIVES/qnat/2pb.htm>
- Les accords d'Évian; http://www.tlfg.ulaval.ca/axl/afrique/algerie-accords_d'Evian.htm

- Les études coloniales, *Ahmed Ben Bella, un itinéraire*, Jean-Louis Planché, 2006 ; <http://etudescoloniales.canalblog.com/archives/2012/04/16/24028670.html>
- « *L'expansion coloniale européenne de 1850 à 1914* », 1er juillet 2003, Malet, Isaac (Ldh Toulon); http://www.ldh-toulon.net/spip.php?page=imprimer&id_article=184
- L'Express, *Un an après, les défis de la Libye*, 17.2.2012 ; http://www.lexpress.fr/actualite/monde/afrique/un-an-apres-les-defis-de-la-libye_1083663.html
- L'Organisation des Nations Unies, États membres ; <http://www.un.org/fr/members/index.shtml>
- Los Angeles Times, Willsher Kim, *As France takes the reins on Libya, Sarkozy triumphs*; 20.3.2011; <http://articles.latimes.com/2011/mar/20/world/la-fg-libya-sarkozy-20110320>
- MEDGAZ, Technical summary; http://www.medgaz.com/medgaz/pages/datos_significativos-eng.htm
- Metz, Helen Chapin, ed. *Libya: A Country Study*. Washington: GPO for the Library of Congress, 1987, <http://countrystudies.us/libya/>
- Ministère des Affaires Étrangères et Européennes; <http://www.diplomatie.gouv.fr/>
- Ministère du Commerce et de l'Artisanat tunisienne, Commerce Extérieur ; http://www.commerce.gov.tn/Fr/union-europeenne_11_224
- MINURSO, background; <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/minurso/background.shtml>
- MZV ČR, Investiční klima, Libye; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/libye/ekonomika/investicni_klima.html
- MZV ČR, ekonomická charakteristika země: Tunisko; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/tunisko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html
- MZV ČR, státy světa, Zápádni Sahara; http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/afrika/zapadni_sahara/index.html
- MZV ČR v Tripolisu, Analýza energetického sektoru Libye, 31.8.2010; http://www.mzv.cz/tripoli/cz/obchod_a_ekonomika/libye/studie_sektoru_libyjske_ekonomiky/analiza_energetickeho_sektoru_libye.html
- NIGAL projet presentation; http://www.mem-algeria.org/actu/comn/projet_nigal.htm
- OIF; <http://www.francophonie.org/Qui-sommes-nous.html>
- Organisation internationale pour les migrations, Europe ; <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/facts-and-figures/europe-facts-and-figures/lang/fr>
- OXFAM France, *Traité International sur le commerce des armes : D'une utopie à une réalité ?*; 3.3.2011 ; http://www.oxfamfrance.org/Traite-international-sur-le_1034
- Perspective Monde, Université de Sherbrooke, Population totale statistique; <http://perspective.usherbrooke.ca/bilan/servlet/BMTendanceStatPays?langue=fr&codePays=LB&codeTheme=1&codeTheme2=1&codeStat=SP.POP.TOTL&codeStat2=x>
- Politorbis, N.38, *Processus de Barcelone*, 2/2005; https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:2YEF7eiO3kwJ:kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/111488/ipublicationdocument_singledocument/e800eae8-ac9f-4dfd-8727-

[72c747dd466e/mxd/Politorbis%2B38_FrDeEn_9.pdf+processus+de+barcelone&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEEShhwbfGMsZ6fcUOawKJhJQSwN9_13Nh8YDG2PGcExUIwFp9SzzZ9wKHuQKBCmYl3I-EBsNGKgLtmy3en78rjZXg2I2qaTSWk9sCNnam3Vx-N4k3D5cZWc3a99m-tI-hilGqm0f&sig=AHIEtbRIzxwd3ud_RfzaO3NrE6wm96qIQQ](#)

- Portail national du Maroc, histoire; <http://www.maroc.ma/PortailInst/Fr/MenuGauche/Portrait+du+Maroc/Histoire/Histoire+contemporaine+du+Maroc.htm>
- Projet GALSI/Gazoduc Algérie-Italie via la Sardaigne ; <http://www.mem-algeria.org/actu/comn/galsi.htm>
- Reuters, Scary oil, Nouriel Roubini, 29.3.2012; <http://blogs.reuters.com/india-expertzone/2012/03/19/scary-oil/>
- Rozvaha a budoucnost UPM“, debata v Senátu, Paříž, 16.2.2011, Michèle Alliot-Marie; http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/europe_828/union-europeenne-monde_13399/relations-externes_853/union-pour-mediterranee_17975/bilan-avenir-union-pour-mediterranee-debat-au-senat-16.02.11_89993.html
- SIPRI, yearbook 2011; <http://www.sipri.org/yearbook>
- Svět průmyslu, Eni obnovila provoz plynovodu mezi Libyí a Itálií, Milán, 17.10.2011; <http://www.svetprumyslu.cz/eni-obnovila-provoz-plynovodu-mezi-libyi-a-italii-aag2793/>
- The Economist, Sarkozy relaunched; 24.3.2011; <http://www.economist.com/node/18440941>
- Total.com, Total renforce son exploration en Mauritanie avec la prise de deux permis, 6.1.2012; <http://www.total.com/fr/groupe/actualites/actualites-820005.html&idActu=2719>
- UbiFrance, commerce extérieur libyen et Échanges franco-libyen 2010 ; <http://www.ubifrance.fr/naval/001B1002094A+commerce-exterieur-libyen-2009-et-echanges-franco-libyens2009.html?SourceSiteMap=1385>
- UN, The United Nations and Decolonization, Non-Self-Governing Territories; <http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml>
- UNCTAD, taux de croissance du PIB, annuel, 2010; unctadstat.unctad.org/TableView/tableView.aspx
- UNSMIL; <http://unsmil.unmissions.org/>
- UPM, <http://www.ufmsecretariat.org/>
- Vědecký projekt MZV ČR, Ropné zásoby na africkém kontinentu a jejich vliv na utváření světové politiky, PhDr. Jan Záhořík, Ph.D., Plzeň 2009; https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:Edl0S-Mmxs8J:www.mzv.cz/file/458551/grant_MZV_zkracena_verze_jan_zahorik.pdf+franco+uzsky+neokolonialismus&hl=cs&gl=cz&pid=bl&srcid=ADGEESgcbuYogJi_gNAqB2veC9RDDAzHm6KZ0ILB8XWeXxRAWa44_D
- Velvyslanectví Spolkové republiky Německo, AMO, OSN budoucnosti. Jaké reformy potřebuje OSN 60let po válce?; http://www.deutsche-botschaft.cz/EN/POLITIK_PRESSE/vn_rundertisch_cz.pdf